ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN AİLE İLİŞKİLERİ İLE SOSYAL BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Halime Birsel KANTARCIOĞLU
201149204

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı
Prof. Dr. Ahmet BEDEL

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eylül, 2022

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN AİLE İLİŞKİLERİ İLE SOSYAL BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Halime Birsel KANTARCIOĞLU
201149201
ORCİD: 0000-0002-3759-8152

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı
Prof. Dr. Ahmet BEDEL

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eylül, 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Çalışmamın başından sonuna kadar her aşamasında yanımda olan ve bana tüm desteklerini sunan, süreçte bana rehberlik eden sevgili danışman hocam Sayın Prof. Dr. Ahmet Bedel'e teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her döneminde yanımda olan, desteklerini her zaman hissettiğim kıymetli babam Ayhan Kantarcıoğlu ve kıymetli annem Gülseren Kantarcıoğlu' na benim için gösterdikleri emek, çaba ve sevgi için teşekkür ediyorum.

Bu süreçte ihtiyacım olan verileri toplarken ve gerekli izin işlemlerinin her aşamasında yanımda olan ve manevi desteğini esirgemeyen dostum Tuncay Tan'a teşekkür ederim.

İhtiyaç duyduğum motivasyonu ve desteği sağlayan canım kardeşim Onur kantarcıoğlu' na teşekkür ederim.

Son olarak içindeki 'küçük çocuğu' kaybetmeyen herkese teşekkür ederim.

Halime Birsel KANTARCIOĞLU

Eylül, 2022

ÖZ

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN AİLE İLİŞKİLERİ İLE SOSYAL BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Halime Birsel Kantarcıoğlu
Yüksek Lisans Tezi
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Prof. Dr. Ahmet Bedel
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022

Araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutlarının cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, sosyoekonomik durum, anne-baba birliktelik durumu ve aile yapısınagöre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını, aile İlişkileri ve sosyal becerileri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını incelemekve aile ilişkilerinin sosyal beceri puanı üzerindeki yordama düzeyini belirlemektir. Bu amaçla 840 ortaokul öğrencisine Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği (ÇAİÖ), Matson (MESSY) Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Analiz için Bağımsız Ortalamalar için T-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Post Hoc Testi, Pearson Momentler Çarpımı Korelâsyon Analizi, Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır. Araştırma ilişkisel tarama modeline göre yapılmıştır. Araştırma sonucunda; aile ilişkileri alt boyutlarında cinsiyet, sınıf düzeyi, baba eğitim durumu ve sosyoekonomik düzey değişkenlerinde anlamlı farklılık gözlenirken; okul türü, anne eğitim durumu, anne-baba birliktelik durumu ve aile yapısı değişkenlerinde anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Sosyal beceri alt boyutlarında; sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, sosyo ekonomik durumda anlamlı bir farklılık gözlenirken;cinsiyet,okul türü, baba eğitim durumu anne-baba birliktelik durumu ve aile yapısı değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Aile ilişkileri alt boyutları ile sosyal beceri alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile ilişkileri alt boyutlarının sosyal beceri değişkenini yordadığı görülmüştür. Sonucun bağımsız değişkenin sosyal beceriler ölçeğine ilişkin toplam varyansın yaklaşık olarak %30'unu açıkladığını göstermektedir..

Anahtar Sözcükler: Ortaokul Öğrencileri, Aile İlişkileri, Aile, Sosyal Beceri, Beceri, Destekleyici Aile, Engelleyici Aile, Olumlu Sosyal Davranış Olumsuz Sosyal Davranış.

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN FAMILY RELATIONSHIPS AND SOCIAL SKILLS OF MIDDLE SCHOOL STUDENTS

Halime Birsel Kantarcıoğlu
Master Thesis
Departman of EducationalSciences
Guidance and Psychological Counseling Master's Program with Thesis
Advisor: Prof. Ahmet Bedel
Maltepe University Graduate School, 2022

The aim of the study was to determine whether the family relationship sub-dimensions and social skills sub-dimensions of secondary school students differ significantly according to gender, school type, grade level, mother's education level, father's education level, socioeconomic status, mother-father relationship status and family structure. To examine whether there is a significant relationship between social skills and social skills and to determine the predictive level of family relationships on social skills score. For this purpose, 840 secondary school students were administered the Family Relationship Scale for Children (CAİÖ), Matson (MESSY) Social Skill Rating Scale and Personal Information Form. T-Test for Independent Means, One-Way Analysis of Variance (ANOVA), Post Hoc Test, Pearson Product-Moment Correlation Analysis, Multiple Linear Regression Analysis were used for analysis. The research was carried out according to the relational screening model. As a result of the research; In the sub-dimensions of family relations, significant differences were observed in the variables of gender, class level, father's education level and socioeconomic level; no significant difference was observed in the variables of school type, mother's education level, mother-father relationship status and family structure. In the sub-dimensions of social skills; While a significant difference was observed in class level, mother's education level, socio-economic status; No significant difference was observed in terms of gender, school type, father's education status, mother-father relationship status and family structure variables. A significant relationship was found between family relations sub-dimensions and social skills sub-dimensions. It was observed that the sub-dimensions of family relations predicted the social skill variable. The result shows that

the independent variable explains approximately 30% of the total variance regarding the social skills scale.

Keywords: Secondary School Students, FamilyRelations, Family, SocialSkills, Skills, SupportiveFamily, DisruptiveFamily, PositiveSocialBehavior, NegativeSocialBehavior

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI i
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI ii
TEŞEKKÜR iii
ÖZ iv
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER viii
TABLOLAR LİSTESİ xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ xiv
KISALTMALAR xv
1. GİRİŞ 1
1.1 Problem 1
1.2 Amaç 5
1.3 Önem 6
1.4 Varsayımlar 7
1.5 Sınırlıklar 7
1.6 Tanımlar 8
2. GENEL BİLGİLER 9
2.1 Aile 9
2.2 Aile İlişkileri 10
2.3 Aile Yapısının Değişimi 11
2.3.1 Geniş aile 14
2.3.2 Çekirdek aile 14
2.3.3 Tek ebeveynli aile 15

2.3.4 Anaerkil aile 15
2.3.5 Ataerkil aile 16
2.3.6 Kırsal kesim 16
2.3.7 Kent 16
2.3.8 Gecekondu 17
2.4 Aile ile İlgili Araştırmalar 17
2.4.1 Aile ile ilgili Türkiye'de yapılan araştırmalar 17
2.4.2 Aile ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar 18
2.5 Sosyal Beceri 20
2.6 Sosyal Becerinin Tanımı 21
2.7 Sosyal Beceri ile İlgili Kavramlar 25
2.7.1 Sosyal zekâ 25
2.7.2 Sosyal gelişim 26
2.7.3 Sosyal yeterlik 26
2.7.4 Sosyalleşme 28
2.7.5 Sosyal olgunluk 28
2.7.6 Sosyal anksiyete (sosyal fobi) 29
2.7.7 Empati 29
2.8 Sosyal Beceri ile İlgili Yapılan Araştırmalar 30
2.8.1 Sosyal beceri ile ilgili Türkiye' de yapılan araştırmalar 30
2.8.2 Sosyal beceri ile ilgili yurtdışında yapılan araştırmalar 32
3. YÖNTEM 35

3.1 Araştırma Modeli 35
3.2 Çalışma Grubu 35
3.3 Veriler ve Toplanması 37
3.3.1 Çocuklar için aile ilişkileri ölçeği (ÇAİÖ) 37
3.3.2 Matson çocuklarda sosyal beceri derecelendirme ölçeği (MESSY) 38
3.3.3 Kişisel bilgi formu 38
3.4 Veri Toplama Süreci 38
3.5 Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması 39
4. BULGULAR VE TARTIŞMA 41
4.1 Bulgular 41
4.1.1 Betimsel istatistiklerin incelenmesi 41
4.1.2 Cinsiyete göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular 43
4.1.3 Okul türüne göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular 44
4.1.4 Sınıf düzeyine göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular 45
4.1.5 Anne eğitim durumuna göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular . 48
4.1.6 Baba eğitim durumuna göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular .. 49
4.1.7Aile sosyoekonomik düzeyine göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular 51
4.1.8Anne-baba birliktelik durumuna göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular 53
4.1.9 Aile yapısına göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular 55
4.1.10 Değişkenler arası korelâsyonlar 56
4.1.11 Sosyal beceriler puanının yordanmasına ilişkin sonuçlar 57

4.2 Tartışma 57
4.2.1 Aile ilişkileri alt boyutları ile sosyal beceri alt boyutlarının cinsiyete göre yorumlanması 58
4.2.2 Aile ilişkileri alt boyutları ile sosyal beceri alt boyutlarının okul türüne göre yorumlanması 61
4.2.3 Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutlarının sınıf düzeyine göre yorumlanması 62
4.2.4 Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutlarının ailenin eğitim durumuna göre yorumlanması 64
4.2.5 Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutlarının ailenin sosyoekonomik durumuna göre yorumlanması 67
4.2.6 Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal beceri alt boyutlarının ailenin birliktelik durumuna göre yorumlanması 70
4.2.7 Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal beceri alt boyutlarının aile yapısına göre yorumlanması 73
4.2.8 Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal beceri alt boyutları arasındaki ilişkinin yorumlanması 74
4.2.9 Aile ilişkileri ölçeğinin alt boyutları puanlarının sosyal beceriler puanı yordayıcılığının yorumlanması 75
5. SONUÇ ve ÖNERİLER 77
5.1 Sonuç 77
5.2 Öneriler 79
KAYNAKLAR 81
EKLER 105
Ek- 1 105

Ek- 2..... 106
Ek- 3..... 107
Ek- 4..... 108
Ek- 5..... 109
Ek- 6 110
ÖZGEÇMİŞ 111

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik özellikleri 35
Tablo 2. Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği Alt Boyutlarının Betimsel Bilgileri..... 42
Tablo 3. Matson Çocuklarda Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği (MESSY)Alt Boyutlarının Betimsel Bilgileri..... 42
Tablo 4. Cinsiyete göre Bağımsız Ortalamalar için T-Testi Analizi Sonuçları 43
Tablo 5. Okul Türüne göre Bağımsız Ortalamalar için T-Testi Analizi Sonuçları..... 44
Tablo 6. Sınıf Düzeyine göre Tek Yönlü VaryansAnalizi Sonuçları..... 45
Tablo 7. Anne Eğitim Durumuna göre Tek Yönlü VaryansAnalizi Sonuçları..... 48
Tablo 8. Baba Eğitim Durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları 50
Tablo 9. Aile Sosyoekonomik Düzeyine göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.. 52
Tablo 10. Anne-Baba Birliktelik Durumuna göre Tek Yönlü VaryansAnalizi Sonuçları 53
Tablo 11. Aile Yapısına göre Bağımsız Ortalamalar için T-Testi Analizi Sonuçları 55
Tablo 12. Pearson Momentler Çarpımı Korelâsyon Analizi Sonuçları 56
Tablo 13. Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları..... 57

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Le Play'in Aile Sınıflaması Örneği..... 13

KISALTMALAR

ÇAİÖ **:** Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği

MESSY **:** Matson Çocuklarda sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği

DEİ : Destekleyici Aile İlişikleri

EAİ : Engelleyici Aile İlişkileri

OSD : Olumlu Sosyal Davranış

OZSD : Olumsuz Sosyal Davranış

1. GİRİŞ

1.1 Problem

Aile, toplumu ayakta tutan bir yapıdır. Ailenin birçok fonksiyonu vardır. Bu fonksiyonlar; kültürün diğer nesillere aktarılması, çocukların topluma kazandırılması, bireyin korunması ve ait hissetmesi, fizyolojik, psikolojik ve ekonomik doyum gibi özelliklerdir (Özdemir, 2009). Aile bireyi sadece korumak ya da barınmak gibi ihtiyaçlarını değil, yaşam içerisinde bireyin ihtiyaç duyduğu tüm alanların, kısaca tüm gelişim alanlarının beslendiği bir birimdir. Eyce'ye göre: "Aile, ilk başta kan bağıyla oluşan ve evlilikle kurulması tamamlanan asli bir birimdir" (Eyce, 2000: 225). Aile, iki kişinin evlilik yoluyla hayatlarını birleştirerek; yaşamlarını aynı yerde sürdüren, ortak ekonomiye sahip, çeşitli aile içi rolleri olan (eş, anne, baba, çocuk) ve bu roller ile birbirlerini etkileyen, kendilerine özgü bir yaşayış tarzı olan, geleneklere sahip ve bu gelenekleri nesiller arasında sürdüren bir yapıdır (Güler & Ulutak, 1992).Rose (1968) a göre aile "aralarında ortak ana-baba, evlilik ve/veya evlat edinmeye dayanan bir ilişki olduğunu kabul eden, etkileşim halindeki bir kişiler grubu" dur (Akt. Turner, 2004: 364).

Bazı tanımlar anne ve babaya bir çocuk eklenmesi ile oluşan birime aile dese de bazı tanımlamalarda sadece anne ve baba ile oluşan birimin de aile olduğu söylemektedir. Rose (1968)un tanımında ise evlenme ve evlat edinme durumuna da vurgu yaparak, ailedeki çocukların biyolojik olarak anne ve babadan olma durumundan ziyade bir yaşamı paylaşan ortak anıları, acıları olan; kendi kültürlerini sonraki nesillere de aktaran bir birim olarak açıklamıştır (Akt. Turner, 2014). Bu yapıda ki asıl nokta aile içindeki bireylerin kendilerine has yaşam tarzı olan ve bu yaşam tarzı içinde birbirlerine temas eden bireyler olması üzerinde durmuştur. Yaşam döngüsü içerinde dünyaya gelen çocuğun yaşama merhaba dediği yer ailesidir. Anne, baba, kardeşlerin olduğu bu sosyal alanda çocuk büyüyerek yetişkin olur. Bu yetişkinde başka bir birey ile evlenerek yeni bir aile kurar ve Eyce'nin tanımladığı üzere aile birimini tamamlamış olur. Hollanda Aile Konseyi de aileyi tanımlarken çocuğu odak noktasına koymuştur (Canatan & Yıldırım, 2011).

Ülkemizin coğrafi bölgelerini düşündüğümüzde bölgeler arası kültür farkları görülmektedir. Her bir şehrin bile kendine özgü gelenekleri, yaşam şekli ve kabulleri vardır. Bu farklılar her aile içerisinde de bulunmaktadır. Aile içinde yetiştirilmenin yanı sıra, aktarılan değerlere de büyük bir özen gösterilir (Karslı, 2019). Her ailenin kendine ait kuralları, değerleri aile üyelerinin geçmiş yaşamlarından getirdiği örf ve adetleri vardır. Anne ve babanın kendi ailelerinden alarak taşıdığı bu değerler çocuklarla birlikte varlığını sürdürmeye devam eder. Kendini geliştirme ve yaratıcılığın teşvikiiçin aile üyeleri arasındaki farklılıklar desteklenir (Stuart, 2013; Akt. Bülbül, 2016). Kısaca aile evlilik ile başlayan ve çocuklar üzerinden bütünlüğünü ve devamlılığını sağlayan bir yapıdır.

Toplumun devamlılığı nesillerin çoğalması ile gerçekleşmektedir. Bu nesillerin varlığını sürdürebilmesi ayrıca sosyal, kültürel, psikolojik ve biyolojik tüm faktörlerin karşılanması için gerekli birim ailedir. Birçok tanımda vurgulandığı üzere aile ilişkileri içerinde anne ve babanın sergilediği davranışlar ile çocuklar, yaşamı nasıl anlamlandıracağını, yaşadıkları olaylar karşısında nasıl tavır sergileyeceklerini öğrenirler. İnsanlar ile kuracağı ilişkilerde nasıl bir bağlanma yöntemi seçeceği öncelikle annesi ile kurduğu ilişkiler, sonra aile içindeki deneyimleri ile belli olacaktır. Aile sadece çocukların desteklenmesi ve yetişmesi görevini sağlamamaktadır. Çünkü çocuk büyürken keşfetmek ister. Bu keşif sırasında ailelerin çocuklara göstermiş oldukları tutumlar hatta öğrenmeyi destekleyecek ortamlar oluşturmak ailenin, çocukların gelişimi üzerindeki önemli işlevlerinden biridir. Bununla birlikte aile çocukların; aidiyet, sevgi, güvenlik ihtiyacı gibi ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. Sosyal beceriler üzerinde etkili birçok etmen olmasına rağmen bu etmenler içerisinde ilk sırada gelenin aile olduğu düşünülmektedir. Ailenin yapısı, ekonomik seviye, kültürel bakış, anne ve babanın hayatı algılama şekli, yaşları, sahip oldukları çocukların sağlık durumları, arkadaş çevresi, oynadıkları oyunlar ve cinsiyet gibi faktörlerin sosyal becerilerin gelişimini etkilediği söylenebilir (Akt. Özyürek, 2015:107). Aileler çocuklarının akranları ve yetişkinler ile sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri; farklı sosyal gruplar içinde bulunabilmeleri, kendilerini tehlikeli davranışlardan korumak için kararlar alabilmeleri, zorluklarla baş edebilecek kapasite ve güdüye sahip olmalarını isterler (Akt. Özyürek & Ceylan, 2014). Bu sebeple çocukların yaşam içerisinde ihtiyacı

olan donanıma sahip olabilmeleri için ailelerin çocuklara gerekli desteği vermesi önemlidir.

Ailenin bireyler üzerinde sağlıklı etkiler bıraktığı ve çocukların gelişimlerini pozitif yönde etkilediği düşünülmektedir (Demirtaş Zorbaz & Korkut Owen, 2013). Aile kurumunun çocuklara kazandırdıkları arasında yetişkinlere saygı, karşılıklı sorumluluk ve iş birliği bilinci, çalışkanlık, samimi komşuluklar ve misafirperverlik gibi birçok özellik kilit rol oynamış ve bu kazanımların nesiller arası aktarımında önemli bir faktör olmuştur (Süleymanov, 2009). Sokullu (1992) bir çalışmada, ailenin kişilerin davranışlarını en çok etkileyen yapı olduğu söylemektedir (Mert ve Kahraman, 2018). Akkök (2003) ailelere "Sizler çocuklarınızı en iyi tanıyan, onlarla en yakın ilişkide olan kişileriniz. Onların gelişiminde, onlara yeni beceriler kazandırılmasında en temel role sahipsiniz" (Akkök, 2003: 19) diyerek çocukların bu becerileri kazanmasında en önemli görevin ailelere düştüğünü vurgulamıştır. Aile ilişkileri ile çocukların sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi anlamak için sosyal beceriyi tanımlamamız gerekir.

Literatürde farklı birçok sosyal beceri tanımı bulunmaktadır; Bennett ve Hay (2007)' ı başkalarıyla birlikte çalışmak, bir grubun parçası olarak çalışmak, kurallara uymak, arkadaşlık kurmak, arkadaşlıkları sürdürmek ve güvenli eylemlerde yetkin olmak olarak açıklamıştır. Aslına burada vurgulanan bir başkası ile yani kendi dışında var olan öteki ile ne kadar nitelikli bir ilişki kurabildiği, bireyin bir grup içerisinde kendi varlığını gösterirken bir diğerinin haklarına da saygı duyabilmesi durumudur. Elksnin ve Elksnin,(1998)' e göre hem sergilediğimiz açık davranışlar ve sözler hem de zihinsel süreçleri içermektedir. Yani bir grup içerinde kurulan ilişkiler ile birlikte bu ilişkileri kurarken kullandığımız becerilerdir. Dowrick (1986) sosyal becerileri; "sosyal açıdan kabul edilebilir ve belirli bir ortamda hem kendisi hem de diğer kişi için yararlı bir şekilde davranma becerisi" olarak tanımlamaktadır (Erler, 2011).

Tanımlardan da anlaşılabileceği üzere sosyal beceri öğrenilebilen ve toplum içinde uyumu sağlayan davranışlardır. Bu davranışlar kurulan ilişkiler üzerinde etkili olduğu gibi yaşam içerinde karşılaşılan zorluklar, problemler ve güçlükler karşısında da nasıl tepki verdiğimizi belirler. Sosyal beceriler çocuğun ikili ilişkilerini sağlıklı bir şekilde ilerletmesini sağlayarak yaşadığı sosyal tatmin ile birlikte duygusal gelişiminde de

faydalı ilerlemeler kaydetmesini sağlayacaktır (Göktaş, 2015). Bir çocuk kendini ne oranda ifade edebilirse o oranda güvende hisseder. Bu güven duygusu çocuğun diğer alanlarda da başarı sağlamasına öz güven geliştirmesine sebep olur. Bu öz güven çocuğun sağlıklı iletişim kurabilen, empatik, problem çözebilen bir birey olmasını sağlar. İnsan sosyal bir varlıktır (Zoral Yücebaş, 2010). Sosyallik aile içerinde başlayan ve yaşam boyunca devam eden bir süreçtir. Sosyal anlamda kurabileceği becerilerin niteliği bireyin toplum içerindeki konumunu belirlemesine yardımcı olacaktır. Bir öteki ile kuracağı tüm ilişkilerde bu sosyal becerilerini kullanacaktır. Sosyal beceri, insanın diğer insanlar içerisindeki varlığını sürdürme sürecinde bir ilişki başlatma ya da sonlandırma, karşındaki bireyi anlayabilme, empati kurabilme, problemler karşında gösterdiği tutum, öfke ya da stresi yönetebilme, sevgisini ifade şekli gibi birçok yaşam alanı içerisinde kullanmak durumda kaldığı bir beceridir.

Aile içerinde kurulan ilişkiler, bağlar çocukların sosyal becerilerini etkilemekte midir, etkiliyor ise bunun hangi yönde etkili olduğu ve hangi aile ilişkisi içerinde belirlendiği araştırmamızın konusu olacaktır. Dökmen (1995)'e göre sosyal becerilerin; birçok değişkenden etkileniyor olması, (tutum, değer, kişilik, dil, zekâ, algı, çevre) sosyal becerinin tanımlanmasının zorlaştırmaktadır (Göktaş, 2015). Bu sebeple sosyal beceri üzerinde sadece aile ilişkilerinin etkisi tek başına etkili olduğu düşünülemez, ancak bir çocuğun sosyalleştiği, ilişki kurduğu ve sosyalleşme yeterliliğini kazandığı ilk sosyal kurum olan ailenin bu beceri üzerinde ne denli etkili olduğu araştırmanın konusu olacaktır. Matson ve Ollendick (1988) sosyal becerilere sahip çocukların ortamlarına kolayca adapte olduğunu, ihtilaf durumlarında sözlü veya fiziksel saldırganlığa yönelmediğini, sosyal becerileri düşük olan çocukların ise yaşıtları tarafından kabul edilmediği, akranları ile mücadele içine girerek davranış sorunları yaşadıklarını belirtmiştir. Aynı zamanda bu çocuklar diğer insanların haklarını da önemsememektedirler (Uysal, 2014). Bu çocukların aileden ayrılarak bireysel olarak varlıklarını gösterebildiği ilk yer okula başlama zamanıdır. Aile ilişkileri içerisinde birey olarak ayrışmamış, bağımlı çocuklar okul ortamında içerisinde güvensiz hissederler. Bu güvensizlik sürekli bir tehdit algısına sebep olur. Sürekli tehdit altında hisseden çocuk okula, derslere odaklanamaz, akademik ilerleme kaydedemez, algıladığı tehdit karşısında saldırgan davranışlar gösterebilir, ya da aksine kimse ile temas kurmadan görünmez olmayı tercih edebilir. Oyunlara katılamaz, katılsa bile başkasının

sınırlarını saygı gösterme, fikir beyan etme, çıkabilecek anlaşmazlıkları çözme durumunda yetersiz kalma durumları ile karşı karşıya kaldıklarında, sosyal olarak dışa itilmeye başlayacaklardır. Aile içerisinde kurulan bu ilişkiler, çocukların kuracağı tüm ilişkiler ağının nasıl yönleneceğini belirler. Bir ilişkiyi sağlıklı kurmuş bir çocuk, hayatı boyunca bu beceri kullanabilecektir (Görgün Baran, 2004).

Araştırmanın amacında da belirtildiği üzere tüm bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda sosyal beceri eksikliği çocuklara ilişki kuramama, problem çözememe, saldırganlık gibi istenmeyen durumlara sebep olabilir. Bu sebeple aile ilişkilerinin çocukların sosyal becerilerine ne denli yansıdığı anlaşılabilirse, sosyal beceri eğitimleri ve aile eğitimleri ile oluşabilecek olumsuz durumların önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

1.2 Amaç

Bu çalışmadaki temel amaç, ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını incelemektir. Araştırmanın soruları ise aşağıda belirtilmiştir.

1. Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?

2. Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, okul türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?

3. Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, sınıf düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?

4. Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, ailenin eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?

5. Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları ailenin sosyoekonomik durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?

6. Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları ailenin birliktelik durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?

7. Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları aile yapısına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?

8. Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

9. Aile ilişkileri alt boyutları olan destekleyici aile ilişkileri ile engelleyici aile ilişkileri, sosyal beceriyi yordamakta mıdır?

1.3 Önem

Aile iki bireyin bir araya gelmesi ve toplumsal sözleşme ile desteklenen bir yapıdır. Bu yapıyı toplumsal bir sözleşmenin yanı sıra sevgi bağları da bir arada tutar. Bu yapıya çocukların eklenmesi ile birlikte toplumun temel sosyal birimi olan aile kurumu ortaya çıkar. Her ne kadar aile toplumun yapı taşı denilse de bu yapıyı oluşturan önemli birim bireydir. Bireylerin fizyolojik ve psikolojik sağlamlıkları aile ilişkilerinden etkilemektedir. Aslında bireylerin sosyalleşmesi, hayatı tanıması ve birtakım değerler edinmesi aile sayesinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda birbirlerini tamamlayan örüntüler olduğu düşünülebilir. Bir çocuk dünyaya geldiğinde kendini tanıyan, ne istediğini bilen, ilişki kurabilen ve sürdürebilen bir birey olmanın gerekliliklerini aile ilişkileri içinde öğrenmektedir. Her ailenin kendisine ait bir kültürü vardır. Aile bireyleri bu kültür etrafında hareket eder ve aileye katılan çocuklar bu kültürü öğrenerek büyür. Aynı şekilde aile kültürüne etki eden önemli faktörlerden birisi de aile içerisindeki bireylerdir. Her birey kendisine özgüdür ve farklı özellikler taşımaktadır. Aile ortamında meydana gelen bu kültürel ve bireysel farklılaşma aile ilişkileri üzerinde de etkili olmaktadır. Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin aile ilişkilerinin, sosyal becerileri üzerindeki ilişkisini araştıracaktır.

Bu yüzden bu araştırma sonucunun:

1. Araştırmanın bulgularından elde edilecek sonuçlara göre aile ilişkilerinin, ortaokul öğrencilerinin sosyal becerileri üzerindeki ilişkisini ortaya koymak, ebeveynlere, öğretmenlere, okul psikolojik danışmanlarına ve okul idarecilerine faydalı bilgiler sunacağı düşünülmektedir.

2. Aile ilişkisi değişkeninin ilişkili olduğu araştırmalar incelendiğinde, sosyal beceri alt boyutu ile birlikte inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu yüzden bu araştırmayla birlikte ortaokul öğrencilerinin aile ilişkilerinin, sosyal becerileri üzerinde anlamlı bir yeri olup olmadığını ve bu değişkenler arasında ki ilişkinin niteliği hakkında cevap sağlayarak literatürde önemli boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

3. Araştırmanın sonucunda, aile eğitimi için hazırlanacak olan psiko-eğitim programlarında, okul psikolojik danışmanlarına yol gösterecek önemli bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir.

4. Araştırma grubunun iki farklı ortaokul türüne (normal, imam hatip) göre seçilmesi, seçilecek 6 farklı ortaokulun alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeyden öğrencileri kapsayacağı ve araştırma sonuçlarının genellenebilirliğini arttırarak araştırmanın önemine katkı sunacağı düşünülmektedir.

1.4 Varsayımlar

1. Araştırmanın uygulamasına dahil olan öğrencilerin samimi ve dürüst bir şekilde görüş belirtecekleri varsayılmaktadır.

2. Araştırmanın çalışma grubu İstanbul ili Sancaktepe ilçesi dâhilindeki devlet okullarının arasından seçkisiz (random) yöntemiyle seçileceği için araştırma grubunu temsil edeceği kabul edilmektedir.

3. "Çocuklar için aile ilişkileri ölçeği" (ÇAİÖ), "Matson çocuklarda sosyal beceri derecelendirme ölçeği" (MESSY) ve kişisel bilgi formundan çalışma için gerekli verilerin elde edileceği varsayılmaktadır.

1.5 Sınırlıklar

1. Çalışma grubu 2021 – 2022 eğitim- öğretim yılının birinci döneminde İstanbul ili Sancaktepe ilçesinde yer alan rastgele seçilen altı ortaokulda öğrenim gören yaklaşık 800 öğrencisiyle sınırlı olacaktır.

2. Çalışmanın sonuçlandırılmasına ilişkin bulgular araştırmada kullanılan "Çocuklar için aile ilişkileri ölçeği" (ÇAİÖ), "Matson çocuklarda sosyal beceri derecelendirme ölçeği" ve kişisel bilgi formundan elde edilen verilerle sınırlı olacaktır.

1.6 Tanımlar

Aile:Aile, akrabalık ilişkisiyle birbirlerine bağlanan fertlerin bir araya getirdiği topluluktur (Güney, 2009). Ailenin temel fonksiyonları; neslin devamını sağlama, aile üyelerinin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamaktır(Doğan, 1996).

Destekleyici Aile İlişkileri: Çocukların tüm gelişim alanlarında (psikolojik, biyolojik, fizyolojik ve zihinsel) sağlıklı gelişim gösterebilmesini sağlayan ebeveyn çocuk ilişkileridir (Demirtaş Zorbaz & Korkut Owen, 2013).

Engelleyici Aile İlişkileri: Aile işlevlerinin sağlıklı bir biçimde yerine getirilemediği, çocukların iletişim, paylaşım, beceri kazanma, kendini ifade etme gibi birçok alanda kendini geliştirmesini engelleyecek durumların olduğu aile ilişkileridir(Demirtaş Zorbaz & Korkut Owen, 2013).

Sosyal Beceri: Sosyal beceri, isteklerini başkalarına ifade edebilme, hayır deme, haksızlık durumunda kendini koruma, grup çalışması yapabilme ve gerektiğinde yardım arama yeteneğidir (Sorias, 1986; Akt. Çorak, 2019).

Olumlu Sosyal Davranış: Kişinin bir davranışı kendi isteği doğrultusunda, farklı kişilere fayda sağlaması amacı ile gösterdiği davranım şeklidir (Kumru, Carlo &Eswards, 2004).

Olumsuz Sosyal Davranış: Bir başkası ile sosyalleşmeyi engelleyen, sergilendiği zaman olumsuz geri dönüşleri olan ve etkileşime girilen bireyler tarafından reddedilmeye sebep olan davranışlardır (Yüksel, 2009).

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Aile

Durkheim (2013:181) aileyi "en sade olan ve tarihi en eski olan toplumsal küme" olarak ifade etmiştir. Toplumun en küçük temel birimi olarak nitelendirilen aile yapısı; yaşanan sosyal değerleri, kanunların bireylere öngördüğü şekilde, kadın ve erkeğin evlenerek hayatlarını birleştirip yaptıkları sosyal bir sözleşme sonucu, gelenek ve göreneklerine göre oluşturdukları sosyal bir sistemdir (Durukan, 2017). Aile, toplumu ayakta tutan bir yapıdır. Ailenin birçok işlevi vardır. Bu işlevler; kültürün diğer nesillere aktarılması, çocukların topluma kazandırılması, bireyin korunması ve ait hissetmesi, fizyolojik psikolojik ve ekonomik doyum gibi özelliklerdir (Özdemir, 2009). Aile ilişkileri, bizim duygusal sağlığımız ve sosyal başarımız için önemlidir (Salmon & Shackelford, 2007). Aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan bir sosyal yapıdır. Bu yapı aile üyelerinin yaşadıkları yer, yaşam stilleri, ekonomik durumları ve eğitim seviyeleri itibari ile farklılaşmaktadır. Bu aile içerisinde yetişen çocukların da yaşam şekillerine göre hayata bakış açıları, kendilerini ve dünyayı algılama şekilleri, sosyal becerileri değişmektedir. Aile bireyi sadece korumak ya da barınmak gibi ihtiyaçlarını değil, yaşam içerisinde bireyin ihtiyaç duyduğu tüm alanların, kısaca tüm gelişim alanlarının beslendiği bir birimdir. Freud aileyi sosyal değerleri ve kuralları bireylere aktararak bireylerin davranış ve tutumlarını etkileyen ve oluşturan bir faktör olarak kabul eder (Meriç, 2007).

Aile ile ilgili kesin ve değişmez bir tanım yoktur. Tanımlar ailelerin farklı yönlerine ve şekillerine odaklanmıştır. Bu durumu Canatan & Yıldırım (2011) ailenin evrensel kabul görmüş bir tanımının olmamasını, ailenin küresel olarak çeşitlilik göstermesine bağlamıştır. Bu sebeple yapılacak herhangi bir tanımın mevcut aile yapılarını anlatmakta taraflı ya da eksik olacağından bahsetmiştir (Canatan & Yıldırım, 2011: 60).

2.2 Aile İlişkileri

Aile ilişkilerini tanımlamadan önce "ilişki" nedir onu tanımlamamız gerekir. TDK ilişkiyi "İki şey arasında karşılıklı ilgi, bağ, münasebet, temas" olarak tanımlamıştır. Araştırmamızın konusu aile ilişkileri olduğu için ilişki içerisinde olanın aile bireyleri olduğundan bahsedebiliriz. Aile en küçük sosyal yapıdır (Süleymanov, 2009). Bu sosyal yapı içerisinde bireylerin birbiri ile kurduğu iletişim şekli ve gösterdikleri davranış şekilleri aile ilişkileri üzerinde belirleyici role sahiptir. Görgün ve Baran (2004) aile içerisinde ki uyum ve ahenk ile birlikte yaşanan çatışma durumlarının iletişimi zorunlu hale getirdiğinden bahsetmiştir. Aile içi ilişkilerin sağlıklı bir biçimde ilerlemesi kurulan ilişkinin yapısı üzerinde önemli ölçüde etkilidir. (Bulut, 1990). Aile ilişkileri içerisinde bireylerin psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması beklendir. Aile içinde bu ihtiyaçları sağlıklı bir biçimde karşılanmış ve sağlıklı ilişki kurabilen bireyler içinde bulundukları toplumsal süreçlerde sağlıklı ilişkiler kurabilirler. Kısacası aile ilişkileri bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında topluma da sağlıklı bireyler kazandırılmasında önemli rol oynamaktadır. Yavuzer (2002)çocukların aile içerisinde öğrendiği iletişim ve kurduğu ilişkiler, hayatının geri kalanında nasıl bir tutum sergileyeceği üzerinde etkili olduğunu ifade etmektedir. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutum ve davranışları bir yandan onların psikososyal gelişimini etkilerken diğer yandan akranları ve diğer sosyal ilişkileri için rol model olurlar. Çocuğun çevreye uyum sağlamasına veya uyumsuz olmasına yol açan etkilerin çoğu ev ortamında meydana gelmektedir (Dam, 2008).

Ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri davranış şekilleri, psikolojik uyum sağlamada önemli rol oynamaktadır. Destekleyici ebeveyn tutumları çocuk gelişimine katkıda bulunurken, kısıtlayıcı ebeveyn tutumları psikolojik sorunlara neden olur(Seven, 2008). Ebeveynlerin çocuklarına karşı göstermiş olduğu tutum çocukların kişiliklerini, benlik algılarını ve çevrelerindekilerle olan ilişkilerini etkiler (Aydoğdu & Dilekmen, 2016).

Özgüven (2001) ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumlarının, kendi kişilik yapılarına bağlı olduğunu ve bu çerçevede şekillendiğini belirtmiştir. Ancak çocukların kişilik özellikleri, fiziki yapısı, fizyolojik ve psikolojik sağlığı ve zekâsının da ebeveynlerin göstermiş olduğu tutum çerçevesinde değişkenlik gösterebildiğini belirtmiştir (Özgüven, 2001).

Aile içindeki ilişkilerin bir bireyin hayatı üzerinde bu denli büyük rol oynaması, aile içi ilişkilerin kapsam ve nitelik olarak önemini gözler önüne sermektedir. Destekleyici bir aile ilişkisi içerisinde olan çocuğun hayatının sonraki dönemlerinde, sağlıklı ilişkiler kurabilen, iletişim becerileri güçlü, hayatta karşılaştığı zorluklar ile mücadele edebilen, saygılı, hayat içerisinde edindiği rollerin üstesinden gelebilen bireyler olduğu söylenebilir. Kır (2011) aile ilişkilerinde bireylerin " birbirlerinin değerini kabul etmeli, ilişkiler karşılıklı anlayış, sevgi ve saygı temeline dayanmalı, olaylara empati ile yaklaşmalı" diyerek sağlıklı bir aile ilişkinin nasıl olacağını özetlemiştir (Kır, 2011).

Buna karşın aile ilişkilerinin sağlıklı olmadığı ailelerde bireylerin birbirleri ile açık ve anlaşılır bir dil kullanmadığı görülmektedir. Karşılıklı saygı ve desteğin yer almadığı, aile bireylerin rollerini fonksiyonel olarak yerine getirmediği, sevgi ve güven bağlarının zayıf olduğu ve aile aidiyetinin yaşanmadığı aileler olarak tanımlanabilir. Bulut (1993) sağlıksız aileyi "işlevlerini beklenen düzeyde yerine getirmeyen aile" olarak tanımlamıştır.

2.3 Aile Yapısının Değişimi

Kişinin doğduğu ve gelişimine katkı sağlayan ev ortamı dışında okul ortamı, sosyal çevresi gibi iletişime geçtiği ve temasta bulunduğu tüm ortamlar gelişimini etkilemektedir. Küresel çapta olduğu üzere ülkemizde yaşanan dönüşümler ailenin farklı bir noktaya gelmesini sağlamıştır. İlk insandan günümüze kadar çok fazla farklılıklar meydana gelmiştir. Hayvancılık ve tarım ile uğraşan kalabalık aileler bütünlüklerini koruyabilmek için aile içindeki bütün fertleri bu duruma uygun yetiştirmişlerdir. Bu durum ailenin güçlü olmasını ve küçük bir kalabalığa sahip olmanın nüfuzunu da ellerinde tutması sağlıyordur. En büyük değişim ise son yüz yılda ekonomi ve eğitim sebeplerden dolayı en minimal haline dönüşmüştür. Geniş aileler yerini çekirdek ailelere bırakmaya başlamış ve bu dönüşüm çok hızlı bir şekilde devam etmiştir (Albayrak, 2021).

Türkiye'de aile yapısını değişiminde üzerinde etkili birçok faktör mevcuttur. Bunlar artan nüfus, nüfusun şehir yaşantısına doğru kayması, kadının iş hayatına girmesi, yaşam süresi, evlilik kurumuna bakış açısıdır. Tüm bu değişimler aile yapısının da değişmesinde etkili olmuştur. Değişim içerisine giren toplumlarda olduğu gibi, bu

değişimlerden ailenin mevcut yapısı, aile içerisindeki ilişkiler hatta akrabalık ilişkileri de etkilenmektedir (İlbars,1972). Toplum yapısına göre, ailenin kapsamının değişkenliği de bu kavramın genel kabul gören bir tanımı üzerinde anlaşmayı zorlaştırmaktadır (Erdentuğ, 1980:166). Bireyin yaşadığı çevre, o çevrede iletişim halinde olduğu kişiler hatta edindiği tecrübeler gelişimini çeşitli şekillerde etkiler. Aile, insanlıkla var olan bir sosyal kurumdur (Saka, 2017). Mevcut küresel değişim, ülkemizde de etkisini göstermiş ve en küçük sosyal yapı olan ailenin de yapısını değiştirmiştir (Süeymanov, 2009). Bu toplumsal birimin yıllar içerisinde yapısında değişiklikler meydana gelmiştir. Daha eski yıllarda geniş aile yapıları sayıca daha fazla iken günümüzde ekonomi, eğitim, iş gibi sebeplerden dolayı çekirdek aile sayıları artış göstermeye başlamıştır. Daha eski yıllarda tarımla geçimini sürdüren aileler, mevcut toprak bütünlüğünü korumak, bu topraktan elde ettikleri geliri kaybetmemek için, aile bireylerini de bu prensip üzerine şekillendirmişlerdir. Bir aile büyüğünün tüm işleri şekillendirdiği, diğer aile üyeleri üzerinde söz hakkına sahip olduğu bu aile yapısı geniş aileyi ifade etmektedir (İnce, 2022). Geniş ailelerin birçok bireyin birbiri ile yakından irtibatlı olma durumu aile üyelerinin daha güçlü olmasını ve büyük bir kitleye ait olmasını sağlıyordu.

Ülkemizde 20. Yüzyılın ortalarından sonra kırsaldan kentlere başlayan yoğun bir göç furyası ile beraber aile yapısında gözle görülür değişimler başlamıştır. Bu durum kalabalık ailelerdeki tek kişide toplanan gelir durumundan, bireysel ekonomik yönetime dönüşmesini sağlamıştır. Tabi ki bu durum beraberinde eğitim, evlilik tercihleri gibi birçok etkiyi, küçülme anlamında, beraberinde getirmiştir (Şatıroğlu, 2010). Sanayide ki bu değişim ile birlikte insanlar daha farklı iş kollarına yöneldiler. Gelirin bir aile büyüğünde toplanması ve karar vericinin aile büyüğü olmasından daha bağımsız bir gelir durumu tercihine yönelme yaşandı. Bu maddi yönelim ile birlikte kurulan aile sistemi de değişime uğramaya başladı. İnsanlar doğdukları yerde geçimi sağlayıp aynı bölgede yaşayan başka bir birey ile evlenirken, bu durum yavaş yavaş yerini eğitim iş gibi nedenlerden dolayı başka bölgelere göç edip yeni yaşam alanlarında aile kurmaya bırakmıştır. Aile yapısı geleneksel geniş aileden çekirdek aileye dönüşmüştür (Ünal, 2018). Bu değişim ile birlikte ailedeki bireylerin sayısında azalma işlevinde farklılıklar meydana gelmiştir. Yani kadın ve erkeğin aile içerisindeki statüsü ve rollerinde değişimler olmuştur. Bu rol değişiminde geleneksel ailede kadının çocuğa bakması ve ev işleri ile ilgilenmesi, erkeğin ev ekonomisini düzenlemesi ve gelir elde etmesi

beklenirken; erkek ev işlerinde yardımcı olmaya ve çocuk bakımını paylaşmaya başlamış, kadın ise iş hayatına dahil olarak aile bütçesine katkı sağlamaya başlamıştır (Bayer, 2013). Aile yapısı çeşitli faktörler ile değişkenlik göstermiş olsa da, yine de Türk toplumunda bireyselleşme henüz çok yaygın olmamıştır. Aile yapısı çeşitlense dahi aile bağlarının gücü hali hazırda devam etmektedir. Cihan (2020) ülkemizdeki yaşam beklentileri ve eylemlerinin başka ülkelerden farklı olduğunu ifade etmiştir. Batı ülkelerinde bir çocuk reşit olduktan sonra ailesi ile birlikte yaşamaz ve kendi yaşam düzenini kurarken, ülkemizde evden ayrılmada reşit olma yaşından çok daha büyük yaşlara kadar sürdüğünü, aile birlikteliğinin devam ettiğini ifade etmiştir.Ailelerin sınıflandırılmasında, ailenin büyüklüğüne bağlı olarak büyük aile (geniş aile), küçük aile (çekirdek aile); otorite şekline bağlı olarak ana ailesi (anaerkil) ve baba ailesi (ataerkil) ve ayrıca yerleşim yeri dikkate alınarak köy (kırsal kesim), kent ve gecekondu ailesi olmak üzere gruplara ayrıldığı belirtilmektedir (Büyükyonca, 2019).

Kurum olan ailedeki değişim tüm hızı ile devam etmektedir. Birlikteliklerini koruyamayan ve bir anne veya bir babanın bulunduğu ailelerin sayısı azımsanmayacak kadar artmıştır. Bunun dışında aileler yine bütünlüklerini dış dünyanın sunduğu güven ortamları ile ailenin içinde güvende kalma tutkusunu zayıflatmıştır ve insanları bireyselleştirmiştir. Bireyselleşmiş toplumlar ailenin sağladığı konforu çeşitli şirketlerden ve kurumlardan sağlamaya başlamışlardır (Tuğrut, 2017). Ailenin sosyolojik önemi üzerine ilk bilimsel katkı Fransız sosyolog Le Play'den gelmiştir. Le Play gözlem tekniğini kullandığı monografi çalışmaları ile bir aile sınıflaması elde etmiştir (Doğan, 2016:5).

Aile Modeli	Yaşama Biçimleri	Yaşam Alanları	Yönü
Ataerkil Aile	Çobanlık	Step	Doğu Avrupa
Kök Aile	Balıkçılık	Sahil	Kuzey Avrupa
Kararsız Aile	Avcılık	Step-Sahil Arası	Batı Avrupa

Şekil 1 Le Play'in Aile Sınıflaması Örneği

Le Play' in belirtilen kategorileştirmesinden sonra farklı aile tipleri ve modelleri literatüre girmiştir (Doğan, 2016: 5). Bu şekillerine baktığımızda otorite şekli ve aile büyüklüğünü dikkate alarak aileyi; ana ailesi (anaerkil), baba ailesi (ataerkil), büyük aile (geniş aile), küçük aile (çekirdek aile) ayrıca, Türk ailesini coğrafi çevreye göre, köy (kırsal kesim), gecekondu ve şehir olmak üzere üçe ayırmıştır." (Akt. Aksoy, 1995).

2.3.1 Geniş aile

Çeşitli antropolojik çalışmalar, geniş ailelerin ana temellerinin üretim ilişkileri ve özellikle de ortaklaşa paylaşılan mülkiyet olduğunu göstermiştir (Köse & diğerleri., 2020). Büyükanne büyükbaba gibi büyükleri içinde barındıran ve hala, yenge, dayı, amca, teyze gibi başka aile üyelerinin de yer aldığı aile tipidir.Daha çok endüstrinin gelişmediği tarımın öncelikli geçim kaynağı olduğu, özellikle köylerde bulunan aile tipidir. Üretim için fiziksel güç gereklidir bu güç aile üyeleri, akrabalar arasında paylaşılır. Aynı zamanda aile ile ilgili durumlarda karar verme yetkisi olan kişi ailedeki yaşı en büyük olan erkektir. Daha sonra ailenin evlenmiş erkek çocuğuna aittir. Miras ailenin en büyüğünden sonra gelen diğer büyüğe bırakılır ve ailenin düzeni ve sistemini sürdürür. Birlik ve beraberliğin getirdiği bir güven vardır. Dış dünyaya karşı güvenlik sağlar. Bu aile tipinin dezavantajlı yönü kararların aile büyüğüne ait olması sebebi ile eş ve çocukların karar alma ve uygulamada söz hakkının olmamasıdır. Benzer biçimde eşler ve çocuklar üzerinde diğer aile üyelerinin söz hakkı olması sebebi ile eşler arası problemler yaşanabilir. Çocuklar ailenin en büyüğünün otoritesi sebebi ile anne ve babasının otoritesini yok sayma eğilimde olabilirler. Çocukların eğitiminde diğer aile üyelerinin söz hakkının olması annenin çocuk yetiştirme konusundaki işini zorlaştırabilir (Şatıroğlu,2010). TAYA, 2021 verilerine göre geniş aile oranı 2014 yılında %16,7 iken 2021 yılında %13,5'e düşmüştür (TAYA, 2021).

2.3.2 Çekirdek aile

Anne, baba ve çocuklardan oluşan bu aile, batıda sanayi devriminden sonra oluşmuştur. Günümüzde kent toplumlarındaki aile yapısı çekirdek ailenin özelliklerini taşımaktadır. Geleneksel aileye göre işlevleri daha daralmıştır (Doğan, 2016: 7).Günümüzde eğitim iş gibi sebeplerden dolayı göçün artması, daha bireysel kararların alındığı hayatların tercih edilmesi gibi sebepler dolaysı ile sayıca artan bir aile tipidir. Diğer akrabaların olmadığı sadece anne, baba ve çocukların olduğu bu aile türünde aile üyeleri arasında paylaşım

daha açıktır. Karar sadece aile büyüğüne bağlı değil tüm aile üyelerine bağlıdır. Eşler arasında iş birliği vardır. Türk kültüründe bulunan akrabalık ilişkilerinin yoğunluğu sebebi ile aile üzerinde karar verme yetkisi sadece çekirdek aile üyelerine aittir. Çekirdek ailenin dezavantajlı yönü aile üyeleri yalnızdır. İş bölümü eşler arasında olduğu için akraba desteğinden yoksun kalırlar. Türk Aile Yapısı Araştırmaları 2021 yılı verilerine göre çekirdek aile tipi hem kırsal kesimde hemde metropol yaşamda en yaygın aile biçimidir (TAYA, 2021).

2.3.3 Tek ebeveynli aile

Geniş aile yapısı değişen sosyoekonomik ve kültürel sebeplerden dolayı çekirdek aileye dönüşüm gerçekleştirmiş, bu dönüşüm ile birlikte çekirdek ailenin zayıf yapısı onunda parçalanmasına, tek ebeveynli ve çocuklu aile yapılarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.Tek ebeveynli aile, aile sosyolojisinde "hane reisi sadece kadın veya hane reisi sadece erkek olan haneler" olarak ifade edilmektedir (Kasapoğlu & diğerleri., 2012). TAYA 2021 verilerine göre tek ebeveynli aile sayıları yıllar içerisinde düzenli olarak artmaktadır. 2014 yılında bu oran %7,6 ilen 2021 yılında %10,1 olarak düzenli artış göstermiştir (TAYA, 2021)

2.3.4 Anaerkil aile

Anaerkil dönem 19. yüzyılın sonlarında yeniden gündeme gelmiş ve sosyoloji, etnoloji gibi alanlarda yeniden referans vermiş, ancak teorik durum Johann JacobBachfen tarafından 1861 yılında DasMutterrecht / Anne Yasası adlı eserinde anlatılmıştır (Kuşanaç, 2019). Anaerkillik, kadınların / annelerin siyasi liderliğini, ahlaki otoritesini ve toplum ve grupların mülkiyeti üzerindeki kontrolünü temsil etmek için kullanılır (Cengiz,2014).Kaya Erdem (2012) Anaerkili " Kadınların üretimde ve toplumsal hayatta aktif rol oynadığı, annelik hukukuna bağlı, soyağacının anneden çocuğa geçtiği annelik toplumsal yapısı" olarak tanımlamaktadır. Aksoy (1995) “Olcay Süleyman göre de eski Türk toplumlularında anaerkil aile yaygındı. Dolayısı ile ailenin reisi kadındı. Neslin devamı da anadandı.” İfadesini kullanmıştır. Bu ifadelerden de anladığımız üzere anaerkil ailelerde söz hakkı annenindir. Anne liderlik yapar ve karar hakkı annenindir. Soyun devamının annenin soyundan olduğu düşünülür.

2.3.5 Ataerkil aile

İlk olarak Eski Roma'da ortaya çıkan bu aile tipi hem Türkçe' de hem yabacı dilde Roma ailesi olarak tanımlanmaktadır (Gökçe, 1976). Erkeklerin kendi içlerinde oluşturdukları düzen, üretime dair tüm işleyişi ellerinde tutmak ve bu süreci kontrol altına almak üzerine kuruludur (Demren, 2003).Erkeğin/Babanın söz sahibi olduğu liderlik yaptığı aile şeklidir. Karar verici konumundaki kişi baba ya da evdeki başka bir erkektir. Kadın kurallara uymakla yükümlüdür. Sosyal ve ekonomik güç erkektedir. Aile içindeki kararlar baba/erkek tarafından verilir. Erkek çocuklar doğumları ile birlikte bu rolleri benimseyecek şekilde büyütülürler. Bununla birlikte kız çocukları da erkeğin karar verici durumu, söz sahibi duruşunu benimseyerek büyütülür. Ataerkil ailede mal bir kuşaktan diğerine geçer (Doğan, 2016: 5).

2.3.6 Kırsal kesim

Kırsallık, ekonomik geçim kaynağının tarım olduğu ve mevcut nüfusun az sayıda olduğu bölgeleri ifade eder (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018). Bu bölgelerde çok uzun yıllardır yaşayan aileler bulunmaktadır. Genellikle geniş aile şeklinde bulunan bu aile yapısından tarım için gerekli insan gücü aile içinde karşılanır ve geçim kaynağı genellikle tarımdır. Kırsal yerleşimde ekonomik gelir tarıma dayalıdır, temel geçim kaynağının tarım olması sebebi ile mevcut iş bölümü gelişmemiş ve kısıtlıdır. Aile tipi olarak geniş aile yapıları hâkimdir. Mevcut yerleşimde yaşayan halk birbirini tanır ve kentte yaşayanların aksine yüz yüze komşuluklar daha yaygındır (Geray, 1975).

2.3.7 Kent

Millî Eğitim Bakanlığı Aile ve Tüketici Hizmetleri (2011)' nin tanımına göre "tarımdan tamamen kopmuş, işçi, memur, esnaf aileleridir." Kent ailesi, her toplumda kırsal kesim ailesine oranla daha yoğun değişikliklere sahne olmaktadır (Tezcan, 1984). Bu yaşam modelinde bireyler genellikle ekonomik kazancını sanayi ile ticaret yaparak sağlarlar. Tarım kent yaşamında etili değildir. Çekirdek aile yapılarının daha yoğun olduğu bu aile tipinde toplumun aile üzerinde kurduğu baskı diğer aile tiplerine oranla daha azdır (Kasapoğlu & diğerleri., 2012). Bu aile tipinde kadın da eğitim imkânlarını

kullanabilmekte ve üretken bir duruş sergileyebilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2011).

2.3.8 Gecekondu

Türk dil kurumu sözlüklerinde gecekondu "belediyeden izinsiz olarak, hemen bir gecede çatılıveren bir yapı" olarak tanımlanmakta ve acele ile yapılıvermiş, derme çatma konut niteliği taşımaktadır (Ulu,2000). Kentin kenarlarına kurulmuş, ancak sosyal ve ekonomik olarak kentsel yaşamla (merkez) bağlantılı bir yerleşim türüdür. Kelimenin tam anlamıyla, izinsiz bir gecede kurulan belirli bir yapıdır (Demirci, 2013). Kasaopğlu & diğerleri., (2012) gecekondu ailelerini "geçiş süreci aileleri" olarak tanımlamaktadır. Tanımlarda anlaşılacağı üzere bu yapıların en temel özelliği maddi ve manevi olarak çok fazla çaba gerektirmeden yaşamak için bir yapı sağlanmasıdır. Bu yapılar sadece inşaat konuları ile ilgili olmayıp, sosyal ve ekonomik göstergeleri olabilir.

2.4 Aile ile İlgili Araştırmalar

2.4.1 Aile ile ilgili Türkiye'de yapılan araştırmalar

Alan yazında aile ve aile ilişkileri ile ilgili yurt içinde yapılan bazı çalışmalara ait özetlere bu başlık altında yer verilmiştir.

Dam (2008) tarafından gerçekleştirilen lise öğrencilerini kapsayan toplam 284 öğrenci ile yapılan bu çalışmada okul başarısında ailenin rolü araştırılmış. Ailevi sorunu olduğunu belirten ve ailevi herhangi bir sorunu olmadığını belirten öğrenciler çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Yapılan araştırma sonucuna göre aile öğrencilerin başarısını etkilemektedir. Aile içerisinde sorunları olduğunu belirten öğrencilerin okul başarıları, aile içerisinde sorunu olmadığını söyleyen öğrencilerin başarılarından daha düşük çıkmıştır.

Topçuoğlu (2001) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Bafra'da yaşayan random seçilen 323 ailenin, yapılarına göre çekirdek aile veya geniş aile olma durumlarına göre aile fonksiyonlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde çekirdek ve geniş aile fonksiyonlarının anlamlı şekilde farklılık

gösterdiği belirlenmiştir. Çekirdek ailelerde aile işlevlerinin daha sağlıklı olduğu belirtilmiş.

Gönültaş, Uzun & Akın (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Isparta ilinde yaşayan 359 lise öğrencisinin aile ilişkileri algılarını çeşitli değişkenlere göre incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde, cinsiyet, duygusal tepki verebilme, ilgiyi gösterme, davranış kontrolü değişkenlerine, aile içi ilişki anlayışları anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmüştür.

Mert, Kahraman (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Uşak ilinde bulunan 6. ve 7. sınıfa giden 747 öğrencinin aile ilişkileri ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan çalışmada göre ortaokul öğrencilerinin destekleyici aile ilişkileri arttıkça mutluluk düzeylerinin de arttığını belirtilmiştir.

Yüksel (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Bursa İlinde bulunan 5. sınıfta okuyan 208 öğrenci ile yapılan çalışmada öğrencilerinin empatik becerileriyle aile işlevleri ve benlik kavramları arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar öğrencilerin empati, benlik kavramı ve aile işlevleri arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Canatan, Bilge & Çapar (2019) tarafından yapılan çalışmanın amacı, tek ebeveynli aileler bağlamında yaşayan kadınların sosyal ve psikolojik sorunlarını ortaya koymaktır. Çalışmaya 233 anne katılmıştır. Annelerden demografik veriler de dâhil olmak üzere sosyal yaşam tarzı ve ruh sağlığı sorunları araştırılmıştır. Araştırmalar, çoğu kadının sosyal izolasyon yaşamadığını ve çevrelerinden manevi destek aldığını göstermiştir.

2.4.2 Aile ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar

Alan yazında aile ve aile ilişkileri ile ilgili yurt dışında yapılan bazı çalışmalara ait özetlere bu başlık altında yer verilmiştir.

Bennet & Hay (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada fiziksel engelli çocuklarda sosyal becerilerin gelişmesini destekleyen aile özelliklerini belirlemeyi amaçlamıştır. Ebeveynler ve öğretmenler, anaokullarında çocuğu bulunan fiziksel engelli 212 çocuk ebeveyninin, (5–12 yaş arası) ebeveyn davranışları, ebeveyn katılımı, aile ilişkileri, öğretmenlerin görüşleri, malullük şiddeti ve çocukların sosyal becerileri incelenmiştir.

Araştırma sonuçları, fiziksel engelli çocuklarda sosyal becerilerin gelişmesi için aile özelliklerinin önemini belirtmiştir. Özellikle, öğretmen ile ebeveyn ilişkilerinin sağlıklı olması, çocuklarda sosyal beceri gelişimini olumlu yönde etkilediğini göstermiştir.

Walker (1999) tarafından gerçekleştirilen çalışmada aile ilişkilerinin cinsiyet boyutu üzerinde durulmuş. Araştırma cinsiyeti bağımsız değişken olarak ortaya koymuştur. Medeni tatmin, karar verme gücü ve benzeri konular açısından kadınlar ve erkekler arasındaki farkları ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada, aile hayatının kadınlar ve erkekler için doğal olarak farklı olduğu varsayılmış ve cinsiyet rollerine odaklanmıştır. Cinsiyetleri ve sosyalleşmeleri nedeniyle, kadın ve erkeklerin farklı yükümlülüklere uygunluğuna, yani kadın ve erkeklerin cinsiyetlerinden dolayı belirli davranışlarda rol aldığı ve belirli roller üstlendiği sonucuna varılmıştır.

Snowdon, Cameron & Katherine (1994) tarafında yapılan çalışmada, evde gelişimsel yetersizliği olan çocuklara bakan ailelerde stres, başa çıkma kaynakları ve aile işleyişinden memnuniyet arasındaki ilişki incelenmiştir. Bir geçici bakım programının hizmetlerinden yararlanan 50 aile, çocuk özellikleri (davranışsal sorunlar ve özürlülük durumları) arasındaki ilişkileri incelemek için ankete tabi tutulmuştur; sağlık, saygı ve iletişim, aile dayanıklılığı ve sosyal destek dâhil olmak üzere başa çıkma kaynakları ve aile işleyişinden memnuniyet araştırılmıştır. Araştırma sonucunda gelişimsel yetersizliği olan çocukların aileleri, çocuklarının engellilik durumlarının ciddiyeti ve davranış sorunları açısından önemli stres yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte; sağlık, dayanıklılık, saygı ve iletişim gibi başa çıkma kaynakları olduğunu belirtmişlerdir. Eşler ve arkadaşlar için sosyal destek puanları, aile içi ilişkileri memnuniyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir.

Chen & diğerleri., (2012) tarafından yapılan çalışmada; aile kaynaklarının farklı değişkenler ile ilişkilerinin ilköğretim öğrencileri ile ortaokul öğrencileri arasında tek bir eğitim sistemi içinde farklı olup olmadığını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmaya katılanlar, Tayvan'da TIMSS 2003'e katılan 4.181 dördüncü sınıf öğrencisi ve 5.074 sekizinci sınıf öğrencisiydi. Yapısal eşitlik modellemesini kullanan çalışmada sonuçlar, aile kaynaklarının her iki öğrenci grubu için de önemli ve olumlu etkileri olduğunu göstermiştir.

Bowers, Smith & Binney (1994) tarafından yapılan araştırmada okulda başkalarına zorbalık yapan, bu tür zorbalığın kurbanı olan veya her ikisinin birden (zorba/kurbanlar) olduğu çocuklar tarafından algılanan aile örüntülerini belirlemek amaçlanmıştır. Çoklu kuramsal bir bakış açısının kullanıldığı çalışmada, 20 zorba, 20 mağdur, 20 zorba/kurban ve 20 kontrol grubu olmak üzere 80 ortaokul öğrencisi çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Çalışmada aile ilişkileri testi, ebeveynlik stili anketi, aile sistemleri testi ve ayrılık kaygısı testi olmak üzere dört değerlendirme ölçeği kullanılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde, çalışılan 4 alt grupta aile ilişkileri testi, ebeveynlik stili anketi, aile sistemleri ölçeklerinden farklı sonuçlar ortaya çıktığını ancak ayrılık kaygısı testinden gruplar arası anlamlı bir farklılık ortaya çıkmadığı ifade edilmiştir. Buna ek olarak, zorba/kurbanları ayrı bir alt grup olarak ele almanın önemi ve çocuğun aile ilişkilerine bakış açısını dikkate almanın faydalı olacağı ifade edilmiştir.

2.5 Sosyal Beceri

Beceri, bir amaç için kasıtlı olarak tekrarlanabilir davranışlardır. Sosyal beceriler; çocuğun sosyal gereklilikleri yerine getirmek için kullandığı, hedefe götüren bilinçli tercihlerdir (Kılıç, 2016). Bireylerin yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi ve çevresinde kabul görebilmesi için birtakım becerilere sahip olması gerekmektedir. Bunlar yaşadığı çevrenin yazılı ve yazılı olmayan kurallarına uyabilme, çevresindeki kişiler ile sağlıklı ilişkiler kurabilme, yaşadığı çevreye karşı duyarlı olabilme ve yaşadığı olumsuz duygular ile baş etme gibi becerilerdir (Özyürek & Ceylan, 2014). Sosyal beceriler, bir insanın hayatı süresince, çevresi ile ilişkilerinde kullanacağı araçlardır. Bunlar çevresinde yaşayan insanlar ile iletişim kurabilme, kendisini nasıl ifade edeceğini bilme, kendisini kontrol becerilerine sahip olabilme, öğrenme ve soru sorabilme becerileri geliştirme olarak ifade edilebilir (Akt. Neslitürk & Deniz, 2014). Bu beceriler insanların hayatları boyutlarınca kullanacağı bir alet çantasına benzetilebilir. İhtiyaç duyulan zamanlarda, doğru sosyal beceriyi kullanabilmek, insanların sosyal yaşamalarını ve sosyal ilişkilerini kolaylaştırıcı bir unsur olabilir.

2.6 Sosyal Becerinin Tanımı

Sosyal becerilerin birçok tanımı vardır, ancak birçok yazar sosyal becerilerin davranışları temsil ettiği konusunda hemfikirdir. Koscelinkova, Lethoska & Dobes (2009) bir kavrama sürecinden bahsetmiş ve belirli durumları kavradıktan sonra o bilinçle uygun davranışları gösterme olarak ifade etmişlerdir. Trower (1980), "sosyal beceriler" ile "sosyal beceri" kavramları arasında farka değinmiştir. Sosyal becerileri günlük hayatta kullanılan ve belirlenmiş kalıplara uygun davranışlar sergilemek olarak ifade ederken, sosyal beceriyi, bir hedefe yönelik bilinçli olarak sergilenen eylemler olarak tanımlamıştır (Akt: Çubukçu & Gültekin, 2006).

Tanımlardan da anlaşılabileceği üzere sosyal beceri öğrenilebilen ve toplum içinde uyumu sağlayan davranışlardır. Bu davranışlar kurulan ilişkiler üzerinde etkili olduğu gibi yaşam içerinde karşılaşılan zorluklar problemler güçlükler karşısında da nasıl tepki verdiğimizi belirler. Sosyal becerilere sahip çocukların kurduğu ikili ilişkiler sağlıklı olacaktır. Göktaş & Ogelman (2016) belirttiği üzere; sosyal beceriler çocukların kendilerini ifade edebilmesinde destek olan becerilerdir. Kendisini ifade edebilen çocuk karşısındaki kişi ile bir ilişki kurabilir iletişim başlatabilir. Bu ilişki biçiminden sağlanan doyum çocuğun duygusal gelişimine de katkı sağlayacaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2012: 136) sosyal becerilerin beş temel özelliğinden bahsetmiştir:

- Bireyin içinde bulunduğu toplumun kurallarına gösterdiği davranışlar sonucunda, çevresi tarafından olumlu ya da tarafsız tepkiler almasını sağlayan, yaşadığı çevre tarafından olumsuz reaksiyonlar almasını engelleyen becerilerdir.
- Öğrenilebilen davranış biçimleridir.
- Birey tarafından kararlaştırılan amaçlar için kullanılır.
- Her durumda farklı bir beceri gerektiği için duruma özgü becerilerdir.
- Davranışsal ve zihinsel süreçleri kapsar (MEB, 2012: 136).

Diğer insanlarla kendinden emin, duyarlı ve karşılıklı yarar sağlayan etkileşim için gerekli olan karmaşık sosyal beceriler, bir çocuğun öğrenmesi gereken en önemli becerilerden biridir. Gelişim bir bütündür ve çocuk fiziksel olarak büyürken diğer gelişim alanlarında da gelişme gösterir ve bu gelişimin durumu çocukların sosyal davranışları için belirleyici olur (Ömeroğlu & diğerleri., 2014). Bir kişinin sosyal tesisi hem çocuklukta hem de yetişkinlikte yaşamın neredeyse her yönü için derin etkilere sahiptir. Sosyal becerilerin eksikliği, kişiler arası ilişkilerde doğrudan sorunlara yol açabilir veya okul, mesleki ve eğlence etkinliklerinde optimal işleyişi dolaylı olarak engelleyebilir (Combs & Slaby, 1977). Sosyal izolasyona uğrayan veya yaşıtları tarafından reddedilen çocuklar, ergenlik ve yetişkinlik döneminde sosyal ilişkilerinde risk altında olabilirler (Taffe & Smith, 1994). Sosyal açıdan yeterli yaşıtlarıyla karşılaştırıldığında, kişilerarası ilişkileri zayıf olan çocukların yetişkinliklerinde uyum sorunları geliştirme açısından yüksek risk altında olduğunu görülmektedir(Berler, Gross & Drabman, 1982). Çocukluk döneminde sorunlu akran ilişkileri ile sonraki yaşamda kurduğu ilişki sorunları arasında bir bağlantı olduğunu gösteren çalışmalar, sosyal izolasyon, akran ihmali ve reddi ve arkadaşsızlık gibi durumlara yönelik müdahalelerin geliştirilmesine yol açmıştır. Son araştırmalar, çocukların akranlarıyla sosyal yetkinliğini kolaylaştırmak için tasarlanmış davranış odaklı bir strateji olan sosyal beceri eğitiminin en umut verici ve etkili yöntemlerinden biri olduğunu göstermektedir (Ladd, 1984).

Yukarıda bahsedilen bu sosyal beceri eksikliklerinin nedenlerine baktığımız zaman, McGinnis (2016) şu şekilde açıklamaktadır; "Çocuklar gerekli olan bazı becerileri yeterli şekilde gösteremiyor olabilirler, diğeri ile etkileşimde sosyal olarak yeterli olmalarını sağlayacak olan beceri kullanımında motivasyon, esneklik veya akıcılık eksiklikleri olabilir. Başkalarının eylemlerinin, sözcüklerinin veya sözsüz davranışlarının eylemlerinin niyetlerini yanlış anlıyor olabilirler" (McGinnis, 2016: 3). Yani aile içinde öğrenilen iletişim becerileri, empati, iş birliği gibi beceriler hayat boyu kullanılmaktadır. Bu becerilerin içerisinde sözel olmayan iletişim becerileri yani jest, mimikler ve beden dili bulunmaktadır. Tüm bunlar anlamlandırılmadığı zaman çocuklar diğeri ile etkileşime girdiğinde yaşadığı yeni olaylar karşısında uygun tepkiler bulmakta ve yansıtmakta zorluk çekebilir. Örneğin okula başlayan çocuk yeni bir sosyal çevrede nasıl davranacağını bilemeyebiliyor. Bu bilinmezlik durumu karşısında arkadaşlık

kurma, iletişimi başlatma, sürdürme ve sonlandırma, çatışma durumlarında uygun tepkiler verme, karşıdakini anlama gibi durumların hepsinde zorlanma yaşayabiliyor. Aynı zamanda ailesinden ayrılan ve okul sürecine giren çocukta yeni davranış beklentileri de ortaya çıkmaktadır. Mevcut yaşına uygun sosyal becerilere sahip olmayan çocuklar, yeni sosyal beceriler konusunda da uyum sorunu yaşayabilir ve yeni durumla baş etme becerisine sahip olmadığı zaman şiddet içeren davranışlara yönelebilir (McGinnis, 2016: 10). Sosyal beceriler genellikle arkadaş grupları ve aile içerisinde, farkında olunmadan ve düzenli bir biçimde öğrenilir (Avcıoğu, 2012). Yani sosyal davranışlar öğrenilebilen davranışlardır. Bu bilgiler zihinde işlenir ve işlemenin bir durumda yetkin performansa yol açtığı varsayılırken, önyargılı veya eksik işlemenin sapkın sosyal davranışlara (örneğin saldırganlık) yol açtığı varsayılır (Circk & Dodge, 1994). Burada saldırganlığın öğrenilmiş davranış olduğu ifade edilmektedir. Tepkisel saldırganlığın çocuğun sosyal bilgiyi işlemleme yetersizliği sonucu oluştuğunu ileri sürektedir. Circk & Dodge (1994) işlemenin bazı yönleriyle (örneğin, düşmanca atfetme yanlılıkları, niyet ipucu saptama doğruluğu, yanıt erişim kalıpları ve yanıt sonuçlarının değerlendirilmesi) büyük olasılıkla nedensel olabilecek, karakteristik işleme stilleri ile çocukların sosyal uyumu arasındaki ampirik ilişkiyi destekleyen çok sayıda kanıt olduğunu ifade etmiştir. Yani çocuğun sosyal ipuçları ile ilgili düşünmesinde ve böylece bunlara cevap vermesinde hatalar vardır. Çocuk sosyal olaylara biyolojik kapasitesi ve "daha önceki deneyimlerinden oluşturduğu hatıra veri tabanına" dayanarak yaklaşır. Çocuğun tepkisi bu ipuçlarına ve olayları nasıl yorumladığına bağlıdır. Bu sosyal bilgiyi işlemleme modelinde, çocuğun devam eden sosyal yaşantıları onun sosyal bilgisine niteliksel ve niceliksel olarak katkıda bulunur. Bu nedenle alternatif olumlu sosyal seçenekler öğreterek çocuğun sosyal bilgisini artırmak önemlidir (Cirk & Dodge 1994; Akt. McGinnis, 2016: 11).

Campbell & Siperstein (1994) a göre; sosyal ortamlarda kendine güvenen sosyal becerilere sahip çocukların, sosyal olanaklar açısından zengin sınıflarda daha da yetkin hale gelebileceğini ifade etmektedirler. Ogilvy (1994) ise sosyal beceri eğitimi, sosyal yeterliliği olmayan çocuklar için gerçek yaşam değişikliklerini sağlamada gerekli bir beceri olarak görmüştür. Yapılan çalışmalarda ise, sosyal etkileşim genellikle sosyal etkileşimlerdeki etkinliği veya başarıyı yansıtacak şekilde kavramsallaştırılmıştır (Cordie & diğerleri., 2015). Sosyal beceriyi çevresi ile girdiği etkileşim sonunda

gözleme imkânı bulabileceğimiz ve sosyal beceri konusunda yeterli veya yeterli değil kanaatine varabilmemiz için, çocukların bu sosyal etkileşim şekillerine bakmamız gerekmektedir. Sosyal beceriler, kişinin yaşadığı çevre ile etkileşime girmesini sağlayan, öğrenilebilen, kişinin çevresinden aldığı olumlu geri bildirimler ile artış gösteren, davranışa dayalı ya da zihinsel süreçleri kapsayan, eğitim yolu ile geliştirilebilen ve yaşanılan çevrenin etkilerini içinde barındıran davranışlardır. Aynı zamanda bu davranışlar kişinin yaşı ve cinsiyetinden etkilenerek gelişim gösterir (Ergenekon & diğerleri., 2013).Çocukların sosyal becerilerini öğrenme şekilleri ile ilgili çeşitli yaklaşımlar mevcuttur. Bu yaklaşımların içerisindeki sosyal beceri öğrenme şekilleri Aksoy (2014) e göre;

Davranışçı yaklaşım: Sosyal beceri eğitiminde örneklendirme, deneme, davranışa dayalı bilgi ve olumlu davranışı pekiştirme gibi yöntemleri içinde barındırır

Bilişsel yaklaşım: zihinsel süreçler ve yaşadığı çevrenin sosyal beceriler üzerinde etkisi olduğunu ifade eder

Sosyal öğrenme yaklaşımı: çevresindeki davranışları gözlemleyip model alması sonucunda öğrenilen davranışlardır

Bilişsel davranışçı yaklaşım: sosyal becerilerin zihinsel süreçlerde işlenen bir beceri olduğunu ve bu zihinsel süreçlerde bir yetersizlik söz konusu ise sosyal becerilerde de eksiklik olabileceğini ifade etmektedir.

Yaklaşımların tümüne baktığımızda, hepsinde bir öğrenme süreci mevcuttur. Yaşadığı çevreyi deneyimleyen birey tüm bunlardan bir çıkarımda bulunarak bir davranış belirler. Bu çıkarımı yapabilmesi için sosyal bilişini kullanmaktadır. Sosyal biliş, Özbaran, Köse & Kafalı (2020) ya göre; Bir bireyin, diğer insanların inançlarını ve niyetlerini anlayabilme ve bu sayede o kişilerin davranışlarının anlamlarını çözebilme ve farklı sosyal çevreler ile etkileşime girebilme yeteneği olarak tanımlanmıştır (Özbaran, Köse & Kafalı, 2020: 12).Thorndike'ın çoklu zekâ kuramı içerisinde "sosyal zekâ" kavramından bahsetmektedir. Sosyal zekâ etkileşime girdiği bireyler ile sağlıklı iletişim kurabilme ve kurulan ilişkilerde başarılı olabilmeyi ifade etmektedir (Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2006).

Yukarıda yapılan tanımların ortak noktası olarak, sosyal etkileşimin bireyin hayatının tümünde rol oynadığı ve dışarıda bırakılamaz olduğudur. Sosyal becerisi olan çocuklar içinde bulundukları aktivitelerden daha çok keyif alır ve kendi kendilerine karar verebilirler. Fakat sosyal beceri düzeyleri düşük olan çocuklar, akranları tarafından dışlanabilir, ihmal görebilir ve yetişkin bireylerin ihmaliyle, istismarıyla karşılaşabilir ve bunlara karşılık kendini koruma becerisi geliştiremeyebilir (Akkan, 2012).

2.7 Sosyal Beceri ile İlgili Kavramlar

2.7.1 Sosyal zekâ

Thorndike'nin (1920) tarafından başlayan ve sosyal zekanın insanı anlamak ve kurulan ilişkilerde istenilen mesajı en etkili şekilde iletmek olarak tanımlaması ile sosyal zekâ üzerine yapılan ilk çalışmalar başlamış oldu. Bu tanım içerisinde hem insanı anlamayı hem de bunu davranış ile göstermeyi ifade ediyordu (Doğan, Totan& Sapmaz, 2019). Riggio (1986: 1989) ise sosyal zekâyı, belirli sosyal beceriler ve davranışlar olarak ifade etmiştir (Güçlü, 1996). Sosyal zekâ, başkalarıyla iyi geçinme ve onların sizinle çalışmasını sağlama yeteneğidir (Kale & diğerleri., 2020: 29).

Sosyal zekâ kavramı, akademik olarak ilk defa Dewey tarafından 1909 yılında yazılmış olan “Eğitimde Ahlaki İlkeler” isimli eserde “sosyal durumları gözlemleme ve anlama gücü” olarak tanımlanmıştır (Dewey, 1909: 43 Akt. Bakan &Amırlı,2021). 1973 teMcClelland, 1982 de Boyatzis sosyal zekanın en yalın haliyle kişinin özelliklerini taşıyarak, nitelikli bir çalışmayı sağladığını ifade etmişlerdir (Akt. Berk,2016). Marlowe (1986), sosyal zekayı, kurulan ikili ilişkilerde, karşıdaki kişinin duygularını ve düşüncelerini anlayabilme ve ona uygun davranabilmek olarak tanımlamış ve bu sürece kişinin kendisini de dahil etmiştir (Doğan, Totan & Sapmaz, 2019). Bacanlı (2014) sosyal zekânın beş tanımından bahsetmiş ve bu tanımların her ne kadar birbirleri ile ilişkisi olsa da farklarının da olduğuna değinmiştir. *"Bir hedef ve amaca uygun davranışlar, kişisel olarak yeterli ve başarılı olma, becerinin olumlu geribildirimler ile davranışa dönüşmesi, sosyal farkındalığa uygun davranışlar, zihinsel duygusal ve/veya davranışsal olarak ortaya çıkan kişilik örüntüleri"* (Bacanlı, 2014: 6).

Sosyal zekâ tanımlarında, sağlıklı iletişim, problemlere uygun çözümler sunma, arkadaşlık becerileri, empatik beceriler, kişiyi bir duruma inandırabilme gibi becerilerin

gerçekleşebilmesi için bir zekâya ihtiyaç duyulduğunun altı çizilmektedir (Akt. Berk,2016). Sosyal becerilerin kazanılabilmesi için, sosyal zekâya ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal ortamlarda üretebilmek ve başarılı olabilmek için, örneğin grup çalışmalarında uyumlu olma, yardım kabul etmek ve yardım edebilmek, bir başkasına destek olmak gibi beceriler bu zekâ alanına ait beceriler olarak ifade edilir (Akt. Kazu, 2019).

2.7.2 Sosyal gelişim

İnsan sosyal bir varlıktır ve çevresiyle sürekli etkileşim halindedir. Sosyal gelişme, bireylerin topluma uyum sağlama süreci olarak tanımlanabilir (Aral & Baran, 2011).Çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi, duyusal, motor ve bilişsel gelişime paralel olarak gerçekleşir ve çeşitli aşamalarda topluma hazırlar(Cüceloğlu, 2008: 354-355). Çocuk, içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olarak toplumun bir parçası olduğunu bilerek öğrenir, sosyalleşir (Çubukçu & Gültekin, 2006).Sosyal gelişim, bireyin yaşam boyu geliştirdiği ve diğer insanlarla olan ilişkisi, gelişimi ve onlara yönelik ilgilerinin bütünüdür (Karaoğlu & Ünüvar, 2017). Sosyal gelişim, insanların yaşamları boyunca, doğdukları ve yaşadıkları toplumdaki diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurmalarını sağlayan bir süreçtir (Akt. Şahin &Tortop,2019). Toplumsal beklentileri karşılayan ve doğumdan sonra harekete geçme kapasitesi olarak tanımlanan sosyal gelişim, kişinin doğumundan itibaren günlük yaşamının tamamını kapsar(Şahin & Tortop,2019).Sosyal gelişim, doğumdan ölüme kadar geçen süreçte çevre ile iletişim, etkileşim, ilerleme ve değişim bütünüdür (Öğretir Özçelik & Eke, 2018).

2.7.3 Sosyal yeterlik

Sosyal yeterlilik kavramı ile sosyal beceri kavramları genellikle aynı anlama geliyormuş gibi kullanılmaktadır. Ancak Sosyal yeterlilik bireyin belirli durumlardaki sosyal performansını ifade ederken, sosyal beceri sosyal durumlardaki davranış biçimini ifade etmektedir. Bunlar; yetkinlik, jest kullanma, beden dilini yorumlama, sınıfta konuşma gibi sözel ve sözel olmayan davranışları kapsar (Önalan Akfırat, 2006). Sak (2021) sosyal yeterliliği, "bireyin çevresi ile etkili iletişim kurabilmesi için gerekli olan sosyal becerilere sahip olması ve bunları uygun şekilde kullanabilmesi" olarak tanımlamıştır (Sak, 2021: 12). Sosyal yetkinlik; sosyal, duygusal ve bilişsel beceriler, sosyal

farkındalık, öz güven ve başarılı sosyal uyum ile ilgilidir. Sosyal beceri, bu becerilerin ve yetkinliklerin kişiler arası ilişkilerde uygun kullanımlarıdır (Akt. Tagay, Baydan & Voltan-Acar, 2010).

McFall'ın sosyal yeterliği kapsam olarak daraltmış bir yeterliktir. Çünkü genel bir yeterlikten değil, ancak özel (belli bir görevdeki) yeterlikten söz edilmektedir (Bacanlı, 2014: 28). Belirli durumlar karşısında nasıl davranacağını, o konu hakkında doğru beceri ve davranışı sergileme durumu burada bahsedilen yeterlilik tanımının karşılığıdır. Örneğin bir kamu kurumu, aile meclisi, iş yeri, yeni tanışılan bir kişi, arkadaş ortamı, düğün töreni, cenaze merasimi gibi farklı durumların olduğu ve bu durumlara uygun davranışların sergilenmesi gereken ortamlarda gösterilen doğru davranışı gösterebilme becerisi olarak tanımlanmaktadır.

Argyle (1967) sosyal yeterliliği "etkililik" olarak değerlendirir ve unsurlarını şöyle sıralar; algısal duyarlılık, sıcaklık ve uyum, sosyal teknik repertuar, esneklik, enerji ve ilişki başlatma, düz tepki kalıpları (Bacanlı, 2014: 28). Argyle'nin tanımını açacak olursak; bireyin mevcut durumları algılayabilme ve ilişki kurduğu kişilerin duygu ve davranışlarını anlayıp ona göre karşılık verebilme, ilişkilerdeki samimiyet ve ahengi tutturabilmek, sosyal ortamlarda nasıl davranacağını bilmeye yönelik birikim, mevcut yaşantılar karşısında mekanik davranışlardan ziyade esnetilebilir davranış kalıpları ve günlük yaşamda rutin olarak kullanılan davranış kalıplarıdır.

Akkök (2006) sosyal becerilerin gelişmesi için gerekli olan bazı sosyal yeterliliklerden bahsetmiş ve bunları;

- *"Kendini ifade edebilme ve kendine güven duyma"*
- *"Arkadaşlar tarafından kabul görme"*
- *"Aile fertleri ve diğer önemi bireyler tarafından kabul görme"*
- *"Sosyal olarak bağımsızlık sağlama"*
- *"Destekleyici sosyal çevre olduğunu belirtmiştir"* (Akkök, 2003: 20).

Başka bir deyişle, yeterlilikler, bireyin amaca yönelik görevle ilgili bir rolü yerine getirmek için ihtiyaç duyduğu bilgi, beceri ve tutumlar olarak tanımlanır (Akt. Güçlü, 1996). Tüm tanımlardan anlaşılacağı üzere; sosyal yeterlilik, çevremizdekilerle sağlıklı ve kaliteli ilişkiler kurabilmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmak, yaşanılan çevre durumları ile baş edebilmek ve hayatta kalabilmek için bu bilgi ve becerilere ihtiyaç duyulan yer ve durumlarda bireyin bunu kullanabilmesi demektir (Ergenekon & diğerleri., 2013).

2.7.4 Sosyalleşme

Doğumdan ölüme kadar süren bir öğrenme süreci vardır ve sosyokültürel değerleri yeni nesile aktararak, toplumu oluşturan değerleri yaşatmak için sosyalleşme doğar(Akt. Karakullukçu, 2020). Sosyalleşme bir bakıma karşılıklı etkileşim sürecini ifade eder. İster çocuk olsun ister yetişkin, bireylerin içinde bulundukları sosyal çevrenin değerlerini, inanç ve davranışlarını öğrendikleri ve bu grupların bir üyesi haline geldikleri süreci kapsar(Çubukçu & Gültekin, 2006). Sosyalleştirme, kişinin kültürünü öğrenip, kültürle yaşama sürecini ifade eder (Bican & Atalar, 2017). Sosyalleşme, bireylerin içinde yaşadıkları toplumun kültürünü ve toplumdaki rollerini öğrenerek toplumla bütünleşmesi anlamına gelmektedir (Durualp, 2017). Çocuk büyüdükçe aile dışındaki çevre ile etkileşime girer (Ezmeci, Akgül & Akman, 2020). Bu etkileşim sosyalleşmeyi oluşturur. Sosyalleşme, bireyin içinde yaşadığı çevre ile sosyal etkileşimi temsil eden bir yaklaşımıdır (Akt. Bardakcı, 2010). Sosyalleşme sürecindeki en önemli yapı ailedir. Aile sisteminde bireyler, ait oldukları toplumun belirli davranışlarını ve temel ilkelerini benimserler (Karakullukçu, 2020). Freud'a göre sosyalleşme, bir çocuğun ebeveynine duyduğu duyusal bağlılığın başkalarına da uzantısıdır (Özyürek, 2015).

2.7.5 Sosyal olgunluk

Sosyal olgunluk bir bireyin, sosyal gelişiminin o bireyin yaşı, anlama düzeyi, duygu durumu ve sosyal becerileri gibi açılardan çevresindeki yetişkinlerin beklentilerine ve içinde yaşadığı toplumun kültürüne uygun davranışlar sergileyecek seviyeye ulaşmış olması anlamına gelmektedir (Kale & diğerleri., 2020). Bireyin içinde yaşadığı toplumun kurallarına uymada yaş düzeyine göre gösterdiği olgunluğa sosyal olgunluk denir (Aral & Baran, 2011). Sosyal olgunlukta en önemli nokta mevcut sosyal çevrenin

içinde bulunduğu kültürü anlamlandırma ve buna uygun davranışlar sergileyebilme becerisidir. Bu beceri içerisinde, içinde bulunulan yaşa uygun davranışlar sergilemekte sosyal olgunluğun davranış beklentisi içerisindedir.

2.7.6 Sosyal anksiyete (sosyal fobi)

Sosyal beceri eksikliği, bireyin çevresindeki davranışları doğru anlamaması ve uygun şekilde tepki verememesinden kaynaklanır (Özyürek & Ceylan, 2014). DSM-III sosyal fobiyi "mantıkdışı korku" olarak tanımlamıştır (Akt. Bacanlı, 2014: 30).Sosyal kaygı, bireyin çevre tarafından gözlenen, incelenen ve değerlendirildiğini düşündüğü için oluşan sosyal davranış korkusudur (Akt. Koçak ve Çakır, 2020: 167). Sosyal kaygı, topluluk önünde konuşma, yemek yeme gibi eylemlerden kaçınma şeklinde ortaya çıkar (Tosun, Güdek & Zorlu, 2018: 58). Sosyal kaygı, sosyal durumlardan ve etkileşimlerden korkmadır. Özellikle, halka açık alanlarda ya da başka insanlar tarafından izlenildiği düşünüldüğünde meydana çıkan yargılanma ve küçük düşürülme korkusunu ifade eden rahatsızlıktır (Yıldırım, Çırak & Konan, 2011).

2.7.7 Empati

Yüzyılımızın başlarında günümüze kadar empati, değişik dönemlerde farklı şekillere dayandırılmıştır (Akt. Dökmen, 1990: 24).Empati kavramı ilk olarak 1897 yılında TheodorLipps tarafından Almanca "Einfuhlung" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Lipsseinfuhlung u şöyle tanımlamaktaydı: "Önündeki nesneyi düşünen, hisseden ve böylece onu özümseyerek/soğurarak anlayan kişinin süreci" (Ersoy & Köşger, 2016). Empati bir insanın kendi benliğinin ayrımını kaybetmeden diğerini sanki "o imiş" gibi anlamasıdır (Akt. Yıkmış, 2021: 4). Egan empatiyi "bütün iletişim becerilerinin içine nüfus eden bir değer, bir var olma biçimi" olduğunu ifade etmiştir (Egan, 2011: 181). Aslında empati tek bir tanımlama yapılamayacak kadar eski ve geniş bir alan yazınından süzülerek gelen bir kavramdır (Kaya,2010:125). Hogan (1969) empatiyi duygusal bir tepki olarak bir perspektif alma gibi bilişsel bir beceri olarak görmüştür. Daha sonra Carkhuff (1969) empatiyi perspektif alma ve paylaşılan duyguların birleşimi olarak tanımlamıştır (Omdahl, 1995 Akt. Kaya, 2010: 124).

Dökmen (1987) empatiyi üç öğeye dayandırmıştır.

1. *"Empati konuya ilişkin kurulabilir,*

2. *Konu ile ilgili olarak empati kurduğu kişinin duygularını hisseder,*

3. *Hislerini anladığını karşısındaki kişiye sözlü ifade ile ya da davranışsal olarak ifade eder"* (Dökmen, 1987).

Empati, karşısındaki kişinin hisleri ve düşüncelerine uyumlu olarak verilen tepkidir (Akt. Şirin& diğerleri., 2018). Empati bizim diğer bireylerin davranışlarını, duygularına yol açan deneyimlerini anlamamıza ve onların davranışlarını tahmin etmemize yardımcı olur (Karataş& diğerleri.,2020: 64). Empati karşıdaki kişiyi anlayabilme beceri ise burada bir anlayış söz konusudur. Empatik anlayış, insan ilişkilerinin etkinliğini artırır ve devamını sağlar (Çağdaş, 2009: 75). Kuzgun (2009) empatiyi, "bir kimsenin, karşısındaki kişinin belli bir durumda ne düşündüğünü ve ne hissettiğini anlama gücü" olarak tanımlamıştır (Kuzgun, 2009: 155-156). Hayatın içindeki tüm ilişkilerde iletişim kurulur, bu iletişim içerisinde anlamak ve anlaşılmak iletişimin sağlıklı olmasını sağlar. Vanfleet, Sywulak & Sniscak (2020: 61) empatiyi, "kendi zihinlerinden çıkıp karşıdakinin zihinlerine girmek" olarak tanımlamıştır. Empatinin zihinde çağrıştırdığı ilk isim insancıl psikolog ve ilk terapi merkezi kurucusu olan Carl Rogers'dır (Gülle & Beyleroğlu, 2017: 47). Roger (1983) empatiyi bir kişinin kendisini, karşısındaki kişi yerine koyarak olaylara onun bakış açısı ile bakması, o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve ona iletmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Ağırman & diğerleri., 2015).

2.8 Sosyal Beceri ile İlgili Yapılan Araştırmalar

2.8.1 Sosyal beceri ile ilgili Türkiye' de yapılan araştırmalar

Alan yazında sosyal beceri ile ilgili yurt içinde yapılan bazı çalışmalara ait özetlere bu başlık altında yer verilmiştir.

Özeke Kocabaş & Akkök (2007) ün yaptığı çalışmada TED Ankara Koleji Vakfı lisesindeki öğrencilerin bakalorya (IB) ve normal lise programının, öğrencilerin çeşitli akademik ve sosyal becerileri üzerindeki etkisini görmek amacı ile lise 9. ve 10. sınıf öğrencilerine aile içi iletişim ölçeği ve sosyal beceri formu uygulanmış. Ölçek sonuçlarına göre duyguların ifadesi, dinleme gibi beceriler grupların hepsinde önemli beceriler olarak görülmüştür. Aynı zamanda 9. Sınıflarda yeni ortam ve karşı cinsle

ilişki geliştirme becerisinin önemli görülmesi bu becerini geliştirilmesi gerektiği sonucunu doğurmuştur. Yapılan araştırma liselerdeki programların öğrencilerin sosyal becerileri ve aile iletişimi gibi konularda etkililiğini gösterdiği ve programların değerlendirmesini sağladığı ifade edilmiştir.

Yaşar Ekici (2015) tarafından yapılan çalışmaya 295 okul öncesi çocuk ve ailesi katılmıştır. Çalışmanın amacı çocukların sosyal becerileri ile aile özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Sonuçlar incelendiğinde anaokuluna devam eden çocukların sosyal becerileri ile babanın çalışma durumu, babanın yaşı, anaokuluna devam etme süresi, annenin mesleği, annenin yaşı, babanın eğitim durumu, ailedeki çocuk sayısı ve ailenin ekonomik durumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak anaokuluna devam eden çocukların sosyal becerileri ile çocuğun yaşı, cinsiyeti, annenin eğitim durumu ve babanın mesleği arasında anlamlı bir ilişki belirtilmiştir.

Şenol & Metin (2021) bağımsız anaokullarına devam eden 60 ile 66 ay arasındaki çocuklar ile çalışmıştır. Çalışmaya özel gereksinimli çocuklar ve normal gelişim gösteren çocuklar katılmıştır. Biri deney grubu diğeri kontrol grubu olmak üzere gruplara 18 öğrenci alınarak toplam 36 öğrencinin olduğu çalışmanın amacı okul öncesinde drama eğitiminin çocukların sosyal etkileşimleri ve sosyal becerileri üzerindeki etkisini araştırmaktır. Deney grubundaki öğrencilere mevcut müfredatlarına ek olarak Hacettepe Üniversitesi Drama Eğitim Programı (HÜDEP) uygulanmıştır. Bu program sekiz hafta sürmüş ve haftada iki defa öğrencilere uygulanmıştır. Çalışmanın sonunda Hacettepe Üniversitesi Drama Eğitim Programı'nın çocukların etkileşim becerilerinin, yardımlaşma ve paylaşma davranışlarında artışa sebep olduğu belirtilmiştir.

Buğan, Çorapçı & Eroğlu Ada (2022) tarafından yürütülen araştırma 39-83 aylık 223 çocuk, anne ve 48 anaokulu öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın amacı, mizaç, dil gelişimi, okul öncesi sosyal yetenek ve davranış sorunları hakkında duyguları anlama yeteneği gibi bireysel çocuk özelliklerinin yordayıcı rolünü araştırmaktır. Araştırmalar, duyguları anlama yeteneği, dil gelişimi ve mizacın sosyal yeteneği öngördüğünü göstermiştir. Mizaç ve çabanın olumsuz etkileri hem dışsallaştırma hem

de içselleştirme sorunlarının önemli yordayıcıları olarak bulunmuş ancak dışsallaştırma sorununu da dil gelişimini yordadığı belirtilmiştir.

Aksoy & Baran (2020) hikâye anlatımı ve oyun temelli sosyal beceri eğitimi alan ve bu eğitimi almayan anaokulu öğrencilerinin sosyal beceri seviyelerini belirlemek amacı ile yaptığı çalışmaya üç farklı deney grubundan (deney 1, deney 2 ve kontrol) toplam 120 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonuçları hikâye anlatım temelli sosyal beceri eğitimi alan çocukların iletişim, uyum ve toplum yanlısı davranış performansları ile genel sosyal beceri davranışlarının kontrol grubundan daha yüksek seviyede olduğunu göstermiştir. Oyun temelli sosyal beceri eğitimi alan çocukların ise iletişim, uyum, öz kontrol, olumlu sosyal davranış, kendini ifade etme ve genel sosyal becerilerinin daha iyi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Doğan, Totan & Sapmaz (2009) üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve sosyal zekâlarının cinsiye ve okudukları alana göre farklılaşıp farklılaşmadığını ayrıca sosyal zekâ ile benlik saygısı arasında bir ilişki olup olmadığını ilişki var ise ilişkinin yönü ve düzeyini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Sakarya üniversitesinde öğrenim gören 286 kadın 226 erkek olmak üzere toplam 512 öğrenci ile çalışmıştır. Çalışma sonucunda, benlik saygısı ve sosyal zekâ düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Öğrencilerin okudukları bölüm değişkenine göre, benlik saygısı ve sosyal zekâ düzeylerinde sosyal bilimler ve fen bilimleri öğrencileri arasında sosyal bilimler öğrencileri lehine anlamlı bir farklılık bulmuştur. Son olarak öğrencilerin benlik saygıları ile sosyal zekâ boyutlarında anlamlı bir ilişki olduğunu ifade etmiştir.

2.8.2 Sosyal beceri ile ilgili yurtdışında yapılan araştırmalar

Alan yazında sosyal beceri ile ilgili yurt dışında yapılan bazı çalışmalara ait özetlere bu başlık altında yer verilmiştir

Radley & diğerleri., (2014) tarafından yapılan, amacı otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda sosyal beceri kullanımını ve genellemeyi teşvik etmek olan çalışmaya otizm spektrum bozukluğu olan ve yaşları 10 ve 14 olan, 3 çocuk katılmıştır. Çocuklara beş hafta boyunca 10 sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Çalışmanın sonucunda eğitim alan

çocukların hem eğitim hem de genelleme açısından sosyal becerilerinde gelişme olduğu ifade edilmiştir.

Pray, Hall & Markley, (1992) nin yaptığı çalışmaya, kırsal bir özel eğitim okulundaki 469 öğrenci katılmıştır. Çalışmanın amacı bireyselleştirilmiş eğitim programları için seçilen sosyal davranışların analizinin yapılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda bireyselleştirilmiş eğitim programlarında (BEP) listelenen sosyal becerilerin türü ve sıklığını araştırılmış. Sonuçlar ise sosyal beceri hedeflerini içeren BEP'lerin çoğunluğunun akademik olarak ilgili sosyal becerileri listelediği ancak becerilere vurgu yapılmadığının görüldüğü ifade edilmiştir.

Williams&diğerleri,. (1989) nin yaptığı çalışmanın amacı, ergen sosyal becerilerinin öğretmenler ve öğrenciler tarafından sosyal geçerliliğini araştırmaktır. Çalışmaya 183 genel ve özel eğitim orta öğretim öğretmeni ve öğretmenlerin sınıflarına kayıtlı engelsiz ve engelli 437 öğrenci katılmıştır. Öğretmenler, sosyal becerilerin önemine ilişkin öğretmen algılarını üç uyum alanı altında değerlendiren bir sosyal beceri anketine yanıt vermişlerdir. Öğrenciler ise anketin öğrenci versiyonuna cevap vermiştir. Sonuçlar, öğretmen anketi için yüksek düzeyde istikrar ve iç tutarlılık göstermiş,öğrenci anketi için yalnızca iç tutarlılık değerlendirilmiştir. Davranışsal uyum, göreve katılım ve tamamlama, yanıt verme ve sosyal olarak olgun davranışı sergileme ile ilgili en yüksek puanlar öğretmen sosyal becerilerine ait olmuştur. Öğretmenler tarafından en düşük puanlanan beceriler, akranlarla ilgili sosyal davranışlarla ilgili iken, öğrenciler tarafından en yüksek puan alan beceriler, ilişki dinamiklerine ve başkalarıyla sosyal alışverişlerin kalitesine ait beceriler olduğu ifade edilmiştir.

Dobbins & diğerleri., (2010) nin yaptığı çalışmanın amacı genel ve özel eğitim öğretmenlerine sağlanan sosyal beceri eğitiminin düzeyini, türünü ve alanını belirlemektir. Bu amaçla üniversite temelli lisans programlarına kayıtlı lisanslı genel ve özel eğitim öğretmenlerine Öğretmen/Personel Beceri Akışı Kontrol Listesi 6 ay süresince uygulanmıştır. Çalışmaya 9 üniversiteden toplam 237 kişi katılmıştır. Anket sonuçları, genel ve özel eğitim öğretmenlerinin meslek öncesi ve/veya hizmet içi eğitim programlarında sosyal beceriler konusunda sınırlı miktarda doğrudan ve tesadüfi eğitim aldıklarını göstermektedir. Genel ve özel eğitim öğretmenleri, hizmet içi eğitimlerinin

bir parçası olarak belirli sosyal beceri alanlarında ek eğitim aldıklarını söylemişlerdir. Bağımsız bir ortamda ders veren özel eğitim öğretmenleri, istihdam öncesi veya hizmet içi eğitim programlarında kaynak odasındaki öğretmenlerden daha fazla sosyal beceri eğitimi almamışlardır. Ancak kaynak odasında ders veren özel eğitim öğretmenleri genel eğitim öğretmenlerine göre daha fazla sosyal beceri eğitimi almış ancak bu sadece bir hazırlık programı olduğunu ifade etmişlerdir.

Cartwright-Hatton, Tschernitz & Gomersall, (2005) ın, yaptığı çalışmanın amacı çocuklarda sosyal kaygı: sosyal beceri eksikliği veya bilişsel çarpıtmalar olarak belirlenmiştir. Bunun için, yaşları 10-11 arasında değişen (yüksek sosyal kaygı/düşük sosyal kaygı) iki grup çocuk, tanıdık olmayan bir yetişkinle sohbete katılmıştır. Daha sonra performanslarını bir dizi alanda derecelendirmiş, ardından bağımsız gözlemciler de performanslarını derecelendirilmiştir. Araştırma sonucuna göre bağımsız gözlemciler, düşük ve yüksek sosyal kaygı gruplarını ayırt edememişlerdir. Bununla birlikte, yüksek sosyal kaygılı çocuklar, kendilerini, düşük sosyal kaygılı akranlarından önemli ölçüde daha az yetenekli olarak değerlendirmişlerdir. Özellikle, sosyal kaygısı yüksek çocuklar, ne kadar gergin göründükleri konusunda kendilerini özellikle zayıf olarak değerlendirmişlerdir. Sonuç olarak, sosyal olarak endişeli çocuklar mutlaka sosyal beceri eksiklikleri göstermediklerini ancak, sosyal karşılaşmalar sırasında gergin göründüklerine inanabildiklerini belirtmişlerdir.

3. YÖNTEM

3.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma ortaokul öğrencilerinin aile ilişkileri ve sosyal becerileri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını incelemeyi amaçlayan ve ilişkisel tarama modeline dayanan bir çalışmadır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin derecesini netleştirmeyi ve belirlemeyi amaçlayan bir araştırma modelidir (Karasar, 2020). Tarama araştırmaları, kitlelerin görüşlerini açıklamaya yardımcı olan bir çalışma türüdür (Büyüköztürk, 2013).

3.2 Çalışma Grubu

İstanbul'da Sancaktepe ilçesine bağlı ortaokul öğrencileri araştırma grubunu oluşturmaktadır. 2021-2022 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde, Sancaktepe ilçesinde bulunan altı farklı devlet ortaokullarında öğrenim görmekte (4 resmi ortaokul, 2 İmam hatip ortaokulu) olan ortaokul öğrencileri araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik özellikleri

Demografik Özellik	***Grup***	***N***	***%***
Cinsiyet	Kız	437	52
	Erkek	403	48
Okul Türü	Resmi Ortaokul	544	64.8
	İmam Hatip Ortaokul	296	35.2
Sınıf Düzeyi	5. Sınıf	210	25
	6. Sınıf	210	25
	7. Sınıf	210	25
	8. Sınıf	210	25
Anne Eğitim Durumu	Okuryazar	47	5.6

	İlkokul	334	39.8
	Ortaokul	165	19.6
	Lise	201	23.9
	Üniversite	93	11.1
Baba Eğitim Durumu	Okuryazar	9	1.1
	İlkokul	253	30.1
	Ortaokul	191	22.7
	Lise	264	31.4
	Üniversite	123	14.6
Aile Sosyoekonomik Durumu	Alt Sosyoekonomi	169	20.1
	Orta Sosyoekonomi	623	74.2
	Yüksek Sosyoekonomi	48	5.7
Aile Yapısı	Çekirdek Aile	718	85.5
	Geniş Aile	122	14.5
Anne-Baba Birliktelik Durumu	Evli	770	91.7
	Resmi Olarak Boşandı	48	5.7
	Ayrı Yaşıyor	7	.8
	Anne Vefat	6	.7
	Baba Vefat	9	1.1

Tablo 1 de görüldüğü üzere araştırmada toplam 840 katılımcı bulunmaktadır.

Araştırmada katılımcıların 437'sini kız öğrenciler (%52) ve 403'ünü erkek öğrenciler (%48) oluşturmaktadır.

Öğrencilerin okul türleri içerindeki dağılımı resmi ortaokul 544 kişi (%64,8) ve imam hatip ortaokulu 296 kişi (%35,2) den oluşmaktadır.

Öğrencilerin sınıf düzeyi 5. Sınıf 210 (%25) öğrenci, 6. Sınıf 210 (%25) öğrenci, 7. Sınıf 210 (%25)öğrenci ve 8. Sınıf 210 (%25) öğrenciden oluşmaktadır.

Katılan öğrencilerin anne eğitim durumu okur-yazar 47 (%5,6) kişi, ilkokul mezunu 334 (%39,8) kişi, ortaokul mezunu 165 (%19,6) kişi, lise mezunu 201 (%23,9) kişi ve üniversite mezunu 93 (%11,1) kişiden oluşmaktadır.

Katılan öğrencilerin baba eğitim durumu okur-yazar 9 (%1,1) kişi, ilkokul mezunu 253 (%30,1) kişi, ortaokul mezunu 191 (%22,7) kişi, lise mezunu 264 (%31,4) kişi ve üniversite mezunu 123 (%14,6) kişiden oluşmaktadır.

Katılımcıların sosyoekonomik düzeyleri alt sosyoekonomik düzey 169 (%20,1) kişi, orta sosyoekonomik düzey 623 (%74,2) kişi ve yüksek sosyoekonomik düzeyde 48 (%5,7) kişi bulunmaktadır.

Katılımcıların aile yapısı çekirdek aile 718 (85,5) ve geniş aile 122 (%14,5) kişiden oluşmaktadır.

Katılımcıların anne-baba birliktelik durumları evli 771 (%91,7) kişi, resmi olarak boşandı 48 (%5,7) kişi, ayrı yaşıyor 7 (%0,8) kişi, anne vefat 6 (%0,7) kişi ve baba vefat 9 (%1,1) kişiden oluşmaktadır.

Katılımcıların kardeş sayısı tek çocuk 54 (%6,4) kişi, bir kardeşi olanlar 302 (%36) kişi, iki kardeşi olanlar 275 (%32,7) kişi, üç kardeşi olanlar 139 (%16,5) kişi, dört kardeş ve üzeri olanlar 70 (%8,3) kişiden oluşmaktadır.

3.3 Veriler ve Toplanması

3.3.1 Çocuklar için aile ilişkileri ölçeği (ÇAİÖ)

Çalışma kapsamında kullanılan ‘Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği’ Demirtaş Zorbaz& Korkut Owen, (2013)tarafından geliştirilen bir ölçektir. Çocukların aileleri ile olan ilişkilerini nasıl algıladıklarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Öğrenciler her bir maddeye 3=Her Zaman 2=Bazen 1=Hiçbir Zaman şeklinde yanıt vermektedirler. Ölçekteki 2, 3, 4, 5, 6, 10, 14, 16, 18, 19. Maddeler Engelleyici Aile İlişkileri alt boyutunu oluşturmaktadır. Bu boyutta alınan yüksek puan çocuğun ailesindeki ilişkileri engelleyici olarak algıladığını göstermektedir. Ölçekteki 1,

7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 20. Maddeler Destekleyici Aile İlişkileri alt boyutunu oluşturmaktadır. Bu boyutta alınan yüksek puan çocuğun ailesindeki ilişkileri destekleyici olarak algıladığını göstermektedir. Ölçek toplam puan vermemektedir. (Demirtaş,2011). (EK-1) Ölçeğin mevcut çalışma için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı destekleyici aile tutumu için .85, engelleyici aile tutumu için 0,78 olarak hesaplanmıştır.

3.3.2 Matson çocuklarda sosyal beceri derecelendirme ölçeği (MESSY)

Çalışma kapsamında kullanılan Matson Çocuklarda Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği (MESSY) Bacanlı & Erdaoğan (2003) tarafından Türkçeye uyarlanan ve çocukların sosyal becerilerini derecelendirmeye yarayan bir ölçektir. Ölçekte 47 madde bulunmaktadır. Maddeler "Bana hiç uygun değil (1)", "Bana pek uygun değil (2)", "Bana biraz uygun (3)", Bana oldukça uygun (4)" ve "Bana tamamen uygun (5)" olarak puanlanmaktadır. 5'li likert tipinde olan ölçeğin; 1, 7, 8, 10, 11, 14, 16, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 28, 30, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 43, 44, 46. soruları "olumlu sosyal davranışlar" alt boyutuna aittir. 2, 3, 4, 5, 6, 9, 12, 13, 15, 17, 18, 21, 24, 25, 29, 31, 32, 33, 38, 41, 42, 45, 47. soruları ise "olumsuz sosyal davranışlar" alt boyutuna aittir (Erdoğan, 2002). (EK-2) Ölçeğin mevcut çalışma için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı olumlu sosyal beceri 0.86, olumsuz sosyal beceri alt puanı için 0,87 olarak hesaplanmıştır.

3.3.3 Kişisel bilgi formu

Öğrencilerin okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi ve ailelerinin yapısı, ekonomik gelir düzeyi gibi bilgilerin olduğu formdur. (EK-3)

3.4 Veri Toplama Süreci

Verilerin toplanması için, ekte verilmiş olan "Çocuklar için aile ilişkileri ölçeği" (ÇAİÖ), "Matson çocuklarda sosyal beceri derecelendirme ölçeği" (MESSY) ve kişisel bilgi formu" tek bir form olacak şekilde düzenlenmiştir.

2021-2022 akademik yılı için gerekli araştırma başvuruları için İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden onay alındıktan sonra, İstanbul'un Sancaktepe ilçesindeki devlet ortaokullarından uygulama yapılacak olanlar tesadüfi olarak seçilmiştir

Kişisel bilgi formunun da dahil olduğu ölçeklerin yer aldığı 78 soruluk form belirlenen okullarda öğrenim gören ve ölçekleri uygulamaya gönüllülük gösteren öğrencilere yönergeler ile birlikte, bir ders saati içerisinde uygulanmıştır.

3.5 Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Çalışmada öğrenciler (katılımcılar) tarafından doldurulan kişisel bilgi formu ve diğer bilgi ölçeklerindeki veriler ilk olarak Excel 2007 programına yüklenmiştir. Burada eksik veya yanlış veri giren öğrencilerin ölçekleri silinmiştir. Daha sonra veriler SPSS 23 paket programına yüklenmiş ve veriler bu paket program ile analiz edilmiştir. Denetimden sonra 840 ortaokul öğrencisi tarafından alınan veriler kullanılmıştır.

Görüşler ve derecelendirmeler bağımsız ve ilişkisel bir şekilde analiz edilmiştir. Bu amaçla öncelikle istatistiksel değerlendirmede kullanılan toplam ölçek puanları ve alt boyut puanlarının normal dağılımı ve istatistiksel değerlendirmede varyans homojenliği incelenmiştir.

Araştırmada istatistiksel analizlerde kullanılan her bir değişkenin puanlarına ilişkin normallik dağılım durumu 5 farklı adımda incelenmiştir.

Birinci adımda, Histogram grafiği incelenmiştir ve her bir değişkenin Histogram grafiklerinin normal dağılım gösterdiği görülmüştür.

İkinci adımda, Q-Q grafikleri (Normal Q-Q Plot ve Detrended Normal Q-Q Plot) incelenmiştir ve her bir değişkenin Q-Q grafiklerinin normal dağılım gösterdiği görülmüştür(Büyüköztürk, 2010).

Üçüncü adımda, her bir değişkenin varyasyon katsayısı değerleri incelenmiştir. Bunun için her bir değişkenin standart sapması değeri ortalama değerine bölünmüştür ve çıkan değerin .3'ten küçük olduğu görülmüştür ve normallik dağılımına uygun olduğu belirlenmiştir.

Dördüncü adımda, her bir değişkenin Çarpıklık (Skewness) ve Basıklık (Kurtosis) katsayısı değerleri incelenmiştir. Katsayı değerlerinin 1,96 ve -1,96 arasında değiştiği görülmüştür ve normal dağılıma uygun olduğu belirlenmiştir (Tabachnick & Fidell, 2013).

Beşinci adımda, her bir değişken puanının Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda ‘Sig.’ değerlerine bakılmıştır ve her bir değişkenin ‘Sig.’ değeri ‘Sig.<.05’ olduğu görülmüştür. Bundan dolayı normal dağılıma uygun olmadığı belirlenmiştir (Büyüköztürk, 2010). Bu durumda, istatistiksel analizde kullanılan her bir değişken değerlendirmesinin normallik analizinde değerlendirilen beş adımdan en az üçü normal dağılım değerlendirme kriterlerini karşıladığı için değişkenler normal dağılmış kabul edilir. Aynı zamanda yapılan her bir istatistiksel analizde ölçeklerin puanlarına ilişkin varyans homojenliğinin sağlandığı görülmüştür.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu araştırmada; Ortaokul öğrencilerinin aile İlişkileri ve sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. İlk olarak, çalışma grubunun demografik özelliklerini belirlemek için tanımlayıcı istatistiksel analiz sonuçlarını edilmiştir. Ardından destekleyici aile ilişkileri ile engelleyici aile ilişkileri alt boyutlarının puan ortalamaları ve olumlu sosyal davranış ile olumsuz sosyal davranış alt boyutlarının puan ortalamalarının öğrencilerin cinsiyet, okul türü ve aile yapısınagöre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Bağımsız Ortalamalar için T-Testi yapılmıştır. Öğrencilerin sınıf düzeyi, anne ve babalarının eğitim durumu, ailelerinin sosyoekonomik düzeyi ve anne baba birliktelik durumuna göre destekleyici aile ilişkileri ile engelleyici aile ilişkileri alt boyutlarının puan ortalamaları ve olumlu sosyal davranış ile olumsuz sosyal davranış alt boyutlarının puan ortalamalarının farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Ardından bu anlamlı farklılaşmanın bağımsız değişkenin hangi alt kategoriler arasında olduğunu belirlemek üzere Post Hoc Testi sonuçları incelenmiştir. Öğrencilerin destekleyici aile ilişkileri ile engelleyici aile ilişkileri alt boyutlarının puan ortalamaları ve olumlu sosyal davranış ile olumsuz sosyal davranış alt boyutlarının puanları arasındaki ilişkileri belirlemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelâsyon Analizi yapılmıştır. Son olarak öğrencilerin aile ilişkileri alt boyutlarının sosyal beceri puanlarını anlamlı şekilde yordayıp yordanmadığını belirlemek için Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi yapılmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda hazırlanan araştırma sorularına ilişkin istatistiksel analizler, analizler sonucu elde edilen bulgular ve bulguların yorumları bu bölümde yer almaktadır.

4.1 Bulgular

4.1.1 Betimsel istatistiklerin incelenmesi

Ortaokul öğrencilerinin aile İlişkileri ve sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla ölçeklerde betimleyici istatistik yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 2. Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği Alt Boyutlarının Betimsel Bilgileri

Çocuklar için Aile ilişkileri Ölçeği	N	$\bar{X}$	SS	Min. veMax. Değerler
Destekleyici Aile İlişkileri	840	26,19	3,80	11-30
Engelleyici Aile İlişkileri	840	14,85	3,53	10-27

Tablo 2'te katılımcıların Çocuklar İçin Aile İlişkileriÖlçeği Alt Boyutlarından almış oldukları puan ortalamaları, standart sapmaları ve minimum-maksimum değerleri gösterilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde Destekleyici Aile İlişkileri (DAİ) boyutunda öğrencilerin aldığı en düşük puanın 11, en yüksek puanın ise 30 olduğu, ortalamanın 26,19 ve standart sapmanın 3,80 olduğu görülmektedir.

Engelleyici Aile İlişkileri (EAİ) boyutunda öğrencilerin aldığı en düşük puanın 10, en yüksek puanın ise 27 olduğu, ortalamanın 14,85 ve standart sapmanın 3,53 olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Matson Çocuklarda Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği (MESSY)Alt Boyutlarının Betimsel Bilgileri

Sosyal Beceri Ölçeği	N	$\bar{X}$	SS	Min. veMax. Değerler
Olumlu Sosyal Davranışlar	840	99,92	11,95	60-120

Olumsuz Sosyal Davranışlar	840	38,31	11,32	23-88

Tablo 3'te katılımcıların Matson Çocuklarda Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği Alt Boyutlarından almış oldukları puan ortalamaları, standart sapmaları ve minimum-maksimum değerleri gösterilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde Olumlu Sosyal Davranış (OSD) boyutunda öğrencilerin aldığı en düşük puan 60 en yüksek puanın 120 olduğu, ortalamanın 99,92 ve standart sapmanın 11,95 olduğu görülmektedir.

Olumsuz Sosyal Davranış (OZSD) boyutunda öğrencilerin aldığı en düşük puan 23, en yüksek puanın 88 olduğu, ortalamanın 38,31 olduğu ve standart sapmanın 11,32 olduğu görülmektedir.

4.1.2 Cinsiyete göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular

Araştırmamızın ilk soru olan "Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?"Sorusunu cevaplamak için, öğrencilerin cinsiyetine göre destekleyici aile ilişkileri ile engelleyici aile ilişkileri alt boyutları puan ortalamaları ve olumlu sosyal davranış ile olumsuz sosyal davranış alt boyut puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Bağımsız Ortalamalar için T-Testi sonuçları Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4. Cinsiyete göre Bağımsız Ortalamalar için T-Testi Analizi Sonuçları

	Kız N: 437		**Erkek N: 403**				
Değişken	***x̄***	***Ss***	***x̄***	***Ss***	***T***	***Df***	***P***
DAİ	25.86	4.23	26.54	3.24	-2.576	838	.010*
EAİ	14.93	3.90	14.76	3.01	.716	838	.474
OSD	100.35	12.06	99.46	11.83	1.085	838	.278

OZSD	38.12	11.87	38.51	10.70	-.499	838	.618

*p≤.05 **p<.01 (DAİ: Destekleyici Aile İlişkileri, EAİ: Engelleyici Aile İlişkileri, OSD: Olumlu Sosyal Davranış, OZSD: Olumsuz Sosyal Davranış)

Araştırmamızın ilk sorusuna yönelik elde edilen bulgular Tablo 4'e verilmiştir. Kız öğrencilerin DAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=25.86, Ss=4.23), erkek öğrencilerin DAİ puan ortalamalarından ($\bar{x}$=26.54, Ss=3.24) anlamlı düzeydedaha düşüktür (t(838)=-2.576, p≤.05, p=.010). Kız öğrencilerin EAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=14.93, Ss=3.90), ve erkek öğrencilerin EAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=14.76, Ss=3.01) arasında anlamlı düzeyde farklılaşma yoktur (t(838)=.716, p>.05, p=.474).Kız öğrencilerin OSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=100.35, Ss=12.06), ve erkek öğrencilerin OSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=99.46, Ss=11.83) arasında anlamlı düzeyde farklılaşma yoktur (t(838)=1.085, p>.05, p=.278).Kız öğrencilerin OZSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=38.12, Ss=11.87), ve erkek öğrencilerin OZSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=38.51, Ss=10.70) arasında anlamlı düzeyde farklılaşma yoktur (t(838)=-.499, p>.05, p=.618).

4.1.3 Okul türüne göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular

Araştırmamızın ikinci sorusu olan "Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, okul türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır ?" Sorusunu cevaplamak içinöğrencilerin okul türüne göre destekleyici aile ilişkileri ile engelleyici aile ilişkileri alt boyutları puan ortalamaları ve olumlu sosyal davranış ile olumsuz sosyal davranış alt boyut puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Bağımsız Ortalamalar için T-Testi sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Okul Türüne göre Bağımsız Ortalamalar için T-Testi Analizi Sonuçları

	Normal Ortaokul N: 437		**İmam Hatip Ortaokul N: 403**				
Değişken	***x̄***	***Ss***	***x̄***	***Ss***	***T***	***Df***	***P***
DAİ	26.21	3.77	26.15	3.85	.209	838	.835
EAİ	14.87	3.59	14.81	3.41	.237	838	.812
OSD	99.87	11.69	100.02	12.44	-.170	838	.865

OZSD	38.19	11.27	38.53	11.42	-.415	838	.678

*p≤.05 **p<.01

Araştırmamızın ikinci sorusuna yönelik elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.Tablo 5'e bakıldığında, normal ortaokul öğrencilerin DAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=26.21, Ss=3.77), ve imam hatip ortaokulu öğrencilerin DAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=26.15, Ss=3.85) arasında anlamlı düzeyde farklılaşma yoktur (t(838)=.209, p>.05, p=.835). Normal ortaokul öğrencilerin EAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=14.87, Ss=3.59), ve imam hatip ortaokul öğrencilerin EAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=14.81, Ss=3.41) arasında anlamlı düzeyde farklılaşma yoktur (t(838)=.237, p>.05, p=.812).Normal ortaokul öğrencilerin OSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=99.87, Ss=11.69), ve imam hatip ortaokul öğrencilerin OSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=100.02, Ss=12.44) arasında anlamlı düzeyde farklılaşma yoktur (t(838)=-.170, p>.05, p=.865).Normal ortaokul öğrencilerin OZSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=38.19, Ss=11.27), ve imam hatip ortaokul öğrencilerin OZSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=38.53, Ss=11.42) arasında anlamlı düzeyde farklılaşma yoktur (t(838)=-.415, p>.05, p=.678).

4.1.4 Sınıf düzeyine göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular

Araştırmamızın üçüncü sorusu olan "Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, sınıf düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır ?" Sorusunu cevaplamak için, öğrencilerin sınıf düzeyine göre destekleyici aile ilişkileri ile engelleyici aile ilişkileri ve olumlu sosyal davranış ile olumsuz sosyal davranış puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 6'te gösterilmiştir.

Tablo 6. Sınıf Düzeyine göre Tek Yönlü VaryansAnalizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	***Bağımsız Değişken***	***N***	***$\bar{x}$***	***Ss***	***F***	***Df***	***P***	***Fark***
DAİ	5. Sınıf	210	27.61	2.52	30.366	3, 836	.000**	5. Sınıf – 7. Sınıf 5. Sınıf – 8. Sınıf 6. Sınıf – 7.
	6. Sınıf	210	27.03	3.23				
	7. Sınıf	210	25.44	4.05				
	8. Sınıf	210	24.65	3.37				

								Sınıf 6. Sınıf – 8. Sınıf
EAİ	5. Sınıf 6. Sınıf 7. Sınıf 8. Sınıf	210 210 210 210	13.70 14.08 15.65 15.97	2.78 2.94 3.92 3.79	23.112	3, 836	.000**	5. Sınıf – 7. Sınıf 5. Sınıf – 8. Sınıf 6. Sınıf – 7. Sınıf 6. Sınıf – 8. Sınıf
OSD	5. Sınıf 6. Sınıf 7. Sınıf 8. Sınıf	210 210 210 210	101.74 101.15 99.40 97.41	11.10 11.49 13.07 11.66	5.690	3, 836	.001**	5. Sınıf – 8. Sınıf 6. Sınıf – 8. Sınıf
OZSD	5. Sınıf 6. Sınıf 7. Sınıf 8. Sınıf	210 210 210 210	34.69 36.35 39.66 42.55	9.52 10.36 12.11 11.52	21.557	3, 836	.000**	5. Sınıf – 7. Sınıf 5. Sınıf – 8. Sınıf 6. Sınıf – 7. Sınıf 6. Sınıf – 8. Sınıf

*p≤.05 **p<.01

Araştırmamızın üçüncü sorusuna yönelik elde edilen bulgular Tablo 6'da verilmiştir. Tablo 6'ya bakıldığında, öğrencilerin sınıf düzeyine göre DAİ puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (F(3, 836)=30.366, p<.01, p=.000). Öğrencilerin DAİ puanlarında anlamlı farklılaşmanın bağımsız değişkenin hangi alt gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere Tukey HSD Testi sonuçları incelenmiştir. Buna göre beşinci sınıf öğrencilerin DAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=27.61, Ss=2.52), yedinci sınıf öğrencilerin DAİ puan ortalamalarından ($\bar{x}$=25.44, Ss=4.05) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu

görülmüştür (p<.01, p=.000). Beşinci sınıf öğrencilerin DAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=27.61, Ss=2.52), sekizinci sınıf öğrencilerin DAİ puan ortalamalarından ($\bar{x}$=24.65, Ss=3.37) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür (p<.01, p=.000). Altıncı sınıf öğrencilerin DAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=27.03, Ss=3.23), yedinci sınıf öğrencilerin DAİ puan ortalamalarından ($\bar{x}$=25.44, Ss=4.05) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür (p<.01, p=.000). Altıncı sınıf öğrencilerin DAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=27.03, Ss=3.23), sekizinci sınıf öğrencilerin DAİ puan ortalamalarından ($\bar{x}$=24.65, Ss=3.37) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür (p<.01, p=.000). Öğrencilerin sınıf düzeyine göre EAİ puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (F(3, 836)=23.112, p<.01, p=.000). Öğrencilerin EAİ puanlarında anlamlı farklılaşmanın bağımsız değişkenin hangi alt gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere Tukey HSD Testi sonuçları incelenmiştir. Buna göre beşinci sınıf öğrencilerin EAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=13.70, Ss=2.78), yedinci sınıf öğrencilerin EAİ puan ortalamalarından ($\bar{x}$=15.65, Ss=3.92) anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür (p<.01, p=.000). Beşinci sınıf öğrencilerin EAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=13.70, Ss=2.78), sekizinci sınıf öğrencilerin EAİ puan ortalamalarından ($\bar{x}$=15.97, Ss=3.79) anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür (p<.01, p=.000). Altıncı sınıf öğrencilerin EAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=14.08, Ss=2.94), yedinci sınıf öğrencilerin EAİ puan ortalamalarından ($\bar{x}$=15.65, Ss=3.92) anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür (p<.01, p=.000). Altıncı sınıf öğrencilerin EAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=14.08, Ss=2.94), sekizinci sınıf öğrencilerin EAİ puan ortalamalarından ($\bar{x}$=15.97, Ss=3.79) anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür (p<.01, p=.000). Öğrencilerin sınıf düzeyine göre OSD puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (F(3, 836)=5.690, p<.01, p=.001). Öğrencilerin OSD puanlarında anlamlı farklılaşmanın bağımsız değişkenin hangi alt gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere Tukey HSD Testi sonuçları incelenmiştir. Buna göre beşinci sınıf öğrencilerin OSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=101.74, Ss=11.10), sekizinci sınıf öğrencilerin OSD puan ortalamalarından ($\bar{x}$=97.41, Ss=11.66) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür (p<.01, p=.001). Altıncı sınıf öğrencilerin OSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=101.15, Ss=11.49), sekizinci sınıf öğrencilerin OSD puan ortalamalarından ($\bar{x}$=97.41, Ss=11.66) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür (p<.01, p=.007).Öğrencilerin sınıf düzeyine göre OZSD puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (F(3, 836)=21.557, p<.01, p=.000).Öğrencilerin

OZSD puanlarında anlamlı farklılaşmanın bağımsız değişkenin hangi alt gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere Tukey HSD Testi sonuçları incelenmiştir. Buna göre beşinci sınıf öğrencilerin OZSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=34.69, Ss=9.52), yedinci sınıf öğrencilerin OZSD puan ortalamalarından ($\bar{x}$=39.66, Ss=12.11) anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür (p<.01, p=.000). Beşinci sınıf öğrencilerin OZSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=34.69, Ss=9.52), sekizinci sınıf öğrencilerin OZSD puan ortalamalarından ($\bar{x}$=42.55, Ss=11.52) anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür (p<.01, p=.000). Altıncı sınıf öğrencilerin OZSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=36.35, Ss=10.36), yedinci sınıf öğrencilerin OZSD puan ortalamalarından ($\bar{x}$=39.66, Ss=12.11) anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür (p≤.05, p=.011). Altıcı sınıf öğrencilerin OZSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=36.35, Ss=10.36), sekizinci sınıf öğrencilerin OZSD puan ortalamalarından ($\bar{x}$=42.55, Ss=11.52) anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür (p<.01, p=.000).

4.1.5 Anne eğitim durumuna göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular

Araştırmamızın dördüncü sorusu olan "Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, ailenin eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?" Sorusunu cevaplamak için, öğrencilerin anne eğitim durumuna göre destekleyici aile ilişkileri ile engelleyici aile ilişkileri ve olumlu sosyal davranış ile olumsuz sosyal davranış puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 7'te gösterilmiştir.

Tablo 7. Anne Eğitim Durumuna göre Tek Yönlü VaryansAnalizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	***Bağımsız Değişken***	***N***	***x̄***	***Ss***	***F***	***Df***	***P***	***Fark***
	Okuryazar	47	25.87	3.87				
	İlkokul	334	25.83	3.98				
DAİ	Ortaokul	165	26.29	3.61	2.007	4, 835	.092	-
	Ortaöğretim	201	26.40	3.69				
	Üniversite	93	29.97	3.55				
	Okuryazar	47	15.21	3.91				
	İlkokul	334	14.98	3.56				-

EAİ	Ortaokul	165	14.90	3.48	1.314	4, 835	.263	
	Ortaöğretim	201	14.85	3.49				
	Üniversite	93	14.10	3.34				
	Okuryazar	47	99.47	12.57				
	İlkokul	334	98.65	11.97				
OSD	Ortaokul	165	99.67	12.49	2.507	4, 835	.041*	-
	Ortaöğretim	201	101.34	12.07				
	Üniversite	93	102.13	9.71				
	Okuryazar	47	36.00	8.64				
	İlkokul	334	38.95	10.88				
OZSD	Ortaokul	165	39.07	12.80	1.415	4, 835	.227	-
	Ortaöğretim	201	37.85	11.48				
	Üniversite	93	36.85	10.77				

*p≤.05 **p<.01

Araştırmamızın dördüncü sorusuna yönelik elde edilen bulgular Tablo 7'de verilmiştir. Tablo 7'ye bakıldığında, öğrencilerin anne eğitim durumuna göre DAİ puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (F(4, 835)=.2.007, p>.05, p=.092). Öğrencilerin anne eğitim durumuna göre EAİ puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (F(4, 835)=.1.314, p>.05, p=.263). Öğrencilerin anne eğitim durumlarına göre OSD puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (F(4, 835)=2.507, p≤.05, p=.041). Öğrencilerin anne eğitim durumlarına göre OZSD puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (F(4, 835)=1.415, p>.05, p=.227).

4.1.6 Baba eğitim durumuna göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular

Araştırmamızın dördüncü sorusu olan "Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, ailenin eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?" Sorusunu cevaplamak için, öğrencilerin baba eğitim durumuna göre destekleyici aile ilişkileri ile engelleyici aile ilişkileri ve olumlu sosyal davranış ile olumsuz sosyal davranış puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 8'da gösterilmiştir.

Tablo 8. Baba Eğitim Durumuna göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	***Bağımsız Değişken***	***N***	***x̄***	***Ss***	***F***	***Df***	***P***	***Fark***
DAİ	Okuryazar	9	23.44	6.31	2.577	4, 835	.036*	-
	İlkokul	253	25.75	4.00				
	Ortaokul	191	26.39	3.61				
	Lise	264	36.46	3.49				
	Üniversite	123	26.38	3.97				
EAİ	Okuryazar	9	18.89	4.70	4.015	4, 835	.003**	Okuryazar – İlkokul Okuryazar – Ortaokul Okuryazar – Lise Okuryazar-Üniversite
	İlkokul	253	15.17	3.60				
	Ortaokul	191	14.66	3.56				
	Lise	264	14.62	3.18				
	Üniversite	123	14.67	3.76				
OSD	Okuryazar	9	96.11	14.10	1.015	4, 835	.399	-
	İlkokul	253	99.55	12.10				
	Ortaokul	191	99.39	12.41				
	Lise	264	100.01	11.37				
	Üniversite	123	101.63	11.98				
OZSD	Okuryazar	9	42.67	8.52	.692	4, 835	.597	-
	İlkokul	253	38.70	11.87				
	Ortaokul	191	37.83	11.16				
	Lise	264	38.53	11.20				
	Üniversite	123	37.46	10.85				

*p≤.05 **p<.01

Araştırmamızın dördüncü sorusuna yönelik elde edilen bulgular Tablo 8'de verilmiştir. Tablo 8'e bakıldığında, öğrencilerin baba eğitim durumuna göre DAİ puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F_{(4,\ 835)}$=2.577, $p\leq$.05, p=.036). Öğrencilerin baba eğitim durumuna göre EAİ puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F_{(4,\ 835)}$=4.015, p<.01, p=.003). Öğrencilerin EAİ puanlarında anlamlı farklılaşmanın bağımsız değişkenin hangi alt gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere Tukey HSD Testi sonuçları incelenmiştir. Buna göre babası okuryazar eğitim durumu olan öğrencilerin EAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=18.89, Ss=4.70), babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin EAİ puan ortalamalarından ($\bar{x}$=15.17, Ss=3.60) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür ($p\leq$.05, p=.015).Babası okuryazar eğitim durumu olan öğrencilerin EAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=18.89, Ss=4.70), babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin EAİ puan ortalamalarından ($\bar{x}$=14.66, Ss=3.56) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür (p<.01, p=.004).Babası okuryazar eğitim durumu olan öğrencilerin EAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=18.89, Ss=4.70), babası lise mezunu olan öğrencilerin EAİ puan ortalamalarından ($\bar{x}$=14.62, Ss=3.18) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür (p<.01, p=.003). Babası okuryazar eğitim durumu olan öğrencilerin EAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=18.89, Ss=4.70), babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin EAİ puan ortalamalarından ($\bar{x}$=14.67, Ss=3.76) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür (p<.01, p=.005).Öğrencilerin baba eğitim durumlarına göre OSD puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F_{(4,\ 835)}$=1.015, p>.05, p=.399).Öğrencilerin baba eğitim durumlarına göre OZSD puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F_{(4,\ 835)}$=.692, p>.05, p=.597).

4.1.7 Aile sosyoekonomik düzeyine göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular

Araştırmamızın beşinci sorusu olan "Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, sosyoekonomik duruma göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır ?" Sorusunu cevaplamak için, öğrencilerin aile sosyoekonomik düzeyine göre destekleyici aile ilişkileri ile engelleyici aile ilişkileri ve olumlu sosyal davranış ile olumsuz sosyal davranış puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 9'de gösterilmiştir.

Tablo 9. Aile Sosyoekonomik Düzeyine göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	***Bağımsız Değişken***	***N***	***x̄***	***Ss***	***F***	***Df***	***P***	***Fark***
DAİ	Alt	169	25.97	3.81	.700	2, 837	.497	-
	Orta	623	26.27	3.69				
	Yüksek	48	25.79	4.95				
EAİ	Alt	169	15.43	3.88	3.106	2, 837	.045*	Alt- Orta
	Orta	623	14.68	3.33				
	Yüksek	48	15.02	4.48				
OSD	Alt	169	98.83	12.77	3.640	2, 837	.027*	Alt- Yüksek
	Orta	623	99.90	11.67				
	Yüksek	48	104.08	11.95				
OZSD	Alt	169	37.76	11.21	.733	2, 837	.733	-
	Orta	623	38.33	10.97				
	Yüksek	48	40.00	15.52				

*p≤.05 **p<.01

Araştırmamızın beşinci sorusuna yönelik elde edilen bulgular Tablo 9'da verilmiştir.Tablo 9'a bakıldığında, öğrencilerin aile sosyoekonomik düzeylerine göre DAİ puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F_{(2,\ 837)}$=.700, p>.05, p=.497). Öğrencilerin aile sosyoekonomik düzeylerine göre EAİ puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F_{(2,\ 837)}$=3.106, p≤.05, p=.045). Öğrencilerin EAİ puanlarında anlamlı farklılaşmanın bağımsız değişkenin hangi alt gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere Tukey HSD Testi sonuçları incelenmiştir. Buna göre alt sosyoekonomik düzeyi olan öğrencilerin EAİ puan ortalamaları ($\bar{x}$=15.43, *Ss*=3.88), orta sosyoekonomik düzeyi olan öğrencilerin EAİ puan ortalamalarından ($\bar{x}$=14.68, *Ss*=3.33)

anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür (p≤.05, p=.037).Öğrencilerin aile sosyoekonomik düzeylerine göre olumu sosyal davranış puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F_{(2,\ 837)}$=3.640, p≤..05, p=.027).Öğrencilerin OSD puanlarında anlamlı farklılaşmanın bağımsız değişkenin hangi alt gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere Tukey HSD Testi sonuçları incelenmiştir. Buna göre alt sosyoekonomik düzeyi olan öğrencilerin OSD puan ortalamaları ($\bar{x}$=98.83, *Ss*=12.77), yüksek sosyoekonomik düzeyi olan öğrencilerin OSD puan ortalamalarından ($\bar{x}$=104.08, *Ss*=11.95) anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür (p≤.05, p=.029). Öğrencilerin aile sosyoekonomik düzeylerine göre OZSD puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F_{(2,\ 837)}$=.733, p>.05, p=.733).

4.1.8 Anne-baba birliktelik durumuna göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular

Araştırmamızın altıncı sorusu olan "Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, anne-baba birliktelik duruma göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır ?" Sorusunu cevaplamak için, öğrencilerin anne-baba birliktelik durumuna göre destekleyici aile ilişkileri ile engelleyici aile ilişkileri ve olumlu sosyal davranış ile olumsuz sosyal davranış puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Anne-Baba Birliktelik Durumuna göre Tek Yönlü VaryansAnalizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	***Bağımsız Değişken***	***N***	***$\bar{x}$***	***Ss***	***F***	***Df***	***P***	***Fark***
DAİ	Evli	770	26.25	3.75	2.339	4, 835	.054	-
	Boşandı	48	25.19	4.36				
	Ayrı Yaşıyor	7	23.71	5.88				
	Anne Vefat	6	25.50	2.07				
	Baba Vefat	9	28.22	1.79				
	Evli	770	14.78	3.49				-

EAİ	Boşandı	48	15.75	4.11	1.799	4, 835	.127	
	Ayrı Yaşıyor	7	17.14	3.98				
	Anne Vefat	6	15.33	3.45				
	Baba Vefat	9	13.89	2.42				
OSD	Evli	770	100.04	11.92	.484	4, 835	.748	-
	Boşandı	48	98.32	12.82				
	Ayrı Yaşıyor	7	99.14	8.71				
	Anne Vefat	6	96.33	7.71				
	Baba Vefat	9	102.22	15.43				
OZSD	Evli	770	38.05	11.24	2.366	4, 835	.051	-
	Boşandı	48	41.90	12.36				
	Ayrı Yaşıyor	7	45.57	10.64				
	Anne Vefat	6	40.33	10.37				
	Baba Vefat	9	34.33	9.42				

*p≤.05 **p<.01

Araştırmamızın altıncı sorusuna yönelik elde edilen bulgular Tablo 10'da verilmiştir. Tablo 10'a bakıldığında, öğrencilerin anne-baba birliktelik durumuna göre DAİ puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F_{(4,\ 835)}$=.2.339, p>.05, p=.054). Öğrencilerin anne-baba birliktelik durumuna göre EAİ puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F_{(4,\ 835)}$=1.799, p>.05, p=.127). Öğrencilerin anne-baba birliktelik durumlarına göre OSD puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F_{(4,\ 835)}$=.484, p>.05, p=.748). Öğrencilerin anne-baba birliktelik

durumlarına göre OZSD puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F_{(4, 835)}$=2.366, p>.05, p=.051).

4.1.9 Aile yapısına göre ölçek puan ortalamalarına ilişkin bulgular

Araştırmamızın yedinci sorusu olan "Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, aile yapısına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır ?" Sorusunu cevaplamak için, öğrencilerin aile yapısına göre destekleyici aile ilişkileri ile engelleyici aile ilişkileri alt boyutları puan ortalamaları ve olumlu sosyal davranış ile olumsuz sosyal davranış alt boyut puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Bağımsız Ortalamalar için T-Testi sonuçları Tablo 11'te gösterilmiştir.

Tablo 11. Aile Yapısına göre Bağımsız Ortalamalar için T-Testi Analizi Sonuçları

	Çekirdek N: 718		**Geniş N: 122**				
Değişken	$\bar{x}$	***Ss***	$\bar{x}$	***Ss***	***T***	***Df***	***P***
DAİ	26.21	3.80	25.85	3.78	1.048	838	.295
EAİ	14.82	3.52	15.02	3.59	-.564	838	.573
OSD	99.87	12.04	100.25	11.49	-.321	838	.749
OZSD	38.16	11.32	39.22	11.32	-.961	838	.337

*p≤.05 **p<.01

Araştırmamızın yedinci sorusuna yönelik elde edilen bulgular Tablo 11'da verilmiştir. Tablo 11'e bakıldığında, çekirdek aile yapısına sahip öğrencilerin DAİ puan ortalamaları (x̄=26.21, Ss=3.80), ve geniş aile yapısına sahip öğrencilerin DAİ puan ortalamaları (x̄=25,85 Ss=3.78) arasında anlamlı düzeyde farklılaşma yoktur (t(838)=1.048, p>.05, p=.295). Çekirdek aile yapısına sahip öğrencilerin EAİ puan ortalamaları (x̄=14.82, Ss=3.52), ve geniş aile yapısına sahip öğrencilerin EAİ puan ortalamaları (x̄=15,02 Ss=3.59) arasında anlamlı düzeyde farklılaşma yoktur (t(838)=-.564, p>.05, p=.573). Çekirdek aile yapısına sahip öğrencilerin OSD puan ortalamaları (x̄=99.87, Ss=11,32), ve geniş aile yapısına sahip öğrencilerin OSD puan ortalamaları (x̄=100.25, Ss=11.49) arasında anlamlı düzeyde farklılaşma yoktur (t(838)=-.321, p>.05, p=.749). Çekirdek aile yapısına sahip öğrencilerin OZSD puan ortalamaları (x̄=38.16, Ss=11.32), ve geniş aile yapısına sahip öğrencilerin OZSD puan ortalamaları

($\bar{x}$=39.22, Ss=11.32) arasında anlamlı düzeyde farklılaşma yoktur (t(838)=-.961, p>.05, p=.337).

4.1.10 Değişkenler arası korelâsyonlar

Araştırmamızın sekizinci sorusu olan "Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?" Sorusunu cevaplamak için, araştırmada kullanılan destekleyici aile ilişkileri ile engelleyici aile ilişkileri ve olumlu sosyal davranış ile olumsuz sosyal davranış alt boyutları puanlarına ilişkin Pearson Momentler Çarpımı Korelâsyon Analizi sonuçları Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Pearson Momentler Çarpımı Korelâsyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Destekleyici	Engelleyici	Olumlu	Olumsuz
DAİ	-			
EAİ	-.709**	-		
OSD	.383**	-.282**	-	
OZSD	-.506**	.514**	-.403**	-

*p≤.05 **p<.01

Araştırmamızın sekizinci sorusuna yönelik elde edilen bulgular Tablo 12'de verilmiştir. Tablo 12'ye bakıldığında değişkenler arasında anlamlı düzeyde ilişkilerin olduğu görülmektedir. Buna göre DAİ ile EAİ arasında güçlü düzeyde negatif ilişki olduğu (r=-.709, p<.01, p=.000); DAİ ile OSD arasında orta düzeyde pozitif ilişki olduğu(r=.383, p<.01, p=.000); DAİ ile OZSD arasında orta düzeyde negatif ilişki olduğu (r=-.506, p<.01, p=.000); EAİ ile OSD arasında zayıf düzeyde negatif ilişki olduğu (r=-.282, p<.01, p=.000); EAİ ile OZSD arasında orta düzeyde pozitif ilişki olduğu (r=.514, p<.01, p=.000); OSD ile OZSD arasında orta düzeyde negatif ilişki olduğu (r=-.403, p<.01, p=.000) görülmüştür.

4.1.11 Sosyal beceriler puanının yordanmasına ilişkin sonuçlar

Araştırmamızın dokuzuncu sorusu olan " Aile ilişkileri, sosyal beceriyi yordamakta mıdır? Sorusunu cevaplamak için, araştırmada kullanılan aile ilişkileri ölçeğinin alt boyutları puanlarının sosyal beceriler puanını yordama düzeyini belirlemek için Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi yapılmıştır ve sonuçları Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13. Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	B	SH_B	B	T	P
DAİ	2.004	.211	.390	9.503	.000**
EAİ	-1.075	.227	-.194	-4.731	.000**
R=.546 R^2=.298 $F_{(2, 837)}$=177.599 p=.000**					

*p≤.05 **p<.01

Araştırmamızın dokuzuncu sorusuna yönelik elde edilen bulgular Tablo 13'de verilmiştir. Tablo 13'e bakıldığında öğrencilerin DAİ alt boyutu (β=.390,p<.01, p=.000) ve EAİ alt boyutu (β=-.194,p<.01, p=.000) sosyal beceriler ölçeği puanını anlamlı düzeyde yordamaktadır (p<.01, p=.000). Bu bulgular bağımsız değişkenin sosyal beceriler ölçeğine ilişkin toplam varyansın yaklaşık olarak %30'unu açıkladığını göstermektedir.

4.2 Tartışma

Yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde sosyal beceri ve aile ilişkilerinin birlikte araştırıldığı çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte sosyal becerinin; okula uyum, anne baba tutumları, beden eğitimi dersi, spor yapıp yapmama, duygusal zekâ, ebeveyn kabul reddi, evlilik çatışması, bilişsel esneklik, oyun bağımlılığı, duygusal istismar, liderlik, sosyokültürel ortam değişkenleri, aile ilişkilerinin de umut, akademik başarı okul tükenmişliği, yaşam kalitesi, oyun bağımlılığı, inançlar, mutluluk, empati değişkenlerini araştırdığı çalışmalar mevcuttur. Bu araştırma; ortaokul öğrencilerinin

aile İlişkileri ile sosyal becerileri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin demografik bilgileri de çalışmaya eklenmiştir. Bu amaç doğrultusunda istatistiksel analizler yapılmıştır. Elde edilen bulgular daha önce yapılmış benzer çalışmalarla yorumlanmıştır.

4.2.1 Aile ilişkileri alt boyutları ile sosyal beceri alt boyutlarının cinsiyete göre yorumlanması

Araştırmanın cevaplanması amaçlanan ilk sorusu "Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?" şeklindedir. Mevcut araştırmada aile ilişkileri alt boyutları (engelleyici ve destekleyici) ile sosyal beceri alt boyutlarında (olumlu sosyal beceri ve olumsuz sosyal beceri) cinsiyete göre bakıldığında, kız öğrencilerin DAİ puan ortalamaları erkek öğrencilerin DAİ puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha düşüktür. Kız öğrencilerin EAİ puan ortalamaları ve erkek öğrencilerin EAİ puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma yoktur. Kız öğrencilerin OSD puan ortalamaları ve erkek öğrencilerin OSD puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma yoktur. Kız öğrencilerin OZSD puan ortalamaları ve erkek öğrencilerin OZSD puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma yoktur. Bu çalışmada cinsiyetin tek başına sosyal beceri üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı ancak aile ilişkileri puan ortalamaları ile etkileşme girince kız öğrenciler de anlamlı bir farklılığın olduğu saptanmıştır. Yurt içi araştırmalarda bu çalışma kapsamında cinsiyet ve aile ilişkileri etkileşiminin sosyal beceri üzerinde etkisi üzerine çalışmaya rastlanmamıştır. Aile ilişkileri ve sosyal becerilerin bir arada olduğu çalışmalara rastlanmadığından, aile ilişkileri ve sosyal beceriler ile alakalı çalışmalar ayrı olarak incelenmiştir.Literatür incelendiğinde algılanan aile desteğinin kızlar lehine olduğu çalışmalara rastlanmıştır (Erdeğer, 2001; Soylu, 2002; Akdaş& Ekinci, 2016). Bu çalışmaların aksine erkek öğrencilerin olumlu aile ilişkilerine ilişkin algı düzeyinin daha yüksek olduğunu ifade eden çalışmalarda mevcuttur (Gönültaş, Uzun & Akın, 2021; Bildik, 2019). Literatür incelendiğinde algılanan aile desteği ya da aile ilişkilerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ifade eden çalışmalarında yer aldığı görülmektedir (Oflazoğlu-Göncü, 2013;Yiğit, Keskin & Yurdagül, 2018; Öztürk, 2020)

Mevcut çalışmada cinsiyetin sosyal beceri düzeyi üzerindeki etkisi araştırılmış ve olumlu sosyal beceri ve olumsuz sosyal beceri alt boyutunda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Literatür incelendiğinde sosyal becerinin cinsiyet değişkeni üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı çalışmalara rastlanmıştır (Orçan& Deniz, 2006; Sarı, 2007; Süt, 2014; Çiriş, 2014; Hamarta, 2000Akt. Özyürek & Özkan, 2015; Özkan, 2015; Ekici,2015; Yüce,2019; Akbaş, 2019; İşcioğlu, 2020; Özçelik,2020; İymen,2020 Avcu,2021). Buna karşın sosyal becerinin cinsiyet değişkeni üzerinde kızlar lehine olduğu çalışmalarda mevcuttur (Uz Baş, 2003; Balyan, Yerlikaya Balyan & Kiremitçi; 2012; Özyürek & Özkan, 2015; Tokcan,2015). Ek olarak, Karakuş (2006) yaptığı çalışmada, kız ve erkek öğrencilerin olumsuz sosyal davranışları arasında anlamlı bir farklılık bulamazken, erkek öğrencilerin daha fazla olumlu davranış sergilediğini ifade etmiştir.

Literatür incelendiğinde kız öğrencilerin aile desteğini daha çok hissettiği ve sosyal beceri puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Memiş & Memiş, 2013; Kapıkıran, İvrendi & Adak, 2006; Canbay, 2010) Bu çalışmada elde edilen sonuçlar kız öğrencilerin destekleyici aile ilişkileri alt boyutunda farklılık göstermektedir. Kız öğrencilerin ailelerinin destekleyici tutumunu hissetmemesi araştırma yapılan bölgenin sosyokültürel özellikleri gibi farklı değişkenlerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Bulkeley&Cramer (1990) in ergenlerin sosyal becerileri üzerine yaptığı çalışma sonucunda belirttiği üzere çalışmanın yapıldığı okul içindeki norm, nüfusun genel normundan farklı olabilir. Bu araştırma sonucundan destekle, yapılan çalışmalarda ailenin desteğinin cinsiyete göre yorumlanması ve yine sosyal beceri puanlarının cinsiyete göre farklı sonuçlar vermemesi, araştırma yapılan bölgenin kültürel özellikleri, araştırma yapılan yaş grubunun ergenlik dönemi özellikleri taşıması sebebi ile olay ve durumları yorumlama şekli gibi farklı değişkenlerinde incelenmesi gerektiğini göstermektedir.

Yapılan birçok çalışmada kızların sosyal becerilerinin, erkeklerden yüksek çıktığı görülmüştür (Yaşar Ekici, 2015). Mevcut çalışmada ise kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Alan yazın incelendiğinde kadınların iletişim becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu nedenden dolayı kadınların sosyal beceri düzeylerinin de erkeklere oranla daha yüksek olması beklenmektedir (Korkut,

2004). Bu da araştırma sonucu ile çelişmektedir. Bu duruma ailelerin çocukları yetiştirme şekli de etkili olmuş olabilir. Kültürel yapıda erkekler kızlara göre daha özgür büyütülmektedirler. Buda sosyal yaşam içerisinde daha çok bilgi ve deneyim kazanmalarını sağlamaktadır. Çalışmamızda literatürden farklı olarak kız ve erkek öğrencilerin sosyal beceri puanlarını her iki alt boyutunda (olumlu ve olumsuz) fark olmaması cinsiyet ayrımı olmadan çocuklara eşit tutumlar sergilenmiş olabileceğinden kaynaklanıyor olabilir. Kapıkıran, Bora İvrendi & Adak (2006)' ın belirttiği gibi; anne-babalar, öğretmenler ve diğer sosyalleşme kaynakları kız ve erkek çocukların yetiştirilmesi sırasında cinsiyete dayalı yetiştirme yerine gelişimsel yetiştirmeyi tercih ettiklerini düşündürmektedir. Çetin&Alkan Ersoy (2017) "Anne ve babaların çocuklarına karşı tutum ve davranışları günümüzde çocuğun cinsiyetinden, kardeş sayısı ve doğum sırasından ziyade çocuğun özellikleri ile kendi kişilik ve demografik özelliklerinden etkilenebilmektedir" ifadesi bu durumu desteklemektedir. Akşab (2020) çocuklar aile ilişkilerinde bir engel görmediklerinde, annelerin şefkat ve aktif ebeveynlik davranışlarının arttığını belirtmiştir. Çalışmamızda kız öğrencilerin destekleyici aile ilişkileri puanı erkek öğrencilerden düşük olarak çıksa da, engelleyici aile ilişkileri puanlarında anlamlı bir fark görülmemiştir. İçinde bulunulan sosyokültürel ortam dâhilinde düşünüldüğünde kız öğrenciler istekleri ve arzularının desteklenmediğini düşünseler de, engelleyici bir tutumla karşılaşmamış olmaları, öğrenciler üzerinde olumlu ebeveyn algısını yükselmiş olabilir.

Literatür incelendiğinde mevcut araştırmanın sonuçları ile paralellik gösteren çalışmalara rastlanmıştır. Bununla birlikte mevcut araştırmanın sonuçları ile farklılık gösteren çalışmalarda vardır. Bu çalışmaların bir kısmı cinsiyet değişkeni üzerinde anlamlı bir farklılığın olduğunu belirtirken bir diğer kısmı ise farklılaşmadığını belirtmiştir. Meydana gelen bu farklılığın sebebinin yaşamış oldukları bölgesel farklılıklar, ailelerin cinsiyete göre tutumları, coğrafi değişiklikler ve kültürel farklılıklar olabileceği düşünülmektedir.

4.2.2 Aile ilişkileri alt boyutları ile sosyal beceri alt boyutlarının okul türüne göre yorumlanması

Araştırmanın cevaplanması amaçlanan ikinci sorusu "ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, okul türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?" şeklindedir. Mevcut araştırmada aile ilişkileri alt boyutları (engelleyici ve destekleyici) ile sosyal beceri alt boyutlarında (olumlu sosyal beceri ve olumsuz sosyal beceri) okul türüne göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Yurt içi araştırmalarda bu çalışma kapsamında okul türü ve aile ilişkileri etkileşiminin sosyal beceri üzerinde etkisi üzerine bir çalışmaya rastlanmamıştır. Aile ilişkileri ve sosyal becerilerin bir arada olduğu çalışmalara rastlanmadığından, aile ilişkileri ve sosyal beceriler ile alakalı çalışmalar ayrı olarak incelenmiştir. Literatürde aile ilişkilerinin okul türü değişkeni ile birlikte araştırıldığı çalışmaya rastlanmadığından sosyal becerinin okul türü değişkeni açısından anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığına dair yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Yapılan çalışmalara bakıldığında okul türü değişkeninin sosyal beceri üzerinde etkili olmadığını ifade eden çalışmalara rastlanmıştır (Çilingir, 2006; Güdük, 2008; İşçioğlu, 2020).

Ancak okul türlerinin sosyal beceri düzeyi üzerinde etkili olduğuna ilişkin çalışmalar da bulunmaktadır (Başpınar, 1996; Karaduman, 1997; Giderler, 1990Akt. Güdük, 2008; Şentürk, 2010; İşçioğlu, 2020). Aysan&Uzbaş (2005), yaptıkları araştırmada, öğrencilerin akademik başarıları ile sosyal beceri ve okul uyumları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğunu tespit etmişlerdir (Güdük & Aksoy 2012: 56).

Okul Türü değişkeni ile ilgili çalışmalar genellikle lise seviyesinde yapılmıştır (İşçioğlu, 2020). Öğrencilerinin seçtiği okul türlerine bakıldığında mesleki yeterlilik sağlayan liseler ve akademik bilgi ve donanıma ağırlık verilen liseler olarak faklılaşmaktadır. Ancak ortaokul öğrencilerinde durum daha faklı olmaktadır. İlkokul sonunda ortaokula geçişte isteğe bağlı sınav ile alan okullar ile bulunduğu bölgedeki liseye gitmek konusunda tercihe bağlı bir durum söz konusudur. Tüm bölgeler içerinde tüm okul türleri bulunmadığından kapsamlı bir bilgi edinmek ve elde edilen bulguları genellemek zor olacaktır. Mevcut araştırma sonucunda okul türlerinin öğrencilerin sosyal beceri alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucu çıkmıştır. Mevcut sosyal becerileri ile seçilen okul türüne bakıldığında okulları seçme sebepleri de faklı

değişkenleri ortaya çıkaracağından farklı okul türlerinde okuyan öğrencilerin sosyal becerilerinin yüksek olması ve ya düşük olması belirleyici bir değişken olmayabilir. Ergenlik dönemi öğrencilerin kendini tanıdığı ve sosyal bir çevre oluşturmaya başladığı, kendine ait doğrular edinip bu doğrular ile kararlar vermeye başladığı bir dönemdir. Sosyal beceriler çevreden öğrenilen bilgiler ve oluşturulan kişilik ile bağlantılı olduğu göz önüne alındığında; öğrencilerin çevresi ile kurduğu iletişimin kalitesi (öğretmen, aile, arkadaş) okul türünden daha etkili olduğunu düşünülebilir.

4.2.3 Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutlarının sınıf düzeyine göre yorumlanması

Araştırmanın cevaplanması amaçlanan üçüncü sorusu "ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, sınıf düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?" şeklindedir. Mevcut araştırmada aile ilişkileri alt boyutlarından DAİ alt boyutu anlamlı düzeyde faklılaşmaktadır. Farklılaşmanın hangi sınıf düzeyinde olduğuna baktığımızda beşinci sınıf öğrencilerin DAİ puanı yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin DAİ puanından daha yüksektir. Ayrıca altıncı sınıf öğrencilerinin DAİ puanı yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin DAİ puanından yüksektir. Beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin DAİ puanları arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Bu bulgulardan yola çıkarak mevcut araştırmaya göre alt sınıftaki öğrencilerin, üst sınıftaki öğrencilere göre aile desteğini daha çok hissettiği söylenebilir. Öğrencilerin sınıf düzeyine göre EAİ puan ortalamalarına bakıldığında beşinci sınıfların EAİ puanı yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinden, altıncı sınıf öğrencilerinin EAİ yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin EAİ puanından düşük olduğu görülmüştür. Beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin EAİ puanları arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Mevcut bulgular kendi içinde tutarlı olup yine alt sınıf öğrencilerinin ailenin desteğini üst sınıf öğrencilerine göre daha çok hissettiği ve engelleyici tutumları üst sınıflara göre daha az daha hissettiği söylenebilir. Mevcut araştırmada sosyal beceri alt boyutları puan ortalamalarına bakıldığında OSB alt boyutunun anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Farklılaşmanın hangi sınıf düzeyinde olduğuna baktığımızda beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin OSD puanının sekizinci sınıf öğrencilerinin OSD puanından yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin sınıf düzeyine göre OZSD puan ortalamalarına bakıldığında anlamlı düzeyde

farklılaştığı görülmüştür.Farklılaşmanın hangi sınıf düzeyinde olduğuna baktığımızda beşinci sınıf öğrencilerinin OZSD puanının yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinden, altıncı sınıf öğrencilerinin OZSD puanını yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinden daha düşük çıktığı görülmüştür. Beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin OZSD puanında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Bu bulgulardan yola çıkarak mevcut araştırmaya göre alt sınıftaki öğrencilerin, üst sınıftaki öğrencilere göre daha olumlu davranışlar sergilediğini ve olumsuz davranışların üst sınıflara çıktıkça arttığını söyleyebiliriz.

Akdaş & Ekinci (2016) yaptığı çalışmada, dokuzuncu sınıf öğrencilerinin algıladığı aile desteği puan ortalamalarının diğer gruplar içerisindeki en yüksek puan olduğunu ifade etmiştir. Bu araştırma alt sınıfların aile desteğini daha çok hissetmesi bakımından mevcut araştırma ile paralellik göstermektedir. Bildik (2019) un yaptığı araştırmada, ergenlerde aile ilişkileri ve algılanan sosyal desteğin mental sağlığı etkileyip etkilemediği araştırılmış ve olumlu aile ilişkilerine ilişkin algının en düşük çıktığı yaş 13 yaş grubu olarak ifade edilmiştir. Mevcut araştırmalar göz önünde bulunduğunda öğrencilerin kademe değişikliği sürecinde yeni bir kademeye geçtiklerinde bulundukları ortamı henüz tanımamaları ve bu süreçte en önemli destek kaynaklarının aileleri olduğu düşünülebilir. Ancak ilgili yaş grubu düşünüldüğünde ergenlik döneminin özellikleri ile birlikte arkadaşlar ile vakit geçirme isteğinin artması üst sınıfların aile desteğini alt sınıflardan daha az hissetmesi üzerinde etkili olmuş olabilir. Hortaçsu (1989), yaptığı araştırmada, Türk gençlerinin on iki-on sekiz yaşları arasında arkadaşlarla konuşmalarının arttığını bulmuştur. Akranları ile iletişim kuran ve paylaşımlarını akranları ile yapmayı tercih eden öğrenciler ilk yıllar birbirleri ile tanışma sürecini tamamlayıp, sonraki yıllar içinde bulundukları dönem gereği aile, okul gibi otorite figürlerini engelleyici olarak tanımlamış olabilirler. Buna karşın, mevcut araştırmamızla zıt sonuçlar verensınıf değişkeninin anlamlı fark oluşturmadığını belirten çalışmalar da mevcuttur (Memiş&Memiş, 2013; Özyürek & Özkan, 2015; Ağbuğa, 2016).

Mevcut araştırmada öğrencilerin sosyal becerinin alt sınıflarda (beşinci ve altıncı sınıf) olumlu davranışlar sergileme yönünde, üst sınıflara geçtikçe (yedinci ve sekizinci sınıf) olumlu sosyal davranışlarda azalma, olumsuz sosyal davranışlarda artma olduğu görülmüştür. Literatür incelendiğinde mevcut araştırmaya paralel çalışmalara rastlanmıştır. Kara (2021) çalışmasında yedinci sınıf öğrencilerinin altıncı sınıf

öğrencilerine göre daha çok olumsuz davranışlar sergilediğini belirtmiştir. Duran, Çelikgöz& Topaloğlu (2013) öğrenim görülen sınıf düzeyinin öğrencilerin sosyal becerileri üzerinde etkisi bulunduğunu ilerleyen sınıflarda olumsuz sosyal davranışlar kazanma ve olumlu sosyal davranışlarda azalma şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Literatür incelendiğinde bu sonuçlara paralel başka araştırmalara da rastlanmıştır (Roseberry, 1997; Churney, 2000; Nolan, 2003; Kabakçı & Korkut, 2008).

Mevcut çalışmada sınıf düzeyi arttıkça olumlu sosyal davranışlarda azalma ve olumsuz sosyal davranışlarda artma yönünde sonuçlar ortaya konmuştur. Literatür incelendiğinde mevcut çalışmaya ters düşen sonuçlara da rastlanmıştır. San Şentürk (2010), on birinci sınıf öğrencilerinin sosyal beceri puanının onuncu sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Yiğit (2008) yedinci sınıfların olumlu sosyal beceri puanları, altıncı sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğu ifade edilmiştir

Olumsuz sosyal davranış ortalamalarının sınıf düzeyi ile birlikte artması; okul ve ailenin öğrencilerden beklentilerinin artması, mevcut sosyal ortamlardaki ilişkilerin yapısı, mevcut yaş grubundaki sosyal duygusal değişimler ve akademik zorlukların artmasından kaynaklanabilir. Mevcut çalışmada sınıf düzeyi yükseldikçe OSD da bir azalma gözlemlenmiştir. Bu azalmanın önemli etkenlerinden biri olarak öğrencilerin mevcut eğitim sistemindeki zorunlulukları olduğu düşünülmektedir. Her ne kadar sekizinci sınıfın sonundaki sınav isteğe bağlı görünse de aileler sınava hazırlanma konusunda ısrarcı olabilmektedirler. Dolayısı ile öğrenciler kendi istekleri doğrultusunda değil okul ve ailenin istekleri doğrultusunda davranışlarını şekillendirmeye başlamaktadır. Bu beklentiler doğrultusunda davranış sergilemek zorunda olan öğrenciler, farklı sosyal çevrelere girememekte ve farklı kişiler ile iletişim kuramamaktadır. Bu durum öğrencilerin sosyal becerilerini olumsuz etkileyebilmektedir.

4.2.4 Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutlarının ailenin eğitim durumuna göre yorumlanması

Araştırmanın cevaplanması amaçlanan dördüncü sorusu "ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, ailenin eğitim düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?" şeklindedir. Mevcut araştırmada aile ilişkileri

alt boyutlarından olan DAİ puanı anne için anlamlı olarak farklılaşmazken, baba için anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. EAİ yine anne için farklılaşmazken baba üzerinde anlamlı bir farklılığa sebep olmuştur. Babası okur-yazar eğitim durumunda olan öğrencilerin EAİ puanı diğer tüm alt değişkenlerin puanından daha yüksek çıkmıştır. Yani baba eğitim seviyesi okur yazar olan öğrencilerin diğer tüm gruplar içerisinde babalarını engelleyici olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin sosyal beceri alt boyutlarında, anne eğitim durumlarına göre OSD puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşırken baba eğitim durumuna göre OSD puanında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Sosyal beceri alt boyutu olan OZSD alt boyutunda anne ve baba eğitim durumunun anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür.

Öztürk (2020) ün çalışmasında anne ve babanın eğitim durumunun engelleyici aile tutumu alt boyutunda farklılaşma olduğunu belirtmiştir. Buna karşın, Karacaoğlu (2019) çalışmasında, destekleyici ve engelleyici aile ilişki düzeylerinin anne ve baba eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını ifade etmiştir. Bu çalışma mevcut çalışma ile baba eğitim durumunun engelleyici alt boyutu yönünden farklılaşmaktadır. Mevcut çalışmada baba eğitim durumu okuryazar olan öğrencilerin babalarını engelleyici olarak görmelerinin sebebi eğitim düzeyinin yanında ekonomik durumlar olabilir. Okur yazar eğitim durumundaki kişiler ekonomik olarak gelir elde etmek adına beden gücü gerektiren işlerde ya da daha uzun zaman aralıklarında çalıştıklarından çocuklarının maddi isteklerine yeterince cevap veremedikleri gibi birlikte zaman geçirme, iletişim kurma, empati kurma gibi yönlerden eksik kalabilirler. Eskicumalı & Eroğlu (2001) bu durumu "Ailenin eğitim düzeyi ve maddi durumundan etkilenen bir diğer konu da çocuklara kaynak ve donanım sağlanmasıdır. Yüksek eğitimli aileler, çocuklarının keşfetmesi için her türlü kaynağı sağlamanın yollarını ararken aynı durum düşük eğitim seviyesindeki aileler için geçerli olmuyor. Tabi bu kaynağı sağlamanın ekonomik bir yönünde bulunmaktadır" sözleri ile özetlemiştir. Babaların fiziksel cezalandırmaları arttıkça ya da çocuklarını denetleme seviyeleri azaldıkça çocuklar aile ilişkilerinin daha çok engelleyici olduğunu düşünmektedirler (Akşap, 2020). Araştırmamız içerisinde fiziksel cezalarla ile ilgili bir bilgi bulunmasa da okuryazar eğitim düzeyindeki babaların bahsedilen ekonomik durumlar ve öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal, ihtiyaçlarının karşılanmaması, babaların çocuklarını takip edecek

zaman bulamaması da öğrencilerin, babalarını engelleyici olarak ifade etmelerinde etkili olmuş olabilir.

Anne baba Eğitim durumunun, sosyal beceriler üzerindeki ilişkisini araştıran literatür çalışmalarına baktığımızda anne baba eğitim durumunun, sosyal beceriler üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını belirten çalışmalara rastlanmıştır (Koçak & Tepeli, 2006; Toktamş, 2008;Koçak,2012; Tanrıöğren, 2014; Güllü,2017; Bozgün & Pekdoğan, 2018; Güven& Erol, 2019; Kılıç, 2019; Atmaca, Akduman & Sarıbaş, 2020; Gönültaş, Uzun & Akın, 2021).

Buna karşın literatür incelendiğinde, anne ve babanın eğitim seviyesi arttıkça olumsuz sosyal davranışların azaldığı, olumlu sosyal davranışların arttığını belirten çalışmalara da rastlanmıştır. Tosuntaş Karakuş (2006)' nın yaptığı çalışmada buna bir örnektir. Derakhshanpour & diğerleri., (2020) nin, amacı tek çocuklu ailelerin çocukları ile çok çocuklu ailelerin çocukları arasındaki sosyal becerileri karşılaştırmak olan çalışmada elde edilen bulgulara göre;eğitim seviyesi yüksek olan ebeveynlere sahip çocukların eğitim yeterliliklerinin daha yüksek olduğu ve düşük eğitimli ebeveynlere sahip akranlarına göre daha az davranış sorunları olduğunu belirtmiştir. Şahin & Türkmen (2019) çocukların aile ilişkilerini araştırdığı çalışmada, yüksek eğitimli annelerin çocuklarına daha olumlu dönütler vererek annelerin kendilerine ve ailelerine yönelik algılarının yükselmesine yardımcı olabileceği yönünde sonuçlar elde etmiştir. Yurdakavuştu (2012) yaptığı araştırmada annenin eğitim düzeyine göre sosyal beceriler ölçeği puanında anlamlı bir farklılık olmadığını ancak anlamlılığın yüksek lisans bitiren babalar olduğunu ifade etmiştir. Erler (2011) yaptığı çalışmada 5-6 yaş çocuklarda, anne eğitim durumunun çocukların sosyal becerisi üzerine etkisini araştırdığı çalışmada atılganlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık olduğunu ifade etmiştir. Turan (2014) babanın eğitim seviyesinin sosyal beceriler üzerinde anlamlı farklılığa sebep olduğunu, baba eğitim seviyesi arttıkça, çocuklarda sosyal uyumsuzluğun azalıp, sosyal becerilerin yükselmesinde etkili olduğunu ifade etmiştir

Bu çalışmada sosyal becerileri alt boyutlarına bakıldığında öğrencilerin anne eğitim durumuna göre sosyal beceriler anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir. Yüksek eğitimli aileler daha az eğitimli ailelere göre, çocukları ile daha kaliteli iletişim kurarlar. Ailenin

çocukla olan ilişkisine yaklaşımı, çocuğun yeteneklerinin gelişimini etkiler (Eskicumalı & Eroğlu, 2001). Cerit (2007) in ergenlerin aile ilişkileri algılarını inceleyen bir araştırmasında, annesi okuryazar veya ilkokul mezunu olan ergenlerin iletişim kurmada başarılı olduğu, annesi lise mezunu veya dengi olanların ise duygularını daha kolay ifade edebildiğini belirtmiştir. Bu durum çocukların sosyal becerilerinin anne eğitimi dışında etkili olabilecek farklı değişkenlerin etkisinin olabileceğini akla getirmektedir. Bunlar, ailenin tutumu, anne sevgisi, çocuğun ihtiyaçlarını karşılama, ilgi, şevkat gösterme, anne çocuk iletişimi gibi konularda çocukların desteklemesi olabilir. Annenin eğitimi ne olursa annenin çocuğuyla ilgilenmesi, ona değer vermesi doğru tutum ve davranışlar sergilemesi çocuğun düşüncelerini önemsemesi ve sosyal gelişimini olumlu etkileyecektir. Çetin & Ersoy (2017) bu durumu "anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim ve etkileşimin çocuğun sosyal ilişkilerinin gelişmesinde rolü büyüktür" diyerek ifade etmiştir. Sosyal becerilerde eğitim durumundan ziyade kurulan iletişimin sağlıklı olması sonuçlar üzerinde etkili olmuş olabilir.

4.2.5 Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutlarının ailenin sosyoekonomik durumuna göre yorumlanması

Araştırmanın cevaplanması amaçlanan beşinci sorusu “ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, sosyoekonomik duruma göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Mevcut araştırmada aile ilişkileri alt boyutlarından DAİ alt boyutu anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ancak öğrencilerin sosyoekonomik düzeylerine göre EAİ puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Farklılaşmanın bağımsız değişkenin hangi alt gruplar arasında olduğuna baktığımızda, alt sosyoekonomik düzeyi olan öğrencilerin EAİ puan ortalamaları, orta sosyoekonomik düzeyi olan öğrencilerin EAİ puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin sosyoekonomik düzeylerine göre OSD puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Farklılaşmanın bağımsız değişkenin hangi alt gruplar arasında olduğuna baktığımızda, alt sosyoekonomik düzeyi olan öğrencilerin OSD puan ortalamaları, yüksek sosyoekonomik düzeyi olan öğrencilerin OSD puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür. Öğrencilerin aile sosyoekonomik düzeylerine göre OZSD puan ortalamalarının ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür.Yurt içi

araştırmalarda bu çalışma kapsamında sosyoekonomik düzey ve aile ilişkileri etkileşiminin sosyal beceri üzerinde etkisi üzerine çalışmaya rastlanmamıştır. Aile ilişkileri ve sosyal becerilerin bir arada olduğu çalışmalara rastlanmadığından, aile ilişkileri ve sosyal beceriler ile alakalı çalışmalar ayrı olarak incelenmiştir.

Mevcut çalışmada aile ilişkileri sosyoekonomik duruma göre değerlendirilmiş ve alt sosyoekonomik düzeyde olan öğrencilerin, orta sosyoekonomik düzeyde olan öğrencilere göre ailelerini daha engelleyici bulduklarını belirtmişlerdir. Bunun sebebinin öğrencilerin maddi istek ve ihtiyaçlarının karşılanmasında, alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin bu istek ve ihtiyaçları karşılamadaki güçlükleri nedeni ile öğrencilere çeşitli engeller koymuş olabileceğini düşündürmektedir. Yine mevcut araştırma sonuçlarına bakıldığında alt sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin ailelerini engelleyici olarak gördüklerini ifade ederken, olumsuz sosyal davranışlarında diğer gruplara göre bir artış gözlenmemiştir. Bununla birlikte alt sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin olumlu sosyal davranış puanlarının üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilere göre daha düşük olduğu gözlenmiştir. Alt sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin ailelerini engelleyici olarak ifade etmelerindeki sebebin aile içerisindeki iletişim, ilgi, empati ve paylaşımın az olmasından ziyade, maddi yetersizlikler sebebi ile isteklerine olumsuz cevaplar almalarından kaynaklanıyor olabilir. Bununla birlikte bu öğrencilerin olumsuz davranışlar sergilememesinin yanında olumlu davranış puanlarının düşük olmasının sebebinin öğrencilerin sosyal becerileri öğrenebilecekleri farklı öğrenme alanlarında bulunamamaları olabilir. Literatürde de belirtildiği üzere sosyal beceriler farklı öğrenme ortamları ile desteklenmektedir.Campbell & Siperstein (1994)sosyal becerilerin öğrenilebilmesi için sosyal olanakların zengin olmasının önemli olduğunu ifade etmiştir.Bu öğrencilerin olumlu sosyal davranışlarının düşük olmasının sebebi bahsedilen maddi imkan kısıtlamalarından dolayı farklı sosyal öğrenme alanları içerisinden bulunamamasından kaynaklanıyor olabilir. Becerilerin, sosyal durumlara göre farklılaştığını ifade eden Argyle (1981) bu durumların içerisinde sosyoekonomik durumun da olduğunu belirtmiştir (Akt. Yurdakavuştu, 2012). Bu ifade mevcut görüşü destekler niteliktedir. Mevcut araştırma sonucuna bakıldığında, destekleyici aile tutumunun, sosyoekonomik düzeylerin hiçbirinde anlamlı bir değişmeye sebep olmadığı görülmüştür. Günümüzde teknolojinin de gelişmesi ile birlikte bilgiye her yerden ulaşılabilmektedir (Ortaş,2018), buda bilgiye ulaşmayı

kolaylaştırmaktadır. Bu sayede aileler çocukları ile nasıl sağlıklı iletişim kurabilecekleri, ilgili yaş grubunun yani ergenlik döneminin özelliklerini, yaşadıkları fiziksel, duygusal, sosyal değişimlerin neler olduğu ve onlar ile nasıl iletişim kurabilecekleri gibi bilgilere ulaşmaları daha kolaylaşmıştır. Tezel Şahin &Cevher Kalburan(2017:778) bu durumu, "Anne-baba-çocuk iletişiminde görülen bu olumlu değişmelerin sebeplerinden biri de artık anne-babaların çocuk gelişimi eğitiminin önemini kavraması ve ailelerin bu konuda daha çok bilgi ve yeterliliğe ihtiyaç duyması" olarak belirtken, Cerit (2007) in araştırma sonuçlarına göre aile ilişkilerinde sosyoekonomik düzey açısından farklılıkların azalmaya başladığını ifade etmiştir.

Literatür incelendiğinde mevcut araştırma bulguları ile paralel çalışmalara rastlanmıştır. Genez-Muluk (2004) yaptığı çalışmada sosyoekonomik düzeyini üst olarak belirten ailelerin aile yapısı ile anne ve çocuk arasındaki ilişkiyi, sosyoekonomik durumunu alt olarak belirten ailelere göre daha olumlu olarak değerlendiklerini belirtmiştir.Bununla birlikte Yiğit (2008) çalışmasında, aile gelirlerini üst sosyoekonomik düzey olarak ifade eden öğrencilerin olumlu sosyal beceri puanlarının, alt sosyoekonomik durumdaki öğrencilere göre daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Bu çalışmaya ek olarak sosyoekonomik düzeyin sosyal beceri ile ilişkisini inceleyen farklı çalışmalarda üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin sosyal beceri puanlarının daha yüksek olduğunu belirten çalışmalarda mevcuttur (Karakuş, 2006; Avşar &Kuter, 2007; Çiriş, 2018).

Literatür incelendiğinde, mevcut çalışama sonuçlarından zıt yönde sonuçlar veren çalışmalar mevcuttur. Sosyoekonomik düzey arttıkça olumlu sosyal davranışların azaldığın ifade Pekdoğan (2016) tarafından yapılan bir araştırma, artan aile gelir düzeylerinin çocukların öz kontrollerini ve sonuçları kabul etme becerilerini azalttığı ifade edilmiştir. Yine başka bir araştırmada, Yılmaz (2012) tarafından yapılan çalışmada düşük sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin olumlu sosyal davranışlarının yüksek sosyoekonomik durumdaki öğrencilere göre daha fazla olduğunu belirtmiştir.Bu çalışmalara ek olarak, Duran, Çelikgöz ve Topaloğlu (2013) ekonomik düzey düştükçe olumsuz sosyal davranışların çoğaldığını belirtmiştir.

Ailenin sosyoekonomik durumunun sosyal beceri üzerinde anlamlı bir faklılık yaratmadığını ifade eden çalışmalarda literatür içerisinde karşımıza çıkmaktadır

(Erdoğan,2002; Özlek, 2003; Akt. Güdük, 2008; Toktamış,2008; Ekici,2015; Şenol ve Türkçapar, 2016).

Literatür içerisinde aile ilişkilerinin sosyoekonomik durumun yordayıcısı olması ile ilgili çalışmalar sayıca fazla değildir. Ancak sosyoekonomik durumun, sosyal beceri üzerinde ne kadar etkili olduğunu araştıran birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmaların sosyoekonomik durumun, sosyal beceri alt boyutları olan olumlu ve olumsuz sosyal davranışlar üzerinde farklı sonuçlar vermesi, araştırma yapılan yaş grupları, çalışma grubunun kültürel özellikleri, anne ve babanın çocukları ile kurdukları iletişim çeşidi, anne ve babanın eğitim durumu, okul ortamı, ailenin maddi durumu, yaşadıkları çevrenin etkisi gibi değişkenlerinde etkisinin bir arada araştırılması gerektiğini düşündürmektedir. Mevcut çalışmanın ortaokul öğrencilerinin sosyoekonomik durumunun aile ilişkileri ile etkisini incelemesi açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4.2.6 Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal beceri alt boyutlarının ailenin birliktelik durumuna göre yorumlanması

Araştırmanın cevaplanması amaçlanan altıncı sorusu "Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, ailenin birliktelik durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?" şeklindedir. Mevcut araştırmada aile ilişkileri alt boyutları (DAİ ve EAİ) ile sosyal beceri alt boyutları (OSD ve OZSD) ailenin birliktelik durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Yurt içi araştırmalarda bu çalışma kapsamında ailenin birliktelik durumu ve aile ilişkileri etkileşiminin sosyal beceri üzerinde etkisi üzerine çalışmaya rastlanmamıştır. Aile ilişkileri ve sosyal becerilerin bir arada olduğu çalışmalara rastlanmadığından, aile ilişkileri ve sosyal beceriler ile alakalı çalışmalar ayrı olarak incelenmiştir.

Literatür incelendiğinde Karacaoğlu (2019) çalışmasında öğrencilerin aile ilişkileri alt boyutlarının anne baba birliktelik durumuna göre anlamlı farklılık göstermediğini ifade etmiştir. Wallerstein & Kelly (1980) nin yaptığı çalışmada anne ve babası boşanmış 5 yaşından küçük çocukların boşanma durumundan sonra davranışlarında bozulmalar meydana geldiğini fakat bir süre sonra bu davranış bozukluklarının düzeldiğini belirtilmişlerdir (Akt. Cüceloğlu, 2008: 382). Özçelik (2020) çalışmasında ebeveyn

boşanmalarının çocukların sosyal beceri üzerinde bir etkisinin olmadığını ifade etmiştir. Altınok (2015) araştırmasında aile yapısı ile problem çözme becerisi arasındaki ilişkiyi analiz etmiş ve katılımcıların ebeveyn durumları ile (anne babalarının evli, ayrı vefat etmiş olmaları) problem çözme becerileri arasındaki anlamlı bir ilişki tespit edilmediğini belirtmiştir. Kutlu (2014) anne-babanın beraber/ayrı ve sağ-ölü olma durumuna göre öğrenci ilişkileri tutum ölçeği alt boyutlarında gruplar arasında anlamlı bir farka rastlanmadığını ifade etmiştir. Bilek (2011) yaptığı çalışmada anne ve babanın birlikte ya da ayrı olma durumlarının çocukların ev ile okul ortamındaki sosyal becerileri üzerinde anlamlı bir farklılık göstermediğini belirtmiştir. Gönültaş, Uzun & Akın (2021)' ın lise çağındaki ergenlerin aile ilişkilerini algılayışını araştırdığı çalışmada, anne-babası birlikte olan ve anne-babası boşanmış olan ergenlerin aile ilişkilerini algılayışlarında arasında anlamlı bir fark görülmediğini ifade etmiştir.

Öte yandan literatürde anlatıldığı üzere çocuk hayata dair birçok bilgi ve becerisini aile içinde öğrenmektedir. Freud aileyi, ona toplumsal değerler ve kurallar vererek bireyin davranış ve tutumunu etkileyen bir faktör olarak görmüştür(Meriç,2007). Bu sebeple ailenin birliktelik unsurunu etkileyen boşanma ile farklı değişkenlerin olduğu araştırmalar incelenmiş ve bazı araştırma sonuçları boşanmanın çocuk üzerinde öfke yaşantısı, benlik algısı, akademik başarı, depresyon düzeyi gibi değişkenler ele alındığında olumsuz bir etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. Tek ebeveynli ve tam aile çocukları karşılaştırıldığında farklılık gözlenmemiştir (Güleç, 2002; Karakuş, 2003; Çeçen-Eroğul ve Dingiltepe, 2012).

Mevcut araştırma sonucunda ailenin birliktelik durumunun öğrencilerin aile ilişkileri alt boyutları (DAİ ve EAİ) ile sosyal beceri alt boyutlarında (OSD ve OZSD) anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Ancak literatürde mevcut araştırma bulgularından farklı sonuçlar veren çalışmalarda mevcuttur. Amato (2005) yaptığı çalışmada boşanma ve nesiller üzerindeki etkilerini araştırmış ve evlilikteki bozulmaların çocukların her iki ebeveynle olan bağlarını aşındırdığını ifade etmiştir. Boşanma sonrası ebeveynlerin ekonomik kaygılar yaşaması, yeni bir yaşam oluşturması gibi süreçler sonunda anne ve babanın çocukla girdiği etkileşimi azalttığı ifade edilmiştir. Amato (1993), geleneksel olarak, iki ebeveynin aynı evde yaşadığı bir aile yapısında büyüyen bir çocuğun, boşandıktan sonra tek ebeveynli bir çocuktan daha iyi bir ortamda büyüyeceğini

öngörmüştür (Pırtık, 2013). Boşanma durumunun çocuklar üzerindeki etkilerinin araştırıldığı bazı çalışmalar incelenmiş ve boşanmanın çocukların; benlik saygısı, sorunların anlaşılması ve çözülmesi, yaşam kalitesi, kaygı düzeyi üzerine etkisinin araştırıldığı çalışmalarda, sonuçların ailesi boşanmamış çocuklar lehine olduğu görülmüştür (Serin & Öztürk, 2007; Orgiles & Samper, 2011; Akt. Şirin, 2014; Karakaya, 2018; İymen, 2020). Ayrıca, Karakuş (2006) çalışmasında babası vefat etmiş öğrencilerin daha fazla olumsuz davranış sergilediklerini ifade etmiştir.

Bu sonuçlar ile araştırma sonuçlarımız karşılaştırıldığında örnek grubu içerindeki öğrencilerin anne baba birliktelik durumunun aile ilişkileri ve sosyal beceri boyutunda anlamlı bir farklılık görülmemesini farklı sebepleri olabilir. Aile yapısındaki farklılığın çocukların yaşam kalitesi algılarında anlamlı bir fark yaratmadığı (Şirin, 2014); aile yapısından daha çok, ailede içi yaşantı süreçlerinin daha önemli olduğu sonucunu gösteren araştırmaların da olduğu görülmektedir (Landsford & diğerleri., 2001 ve Phillips, 2012). Anne baba birliktelik durumunun, çocukların aile ilişkileri ve sosyal beceri alt boyutlarındaki etkisine baktığımızda, çocukların aile ilişkilerinin anne ve babanın birliktelik durumundan ziyade aile içindeki ilişkinin kalitesine anne ve baba ile kurulan iletişimin şekline göre yorumladığı düşünülebilir. Cüceloğlu (2008) boşanma sonrası anne ve babaların çocukları ile ilgilerini kesmemek için gayret gösterip ve çocuğun anne ve babaya güvenini yitirmediği takdirde çocuğun gelişiminde herhangi bir olumsuz etki gözlenmeyeceğini ifade etmiştir. Park (2004) anne baba ile olan ilişkinin ergenlerin sosyal becerileri üzerinde önemli bir yer tuttuğunu ifade etmiştir (Akt. Uzun, 2013). Araştırmalar, ebeveynlerle günlük deneyimlerin bir çocuğun sosyal becerilerinin gelişimi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir (Akt. Özabacı, 2006:176). Şahin (2015) in yaptığı araştırmada "Boşanmış ailelerden gelen çocukların boşanmadan bir buçuk yıl sonraki sosyal becerilerinin ve akran ilişkilerinin incelendiği bu araştırmada çocukların sahip oldukları sosyal becerilerin, tam aileden gelen çocuklarla benzer beceriler olduğu görülmüştür" Bu araştırma ile mevcut araştırmamızı değerlendirdiğimizde örnek grubu yaşça büyüktür. Ayrıca anne ve baba boşanma zamanı hakkında detaylı bir araştırma yapmakta çalışma sonuçları açısında daha kapsamlı bilgiler edinilmesini sağlayacaktır. Fallon & Bowles (1997), ebeveynleri ve akranları ile vakit geçiren ergenlerin aile yapısını ve işlevini incelemiş ve hem akran hem de aile ilişkilerinin aile işlevi ve yapısıyla ilgili faktörlerden etkilendiğini ifade

etmiştir (Şirin & diğerleri., 2018). Bu noktada karşımıza iki farklı durum çıkmaktadır. İlk durum ailenin mevcut yapısı, diğeri durum ise mevcut yapı içerisinde ailenin ne kadar işlevsel olduğudur. Mevcut araştırma içerinde anne babası boşanmış, anne ya da babası vefat etmiş, anne babası ayrı yaşayan öğrencilerin çalışan grup içerinde az sayıda yer aldığından sonuçları etkilemiş olabilir. Aynı zamanda öğrencilerin mevcut sosyal destek kaynaklarının da araştırılması araştırma sonucunda daha kesin bilgiler elde edilmesini sağlayabilir. Bu sebeple araştırmanın diğer değişkenler açısından genişletilmesi fayda sağlayacaktır.

4.2.7 Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal beceri alt boyutlarının aile yapısına göre yorumlanması

Araştırmanın cevaplanması amaçlanan yedinci sorusu "Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları, aile yapısına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?" şeklindedir. Mevcut araştırmada aile ilişkileri alt boyutları (DEA ve EAİ) ile sosyal beceri alt boyutlarında (OSD ve OZSD) aile ilişkilerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır sonucu çıkmıştır.

Literatür incelendiğinde geniş ailelerde yaşayan çocukların sosyal becerileri puanlarının çekirdek aileye sahip olan çocuklardan daha yüksek olduğu (Tanrıöğen, 2014 ve Çetin, 2019) aile yapısının sosyal beceri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı (Koçak, 2012 ve Atmaca, Akduman & Sarıbaş, 2020), çekirdek ailede yaşayan çocukları sosyal beceri puanlarının geniş ailede yaşayan çocuklardan daha yüksek olduğunu (Samar, 2019) belirten çalışmalar görülmüştür.

Mevcut araştırma sonuçları ile literatür araştırması kapsamında yorumlandığında, karşımıza çıkan sonuçlarda aile yapısında daha çok aile içinde kurulan iletişimin daha önemli olduğu yönündedir. Aile bireylerinin sayısından ziyade, bireylerin birbirleri ile kurduğu ilişkinin kalitesinin sonuçlar üzerinde etkili olduğu düşünülebilir. Akduman, Günindi & Türkoğlu (2015) sosyal beceriler için gerekli olan koşulun aile içindeki üye sayısı değil o ailenin iletişim şekli ve kalitesine bağlı olduğunu ifade etmiştir.

4.2.8 Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal beceri alt boyutları arasındaki ilişkinin yorumlanması

Araştırmanın cevaplanması amaçlanan sekizinci sorusu "Aile ilişkisi alt boyutları ile sosyal becerileri alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?" şeklindedir. Mevcut araştırmada aile ilişkileri alt boyutları (DAİ ve EAİ) ile sosyal beceri alt boyutlarında (OSD ve OZSD) aile ilişkilerine göre bakıldığında değişkenler arasında anlamlı düzeyde ilişkilerin olduğu görülmektedir. Buna göre DAİ ile EAİ arasında güçlü düzeyde negatif ilişki olduğu, DAİ ile OSD arasında orta düzeyde pozitif ilişki olduğu, DAİ ile OZSD arasında orta düzeyde negatif ilişki olduğu, EAİ ile OSD arasında zayıf düzeyde negatif ilişki olduğu, EAİ ile OZSD arasında orta düzeyde pozitif ilişki olduğu, OSD ile OZSD arasında orta düzeyde negatif ilişki olduğu, görülmüştür.

Literatüre bakıldığında sosyal beceri gelişimi üzerindeki en önemli unsurların başında anne ve babanın tutumunun geldiği görülmektedir. Çocukluk, sağlıklı bir gelişim için önemli bir dönemdir. Çocuklar bu dönemde hızlı öğrenir ve öğrendikleri kalıcı olur. Bu dönemde sosyal becerilerin kazandırılması çocukların yaşamı boyunca kullanacağı işlevsel becerileri kullanması açısından önemli bir olgudur (Samancı & Uçan, 2017). Çocuğun aile ortamı çocuğun gelişimi için önemlidir ve davranışlarını şekillendirmesine sebep olur (Özyürek, 2015: 115). Bu sebeple çocukların mevcut aile ilişkileri onların yaşamlarındaki diğer ilişkiler üzerinde de olumlu veya olumsuz bir etkiye sahip olabilir (Tümer,2018).

Mevcut araştırmanın amacı aile ilişkilerinin sosyal beceriler üzerindeki etkisini araştırmaktır. Araştırma sonuçları incelendiğinde, aile ilişkileri ile sosyal beceriler arasında anlamlı düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir ve sonuçlar alan yazın ile uyuşmaktadır. Mevcut araştırma bulgularına göre, aile içindeki iletişim ve etkiletişimin yönü çocukların sosyal becerileri üzerinde önemli bir etkiye sebep olmaktadır. Eğer aile destekleyici bir tutum sergiliyorsa çocuklar olumlu sosyal beceriler geliştirmekte, engelleyici bir tutum sergiliyor ile olumsuz sosyal davranışlar sergiliyor diyebiliriz. Özyürek, Bedge & Yavuz (2014), sosyal uyum düzeyi azaldıkça davranış sorunlarının arttığını, akademik başarıda düşüş yaşanıp, özgüven yetersizlikleri karşılaştıklarını belirtmiştir. Ayrıca sosyal beceri düzeyi yüksek ve empatik çocukların sosyal olarak

daha duyarlı olduklarını, gündelik ilişkisel sorunları çözmede daha fazla beceriye sahip olduklarını ve sosyal ilişkilerinde daha başarılı olduklarını belirtmiştir.

Literatür incelendiğinde mevcut araştırma ile paralellik gösteren çalışmalar görmekteyiz. Boyacı & Özhan (2018) aile ilişkilerinin destekleyici yönünün okul tükenmişliğini önlemede önemli bir etkisinin olduğunu ifade etmiştir. Göktaş (2015) okul öncesi çocuk ve aileleri ile yürüttüğü deneysel çalışmasında aile katılımlı sosyal beceri eğitiminin anne ile çocuk ilişkisi puanın diğer gruplardan daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Ünsal (2010), çalışmasında anaokulu öğrencilerinin sosyal uyum düzeyleri ile davranış sorunları arasında ters bir ilişki olduğunu, uyumları azaldıkça davranış problemlerinin arttığını ifade etmiştir. Özyürek, Bedge& Yavuz (2014) yaptığı çalışmada, çocukların sosyal becerilerinin yetişkinler ile girdikleri etkileşimle ilişkisi olabileceğini ifade etmiştir.

Literatür incelendiğinde, sosyal becerilerin; benlik algısı, benlik saygısı, ebeveyn sosyal becerileri, anne baba davranışları, zorbalık, ebeveyn tutumları değişkenleri ile birlikte araştırıldığı çalışmalarda; ilgili değişkenler ile sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür (Parish & Parish, 1991; Özabacı, 2006; Hilooğlu & Önder, 2010; Yiğit & Yılmaz, 2011;Güdük & Aksoy, 2012; Özçelik, 2020).

Sonuç olarak, mevcut araştırma sonuçları ile literatür karşılaştırıldığında, aile içinde iyi bir iletişim için anne-babanın öncelikle çocuğunu fiziksel, zihinsel ve sosyal olarak çok iyi tanıması gerekir (Özel & Zelyurt, 2016). Aileleri tarafından sosyal yönden desteklenen, aile içi iyi ilişkileri olan öğrencilerin olumlu sosyal davranışlar gösterdikleri, aileleri tarafından engellenen, sağlıklı iletişim kuramayan öğrencilerin olumsuz sosyal davranışlar gösterdiği ve aile içi ilişkilerin, öğrencilerin sosyal beceriler üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

4.2.9 Aile ilişkileri ölçeğinin alt boyutları puanlarının sosyal beceriler puanı yordayıcılığının yorumlanması

Araştırmanın cevaplanması amaçlanan dokuzuncu sorusu ‘Aile İlişkileri Ölçeğinin Alt Boyutları Puanları Sosyal Beceriler Puanını yordamakta mıdır?’ şeklindedir. Yapılan çalışmada aile ilişkileri ve sosyal beceri arasında nasıl bir ilişki olduğunu açıklamak üzere çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Aile ilişkileri bağımsız

değişkenlerinin sosyal beceri bağımlı değişkenleri üzerindeki yordama gücü ortaya konmuştur. Yordayıcı değişken olarak belirlenen değişkenlerin yani aile ilişkileri alt boyutlarının (destekleyici aile ilişkileri ve engelleyici aile ilişkileri) tümüyle birlikte sosyal beceri puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı ve aile ilişkilerinin sosyal beceri varyansının yaklaşık %30'unui açıkladığı gözlenmiştir.

Toplumun en küçük yapısı olan aile, biyolojik, psikolojik ve sosyal ihtiyaçları karşılayan ve nesillerin devamlılığını sağlayan bir yapıdır. Bu süre zarfında çocuklar aileleri tarafından desteklendiğinde duygusal, sosyal, fiziksel ve bilişsel olarak sağlıklı olurlar. Berstein (1971) bireylerin aile içindeki iletişim şekilleri ve ilişkilerinin, toplum içerisindeki konumu belirmede önemli olduğunu ifade etmiştir. Hortaçsu (1997) ise çocuğun aile ile birlikte faaliyetler bulunmasının çocuğun aile ilişkilerine yaklaşımını olumlu algıladığını belirtmiştir. Ebeveynler, çocuklarının sağlıklı bir biçimde büyümesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu tanımlara bezer olarak Ersanlı (1990) iletişim aracı olarak 'sevgi' den bahsetmiş ve bu iletişim aracının "aile bireyleri arasındaki ilişkiyi düzenleyen önemli bir unsur" olduğunu ifade etmiştir. Çocuğun yetiştiği ortamın fiziksel ve sosyal durumu, yetiştiği toplumun kuralları, kültürü ve yetiştiren kişilerin kişisel özellikleri ile birlikte sosyal becerisini şekillendirmektedir. Ebeveyn ilişkileri, anne-baba sosyal becerileri, anne-çocuk iletişimi, baba-çocuk iletişimi ve yetiştirme tarzı, aile içinde çocuğun sosyal becerileri üzerinde etkisi olan aile içi etmenlerdir. Bir çocuğun hayatı tanıdığı, tüm yaşamı boyunca kullanacağı temel bilgi beceri ve deneyimi kazandığı yer olan ailenin çocukların sosyal becerilerini öğrenmede ve bunları hayat içerisinde nasıl kullanacağını belirlemede büyük rol oynadığı gözlemlenmektedir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde sonuç ve öneriler kısımlarına yer verilmektedir.

5.1 Sonuç

Bu araştırma; Ortaokul öğrencilerinin aile İlişkileri ve sosyal becerileri arasındaki ilişki incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Aile toplumdaki en küçük sosyal yapıdır. Sosyal Beceri ise sosyal yaşam içerisinde uygun davranışı ortaya koyabilme yeteneğidir. Bu araştırmanın hareket noktası aile ilişkileri ile sosyal beceri arasında bir ilişki olduğu düşüncesidir. Ayrıca konu ile ilgili çalışmaların az sayıda olmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Araştırmaya 437 si kız, 403 erkek olmak üzere 840 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgileri için Kişisel Bilgi Formu, aile içi ilişki algılarını belirlemek için Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği (ÇAİÖ), sosyal beceri düzeylerini değerlendirmek için Matson Çocuklarda Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği (MESSY) kullanılmıştır.

Araştırmanın bulgularında aile ilişkileri alt boyutuna bakıldığında, kız öğrencilerin destekleyici aile ilişkileri puanı, erkek öğrencilerin destekleyici aile ilişkileri puanından anlamı düzeyde daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Engelleyici aile ilişkileri puanının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Sosyal beceri alt boyutları olan olumlu sosyal beceri ve olumsuz sosyal beceri puanlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada okul türünün aile ilişkileri ve sosyal beceri düzeylerinde anlamlı bir farklılığa yol açmazken, sınıf seviyesinin anlamlı bir farklılığa yol açtığı saptanmıştır. Alt sınıftaki öğrencilerin (5. sınıf ve 6. sınıf) destekleyici aile ilişkileri puanının, üst sınıfların (7. sınıf ve 8. sınıf) puanından daha yüksek olduğu, engelleyici aile ilişkileri puanının ise daha düşük olduğu görülmüştür. Sosyal beceri alt boyutlarına bakıldığında olumlu sosyal davranış alt boyutunda 5 ve 6. sınıf öğrencilerinin olumlu sosyal davranış puanının 8. sınıflardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Olumsuz sosyal davranış alt

boyutunda alt sınıftaki öğrencilerin, (5. sınıf ve 6. sınıf) üst sınıftaki öğrencilerden (7. sınıf ve 8. sınıf) daha düşük puan aldığı tespit edilmiştir.

Anne ve Baba eğitim durumuna göre aile ilişkileri incelendiğinde, anne eğitim durumuna göre aile ilişkileri alt boyutunda anlamlı bir farklılaşma görülmezken, baba eğitim duruma göre farklılaştığı görülmüştür. Okuryazar olan babaların, engelleyici aile puanının diğer tüm gruplardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anne, baba eğitim durumunun sosyal beceriler üzerindekine bakıldığında anne eğitim durumunun sosyal beceri alt boyutu olan olumlu sosyal davranış alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Araştırmada sosyoekonomik düzeyin aile ilişkileri alt boyutu olan engelleyici alt boyutunda anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Alt sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin, orta sosyoekonomik düzeydeki öğrencilere göre engelleyici aile ilişkileri puanının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sosyal beceri alt boyutlarında sosyoekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre alt sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin, üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilere göre olumlu sosyal davranış puanının daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Ailenin birliktelik durumu ve aile yapısının aile ilişkileri ve sosyal beceri alt boyutunda anlamlı düzeyde farklılaşacağı düşünülürken bulgular bu yönde bir sonuç ortaya koymamıştır.

Aile ilişkileri ölçeği alt boyutları ve sosyal beceri ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki incelenirken destekleyici aile ilişkileri ile engelleyici aile ilişkileri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Destekleyici aile ilişkileri ile olumlu sosyal davranış alt boyutlarında pozitif yöne bir ilişki bulunurken, destekleyici aile ilişkileri ile olumsuz sosyal davranış arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bununla birlikte engelleyici ile ilişkileri ile olumlu sosyal davranış alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunurken, engelleyici aile ilişkileri ile olumsuz sosyal davranış alt boyutlarında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Son olarak olumlu sosyal davranış alt boyutu ile olumsuz sosyal davranış alt boyutlarında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Yordayıcı değişken olarak belirlenen değişkenlerin yani aile ilişkileri alt boyutlarının (destekleyici aile ilişkileri ve engelleyici aile ilişkileri) tümüyle birlikte sosyal beceri puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı ve aile ilişkilerinin sosyal beceri varyansının yaklaşık %30'unui açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Mevcut araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, aile ilişkilerinin sosyal becerileri yordadığından bahsedebiliriz. Destekleyici aile ilişkilerinin olumlu sosyal davranışlar üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu, engelleyici aile ilişkilerinin ise olumsuz sosyal davranışlar üzerinde etkili olduğunu düşünebiliriz. Çalışmada aile yapılarının ve ebeveynlerin birliktelik durumlarının çocukların sosyal becerilerini etkileyeceği düşünülmüştür. İlgili alan yazında da belirtildiği gibi çocukların gelişiminde ilk sosyal kurum olan ailenin yapısı önemlidir. Ancak mevcut sonuçlar aile yapısının öğrencilerin sosyal becerileri üzerinde etkisi olmadığını göstermiştir. Bu durum akıllara aile yapısından ziyade çocukların aile içerisinde hissettiği duygular ve kurduğu iletişimin daha ön planda olabileceğini düşündürmektedir. Sonuçlar her ne kadar aile yapısının öğrencilerin sosyal becerileri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını gösterse de aile ilişkileri alt boyutları ile incelendiğinde sosyal beceri üzerinde etili olması sonucu öğrencilerin ailenin yapısından daha çok ailelerinin ilişkilerini nasıl algıladıklarını ve bu algıların sosyal becerilerine hangi yönde etki gösterdiğinin belirleyicisi olduğunu göstermektedir.

5.2 Öneriler

Mevcut araştırmaya ait bulgulardan yola çıkarak oluşturulan birtakım öneriler aşağıdaki kısımda yer almaktadır

- Bu araştırmanın çalışma grubu İstanbul Sancaktepe ilçesindeki ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Bölgesel farklılıklar göz önüne alındığında daha kapsamlı bilgiler elde etmek için araştırma farklı il ve ilçeler dahil edilerek yapılabilir. Ayrıca araştırma ortaokul öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya ilkokul, okul öncesi ve lise öğrencileri de dahil edilebilir.

- Bu çalışma öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmadır. Çalışmaya aileler dahil edilerek çalışmanın desteklenmesi önerilebilir.

- Araştırmada mevcut durum göz önüne alınarak kişisel bilgilere ulaşılmıştır. Geçmiş yaşantı süreçlerinin araştırma bulgularına eklenmesinin (boşanma, vefat gibi durumların ne zaman gerçekleştiği gibi) daha derin bilgilere sahip olmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Daha kapsamlı bilgiler elde edilmesi önerilmektedir.

- Araştırmada ortaokul öğrencilerinin aile ilişkilerinin sosyal becerileri üzerindeki etkisini cinsiyet, okul türü, sosyoekonomik durum, aileeğitim düzeyi, aile birliktelik durumu, aile yapısı değişkenleri dahil edilerek incelenmiştir. Ancak ilgili alan yazında ile ilişkilerinin farklı değişkenler üzerinde etkili olabileceği belirtilmiştir. Bu nedenle ortaokul öğrencilerinin ile ilişkileri, benlik saygısı, öz yeterlilik, depresyon gibi farklı değişkenlerle incelenebilir.

- Çalışmada kız öğrencilerin destekleyici aile turum puanları düşük çıkmıştır. Bu anlamda okul psikolojik danışmanları hem öğrencilere hem ailelere grup çalışması yaparak bilinçlenmelerini sağlayabilir.

- Sosyal beceriler küçük yaşta öğrenilen davranışlardır bu anlamda hem ailelere yönelik aile eğitimleri, seminerler ya da psikoeğitim programları oluşturularak, ailelerin bu konudaki bilgi ve becerileri arttırılabilir.

- Aile ilişkilerinin geliştirilmesi amacı ile hem ailelerin hemde öğrencilerin birlikte dahil olduğu psikoeğitim programları oluşturulabilir.

- Araştırma sonuçları alt sınıfların olumlu sosyal beceri puanları yüksek iken üst sınıflara doğu olumsuz sosyal davranışların arttığı yönünde sonuçlar doğurmuştur. Bu sonuçlardan yola çıkarak okullarda mevcut olumlu sosyal davranışları pekiştiren ve yeni sosyal becerilerin öğrenilebileceği çalışmalar okul müfredatına, okul rehberlik servisi iş birliği ile uygulanmak üzere eklenebilir.

KAYNAKLAR

Acun Kapıkıran, Necla, Asiye Bora İvrendi & Atiye Adak. "Okul Öncesi Çocuklarında Sosyal Beceri: Durum Saptaması," *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 19, 19: 19-27, 2006.

Ağbuğa, Bülent. "Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölüm Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi," *International Journal of Science Culture and Sport*. 1: 132-138, 2016.

Ağırman, Cemal, Nur Akçin, Esra Aslan, Oktay Aydın & Murat Başar. *Empatiyle Gelişmek Empatiyi Geliştirmek: Çocuk Ve Empati*. Ed. Yücel Kabapınar. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2015

Akbaş, Mehmet. *Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Spor Yapma Değişkenlerine Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bartın: Bartın Üniversitesi, 2019.

Akbayrak Alan, Rüya. *Aile Yapısına Göre Çocukların Algıladığı Anne-Baba Tutumlarının Duygusal Zeka ve Ahlaki Olgunluk Düzeylerine Etkisinin Araştırılması*. Yüksek Lİsans Tezi. Çocuk Sağlığı veHastalıkları Anabilimdalı. İstanbul: Haliç Üniversitesi, 2019.

Akdaş, Gülay & Mine Ekinci. "Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin ve Algıladıkları Aile Desteğinin İncelenmesi," *Uluslar Arası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*. 7: 83-100, 2016.

Akkan, Hatice. *Üstün Zekalı 6-8. Sınıf Öğrencilerinin Ġki Farklı Akademik Ortamdaki Sosyometrik Statülerine Göre Empatik Eğilimleri, YaĢam Doyumları ve Aile Yaşantıları*. Yüksek LisansTezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2012.

Akkök, Füsun. *İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi Öğretmen El Kİtabı*. 2. Basım. Ankara: ÖzgürYayınları, 1999

Akkök, Füsun. *İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi Ana - Baba El Kitabı-Füsun Akkök*. 3. Basım. Ankara: Özgür Yayınları, 2003

Aksoy, Mustafa. *Kültür Sosyoloji Açısında Elazığ ve Ağrı Köylerinde Aile- Evliliğe ve Sosyal Hayata İlişkin Gelenekler*. Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1995.

Aksoy, Pınar. *Hikaye Anlatma Temelli ve OyunTemelli Sosyal Beceri Eğitiminin Anasınıfına Devam Eden Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2014.

Aksoy, Pınar & Gülen Baran. "Hikâye Anlatma Temelli ve Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitiminin Anasınıfı Çocuklarının Sosyal Becerilerine Etkisi: Deneysel bir Çalışma," *Eğitim ve Bilim*. 45, 204: 157-183, 2020.

Akşab, Gözde. *Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançları ve Ebeveynlik Davranışları ile Çocukların Algıladıkları Aile İlişkisi ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, 2020.

Albayrak, Aydoğan. *Türkiye'de Aile Kurumunun ve Eğitim Politikalarının İdeolojinin Militarizasyonundaki Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir: Katip Çelebi Üniversitesi, 2021.

Altınok, Selda. *Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Ölçülmesi: Yalova Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yalova: Yalova Üniversitesi, 2015.

Amato, Paul R. & Jacob Cheadle. "The Long Reach of Div The Long Reach of Divorce: Divorce and Child Well-Being across Three Generations," *Journal of Marriage and Family*. 67, 1: 191-204, 2005.

Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü. *İlköğretimde Sosyal Beceri Eğitimi*. Ankara: 2006

Aral, Neriman & Gülen Baran. *Çocuk Gelişimi*. 1. Baskı. İstanbul: YA-PA Yayın A.Ş., 2011

Araz, Hacer. *Türk Aile Yapısında Aile İçi Dini İletişim Problemleri ve Bunların Çocuğun Dini Eğitimine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Din Eğitimi Anabilim Dalı. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2007.

Atmaca, Rana Nur, Gülümser Gültekin Akduman & Merve Şepitçi Sarıbaş. "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeylerinin Bazı Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi," *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*. 6, 2: 157-173, 2020.

Avcıoğlu, Hasan. "Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklara Sosyal Beceri Kazandırmada İşbirliğine Dayalı Öğrenme ve Drama Yöntemlerinin Etkililiği," *Eğitim ve Bilim*. 37, 163: 110-125, 2012.

Avcu, Büşra Nur. *Üniversite Öğrencilerinin Anksiyete Düzeyleri ile Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, 2021.

Avşar, Züleyha & Füsun Öztürk Kuter. "Beden Eğitimi ve Spor Bölümü Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi," *Eğitimde Kuram ve Uygulama*. 3, 2: 197-206, 2007.

Ayberk, Yakup. *Değişen Aile Yapısında Aile Sorunlarının ve Aile Aidiyetinin iNCELENMESİ (Cizre Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Sosy. İstanbul: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, 2020.

Aydoğdu, Fatih & Mücahit Dilekmen. "Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi," *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*. 11, 2: 0-23, 2016.

Bacanlı, Hasan. *Sosyal Beceri Eğitimi*. 5. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2014

Bakan, İsmail & Hamran Amırlı. "Girişimcilik Niyeti ve Yaşam Doyumunun, Sosyal Zekâ Algısı Bağlamında İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma," *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18, 1: 497-527, 2021.

Balyan, Melih, Kamuran Yerlikaya Balkan & Olcay Kiremitçi. "Farklı Sportif Etkinliklerin İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutum, Sosyal Beceri ve Öz yeterlik Düzeylerine Etkileri," *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 14, 2: 196-201, 2012.

Bardakcı, Salih. "Çevrimiçi Öğrenme Ortamında Algılanan Sosyalleşme Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması," *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 43, 1: 17-39, 2010.

Bayer, Ali. "Değişen Toplumsal Yapıda Aile," *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4, 8: 101-129, 2013.

Bennett, Kellie S. & David A. Hay. "The Role of Family in the Development of Social," *International Journal of Disability*. 54, 4: 381-397, 2007.

Berk, Metin. *Sosyal Zeka Boyutları İleTükenmişlik Boyutları Arasındaki İlişki: Dumlupınar Üniversitesinde Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Estitüsü. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, 2016.

Berler, Ellen S., Alan M. Gross & Ronald S. Drabman. "Social skills training with children: proceed with caution," *Journal Of Applied Behavior Analysis*. 15, 1: 41-53, 1982.

Bernstein, Basil. *Class, codes and Control*. London: Routledge, 2003 (Vol:1).

Bildik, Çisem. *Sosyal Destek ve Aile İlişkileirnin Ergenlerin Mental Sağlıklarındaki Rollerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, 2019.

Bilek, Münevver Hansa. *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Ev İLe Okul Ortamındaki Sosyal Becerilerinin Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne: Trakya Üniversiyesi, 2011.

Bowers, Louise, Peter K. Smith & Valerie Binney. "Perceived Family Relationships of Bullies, Victims and Bully/Victims in Middle Childhood," *Journol of Social and Personal Relationships*. 11, 2, 1994.

Boyacı, Mehmet & Mehmet Buğra Özhan. "Ortaokul Öğrencilerinin Okul Tükenmişliğinde Umut ve Aile İlişkilerinin Rolü: Bir Yapısal Eşitlik Modellemesi," *Eğitim ve Bilim*. 43, 195: 137-150, 2018.

Bozgün, Kayhan & Serpil Pekdoğan. "Öğretmen Adaylarının Sosyal Beceri Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi," *Sakarya University Journal of Education*. 8, 4: 151-167, 2018.

Bozgün, Kayhan & Serpil Pekdoğan. "Öğretmen Adaylarının Sosyal Beceri Düzeylerinin Bazı DeğişkenlerAçısından İncelenmesi," *Sakarya University Journal of Education*. 8, 4: 151-167, 2018.

Buğan, Burcu, Feyza Çorapçı & Figen Eroğlu Ada. "Okul Öncesi Dönemde Sosyo-Duygusal Gelişim: Mizaç, Dil Gelişimi ve Duyguları Anlama Becerisinin Yordayıcı Rolünün İncelenmesi," *Eğitim ve Bilim*. 47, 209: 1-23, 2002.

Bulkeley, Richard & Duncan Cramer. "Social Skills Training with Young Adolescents," *Journal of Youth and Adolescence*. 19, 5: 451-461, 1990.

Bulut, Işıl. *Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı*. Ankara: Özgüzeliş Matbaası, 1990

Bulut, Işıl. *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi***.** Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları, 1993

Bulut Serin, Nergüz & Sevda Öztürk. "Anne Babası Boşanmış 9-13 Yaşındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Düzeyleri," *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 8, 2: 117-128, 2007.

Bülbül, Kenan. *Aile Yapısı, Bağlanma Stili ve Umutsuzluğun Lise Öğrencilerinin Madde Kullanma Eğilimleri ile İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Anabilimdalı. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2016.

Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. 11. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2010

Büyükyonca, Gizem. *Türk Televizyon Dizilerinin Geleneksel Türk Aile Yapısına Olan Etkisinin Populer Kültür Bağlamında İncelenmesi: Bir Aile Dizisi Üzerine Analiz*. Yüksek Lisans Tezi. Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilimdalı. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2019.

Campbell, Pam & Gary N Siperstein. *Improving Social Competence: A Resource for Elementary School Teachers*. Boston: Allyn & Bacon, 1994

Canantan, Ayşe. *Aile Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2020

Canatan, Kadir, Yusuf Bilge & Haşim Çapar. "Tek ebeveynli aile bağlamında yaşayan annelerin sosyal ve psikolojik problemleri: Küçükçekmece örneği," *Turkish Studies Social Sciences*. 14, 4: 1331-1354, 2019.

Canatan, Kadir & Ergün Yıldırım. *Aile Sosyolojisi*. 2. Baskı. İstanbul: Açılım Kitap, 2011

Canbay, Hidayet. *Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluş Düzeyleri ile Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010.

Cartwright-Hatton, Sam, Nicole Tschernitz & Helen Gomersall. "Social anxiety in children: social skills deficit, or cognitive distortion?," *Behaviour Research and Therapy*. 43, 1: 131-141, 2005.

Ceballo, Rosario, Jennifer E Lansford, Antonia Abbey & Abigail J Stewart. "Gaining a Child: Comparing the Experiences of Biological Parents Adoptive Parents, and Stepparent," *National Council on Family Relations*. 53, 1: 38-48, 2004.

Cecen Eroğul, Ayşe Rezan & Timur Dingiltepe. "Parçalanmış ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeyleri ile Yaşam Kalite Düzeylerinin Karşılaştırılması," *Elementary Education Online*. 11, 4: 1077-1086, 2012.

Cerit, Tuğba. *Ergenlerin Aile İlişkilerini Algılamalarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2007.

Chen, Shin-Feng, , Chien-Yu Lin, Jing-Ru Wang, Lin Sheau-Wen & Huey-Lien Kao. "A Cross-Grade Comparison to Examine the Context Effect on the Relationships among Family Resources, School Climate, Learning Participation, Science Attitude, and Science Achievement Based on TIMSS 2003 in Taiwan," *Achievement Based on TIMSS 2003 in Taiwan.* 34, 11: 2089-2106, 2012.

Churney, Abigail Herron. *Promoting children's social and emotional development: A follow-up evaluation of an elementary school-based program in social decision-making/social problem-solving*. New Jersey: UMI, 2000

Cihan, Fatma Gökşin. "Aile Yaşam Döngüsü," *Konuralp Tıp Dergisi*. 12, 2: 313-315, 2020.

Combs, Melinda L. & Diana Arezzo Slaby. "Social-Skills Training with Children," *Advances in Clinical Child Psychology*. ss. 161-201, 1977.

Cordie, Reinie, Renée Speyer, Yu-Wei Chen, Sarah Wilkes-Gillan & Ted Brown. "Evaluating the Psychometric Quality of Social Skills Measures: A Systematic Review," *PLoS ONE*. 10, 7: 32-64, 2015.

Crick, Nicki R. & Kenneth A. Dodge. "A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment," *Psychological Bulletin*. 115, 1: 74-101, 1994.

Cüceloğlu, Doğan. *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*. 17. Baskı. İstanbul: Remzi Kitapevi, 2008

Çağdaş, Aysel. *Anne-Baba-Çocuk İletişimi*. 2. Baskı. Ankara: Kök Yayıncılık, 2009

Çetin, Betül. *Geniş ve Çekirdek Ailede Yaşayan Okul Öncesi Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri ve Davranış Sorunları Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Beykent Üniversitesi, 2019.

Çetin, Asya & Özlem Alkan Ersoy. "12-14 Yaş Arası Ergenlerin Sosyal Beceri Düzeyi ile," *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi 2*. 7, 2: 419-440, 2017.

Çiriş, Vahit. *Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2014.

Çiriş, Vahit. *11. ve 12. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Liderlik Özelliklerine Etkisinin Spor Yapma Durumu Açısından İncelenmesi*. Doktora Tezi. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Programı. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2018.

Çorak, Büşra. *8. Sınıf Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Yalnızlık Algısı veSosyal Becerilerle İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Psikoloji Anabilim Dalı. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, 2019.

Çubukçu, Zühal & Mehmet Gültekin. "İlköğretimde Öğrencilere Kazandırılması Gereken Sosyal Beceriler," *Bilig*. 37: 155-174, 2006.

Dam, Hasan. "Öğrencinin Okul Başarısında Ailenin Rolü," *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 7, 14: 75-99, 2008.

Demircan, Birgül. *12-15 Yaş Arası Ergenlerde İstismar Ve İhmal İle Akran Zorbalığı Ve Benlik Algısı Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi AnabilimDalı. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2017.

Demirtaş, Selen. *Çocuklar İçin AileİlişkileriÖlçeğinin Geliştirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2011.

Demirtaş Zorbaz, Selen & Fidan Korkut Owen. "Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesi," *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4, 39: 58-67, 2013.

Demren, Çağdaş. "Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri," *Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın*: 33-34. Ed. Ayşe Akın. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2003.

Derakhshanpour, Firoozeh, Afifeh Khosravi, Azaleh Khajavi, Najmeh Shahin & Leila Kashani. "Comparing social skills between children of single-child and multiple-children families," *Fundamentals of Mental Health*. 22, 4: 211-216, 2020.

Dobbins, Nicole, Kyle Higgins, Tom Pierce & Richard D Tandy. "An analysis of social skills instruction provided in teacherAn analysis of social skills instruction provided in teacher," *Remedial and Special Education*. 31, 5: 358-367, 2010.

Doğan, M.Cihangir. "Eski Türk Ailesinin Yapısı ve Fonksiyonları," *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 8: 73-81, 1996.

Doğan, İsmail. *Türk Aile Sosyolojisi Tarih-Gelenek-Modern Zamanlar*. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2016

Doğan, Tayfun, Tarık Totan & Fatma Sapmaz. "Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı ve Sosyal Zeka," *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 17: 235-247, 2009.

Dökmen, Üstün. "Empati Kurma Becerisi İleSosyometrik Statü Arasındaki ilişki," *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 20, 1: 183-207, 1987.

Dökmen, Üstün. "Yeni Bir Empati Modeli ve Empatik Becerinin İki Farklı Yaklaşımla Ölçülmesi," *Psikoloji Dergisi*. 7, 24: 42-50, 1990.

Duran, Munise, Nadir Çeliköz & Ayşegül Özdemir Topaloğlu. "Determination of Secondary Students' Social Skill Levels," *Inonu Univercity Journal Of The Faculty Of Education*. 14, 2: 121-137, 2013.

Durkheim, Emile. *Toplum Biliminin Yöntem Kuralları*. 1. Baskı. İstanbul: Cem Yayınevi, 2013 (Çev: Özer Ozankaya).

Durualp, Ender. *Anasınıfına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Uyum ve Becerilerine Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi: Çankırı Örneği*. Doktora Tezi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2017.

Durukan, Melek. *Evli Çiftlerin Evlilik Uyumları ile Aile İLişkilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Haliç Üniversitesi, 2017.

Egan, Gerard. *Psikolojik Danışma Bcerileri*. 1. Baskı. İstanbul: Kaknüs Psikoloji, 2011

Elksnin, Linda K. & Nick Elksnin. "Teaching Social Skills to Students with Learning and Behavior Problems," *İn Intervention in School and Clinic*. 33, 3: 131-140, 1998.

Erdeğer, Nuray. *Lise Öğrencilerinin Sosyal Destek ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitütsü. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2001.

Erdentuğ, Aygen. "Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri," *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*. 12: 165-212, 1980.

Erdoğan, Filiz. *İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinde Sosyal Becerilerin Sosyo-Ekonomik Düzey Cinsiyet ve Yaş İle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2002.

Ergenekon, Yasemin, Arzu Özen, Sezgin Vuran, Hasan Gürgür & Şerife Yücesoy Özkan. *Sosyal Yeterliklerin Geliştirilmesi Sosyal Beceri Yetersizliği Gösteren Çocuklar için (Öğretmen Adayları ve öğretmenler için)*. Ed. Sezgin Vuran. 2. Baskı. Ankara: Vie Yayıncılık, 2013

Erler, Özge. *Ebeveyn Kabul Reddi ile 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, 2011.

Ersanlı, Kurtman. "Aile İçi İlişkilerin Dayandığı Psikolojik Temeller," *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 5, 1: 51-54, 1990.

Ersoy, Elif Gökçe & Ferdi Köşger. "Empati: Tanımı ve Önemi," *Osmangazi Tıp Dergisi*. 38, 2: 9-17, 2016.

Eryılmaz, Ali. "A Model of Subjective Well-Being for Adolescents in High School," *Springer Science+ Business Media*. 13: 275-289, 2011.

Eskicumalı, Ahmet & Erol Eroğlu. "Ailenin Sosyoekonomik ve Eğitim Düzeyleri ile Çocukların Problem Çözme Yetenekleri Arasındaki İlişki," *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1: 165-189, 2001.

Eyce, Berrin. "Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı," *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*. 4: 223-244, 2000.

Ezmeci, Fulya, Esra Akgül & Berrin Akman. "Çocukların Oyunlarındaki Akran Etkileşimleri ve Ortaya Çıkan Sorunlarda Öğretmen Müdahalelerinin İncelenmesi," *Uludağ Üniversitesi Eğitim fakültesi Dergisi*. 33, 1: 67-85, 2020.

Genez Muluk, Emine. *Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile Yapıları ve Anne Çocuk İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek LisansTezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2004.

Geniş, Neslihan Evirgen. *Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Bağlanma ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek LisansTezi. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı. Karabük: Karabük Üniversitesi, 2017.

Geray, Cevat. "Türkiye'de Kırsal Yerleşme Düzeni ve Köy Kent Yaklaşımı," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 30, 1: 45-66, 1975.

Gökçe, Birsen. "Aile ve Aile Tipleri Uzerine Bir inceleme ," *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 8, 1-2: 59, 1976.

Göktaş, İlkay. *Aile Katılımı ve Sosyal Beceri Eğitimi Programlarının Tek Başına ve Birlikte 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri ve Anne Çocuk İlişkileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İlköğretim Anabilim Dalı. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, 2015.

Göktaş, İlkay & Hülya Gülay Ogelman. "Aile Katılımı Ve Sosyal Beceri Eğitimi Programlarının Tek Başına Ve Birlikte 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi," *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9, 1: 415-438, 2016.

Gönültaş, Osman, Kıvanç Uzun & Muhammed Süleyman Akın. "Ergenlerin Aile İçi İlişki Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi," *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*. 8, 2: 391-405, 2021.

Görgün Baran, Aylin. "Türkiye'de Aile İçi İletişim ve İlişkiler Üzerine Bir Model Denemesi," *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*. 1: 31-42, 2004.

Güçlü, Nezehat. "Eğitim Yöneticiği ve Sosyal Beceriler," *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 2, 4: 555-564, 1996.

Güdük, Ayşe Hicret. *Farklı Eğitim Programlarına Devam Eden Lise II. Sınıf Öğrencilerinin Algıladıkarı Anne-Baba Davranışları ile Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin*

İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2008.

Güdük, Ayşe Hicret & Ayşe Belgin Aksoy. "Farklı Eğitim Programlarına Devam Eden Lise II. Sınıf Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Davranışları ile Sosyla Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi," *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 3: 45-62, 2012.

Güleç, Yeşim. *Ergenlerin Öfke Yaşantıları, Benlik Algıları ve Akademik Başarı İlişkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2002.

Güler, Deniz & Nazmi Ulutak. "Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile," *Kurgu Dergisi*. 11: 51-76, 1992.

Gülle, Mahmut & Malik Beyleroğlu. *Eleştirel Düşünce Ve Empati Eğitim ve Spor Alanı*. 1. Basım. Ankara: Efil Yayınevi, 2017

Güllü, Sevim. "Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi," *Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi*. 3, 3: 86-92, 2017.

Güney, Ahmet. *İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Akademik Başarıları ile Algılanan Aile Yapısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilimdalı. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, 2009.

Günindi, Yunus, Didem Türkoğlu & Gülümser Gültekin Akduman. "Okul Öncesi Dönem Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8, 37: 673-683, 2015.

Güven, Esra & İsmail Lütfi Erol. "12-14 Yaş Grubu Çocukların Müziğe İlişkin Tutumları İle Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi," *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*. 5, 1: 174-189, 2019.

Hilooğlu, Sehir & Fulya Cenkseven-Önder. "İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Zorbalığı Yordamada Sosyal Beceri ve Yaşam Doyumunun Rolü," *İlköğretim Online*. 9, 3: 1159-1173, 2010.

Hortaçsu, Nuran. "Targets of communication during adolescence," *Journal of Adolescence*. 12, 3: 253-263, 1989.

Hortaçsu, Nuran. *İnsan İlişkileri*. 2. Baskı. Ankara: İmge Kİtapevi, 1997

İlbars, Zafer. "Aile-akrabalık ilişkileri ve değişmeler üzerine bir araştırma," *Antropoloji*. 7: 201-206, 1972.

İnce, Abdulkadir. *Sosyolojik Kuramda Yapı-Eylem Tartışmaları Çerçevesinde Türk Aile Yapısı ve Akrabalık İlişkileri: Malatya Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2022.

İşçioğlu, Eyup. *Lise Öğrencilerinin Cinsiyet, Okul Türü ve Bilişsel Esneklik Düzeylerine Göre Sosyal Becerilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin: Çağ Üniversitesi, 2020.

İymen, Elif Nur. *Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Ergenlerde Sosyal Beceri ve Kaygı Düzeylerinin Akademik Başarı İlişkisinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Bitirme Tezi. Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi, 2020.

Kabakçı, Faruk & Fidan Korkut. "6-8. Sınıftaki Öğrencilerin Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi," *Eğitim ve Bilim*. 33, 148: 77-86, 2008.

Kale, Mustafa, Murat Tuncer, Müdriye Yıldız Bıçakçı, Durmuş Arslan, Mustafa Yaşar & Aysel Köksal Akyol. *Erken Çocuklukta Sosyal Beceri Eğitimi*. Ed. Durmuş Arslan. Ankara: Pegem Akademi, 2020

Kara, Ali. *Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Beceri, Fiziksel Aktivite ve Akademik Başarı Özelliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul: İstanbul Gedik Üniversitesi, 2021.

Karacaoğlu, Derya. *Çocuklarda Bilgisayar Oyun Bağımlılığı ile Aile İlişkileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2019.

Karakaya, Şeyma. *Boşanmanın Çocukların Benlik Saygısı ve Sosyal Sorun Çözme Becerilerine Etkisi: Denizli Örneğinde Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. Yüksek LİsansTezi. SosyalBilimler Enstitüsü. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2018.

Karakullukçu, Ayla. *İşitme Engelliler İçin Sosyalleşme Ölçeği Geliştirme Çalışması ve Sporun Sosyalleşme Düzeyine Katkısının İncelenmesi*. Doktora Tezi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, 2020.

Karakuş, Seda. *Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocukların Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi ve Okul Başarısına Yansıması*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2003.

Karaoğlu, Hilal & Perihan Ünüvar. "Okulöncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Özellikleri ve Sosyal Beceri Düzeyleri," *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 43: 231-254, 2017.

Karataş, Zeynep, Müge Yılmaz, Seher Balcı Çelik, Coşkun Arslan, H. İrem Özteke Kozan & Tuncay Aya. *Sosyal Beceri Eğitimi*. Ed. M. Engin Deniz & Ali Eryılmaz. 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademş, 2020

Karslı, Emine. "Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası," *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*. 1, 1: 1-14, 2019.

Kasapoğlu, Aytül, Fatime Güneş, Birsen Gökçe, Oya Beklan Çetin & Nilay Çubuk Kaya. *Aile Sosyolojisi*. 3. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2012

Kaya, Alim. *Kişiler Arası İlişkiler ve Etkili İletişim*. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2010

Kaya Bican, Emine & Dilek Sarıtaş Atalar. "Ana Babaların Duygu Sosyalleştirme Uygulamaları ve Erken Çocukluk Döneminde Duygusal ve Sosyal Gelişim," *Dil Tarih Coğrafya Dergisi*. 57, 2: 1364-1387, 2017.

Kaya Erdem, Burcu. "Ataerkil ve Anaerki lToplumun Tarihsel Savaşımının "Avatar" Filmi Bağlamında İncelenmesi," *İletişim Çalışmaları Dergisi*. 1: 111-132, 2012.

Kazu, Ecem. *Sosyal Zeka Düzeylerinin Öğrencilerin İletişim Bcerileri Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ: Fırat Üniversitesi, 2019.

Kılıç, Kızbes Meral. *Okul Öncesi Çocuklarına Uygulanan Sosyal Beceri Eğitiminin Sosyal Beceri düzeyleri Üzerine Etkisi ve Sosyal Beceri Düzeyleri İle Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2016.

Kılıç, Duhan. *Ortöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor Dersine Yönelik Tutumları ile Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bartın: Bartın Üniversitesi, 2019.

Kır, İbrahim. "Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri," *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 10, 36: 381-404, 2011.

Koçak, Lütfiye. *Köy ve Kentte Yaşayan İlköğretim İkinci Kademeye Devam Eden Çocukların Sosyal Becerilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Ankara Üniveristesi, 2012.

Koçak, Çalık Veli & Fatmanur Çakır. "Ergenlerde Spor, Sosyal Kaygı ve Okul Tükenmişliği İlişkisi," *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 18, 4: 166-179, 2020.

Koçak, Nurcan & Kezban Tepeli. "Dört-beş yaş çocuklarında sosyal ilişkiler ve işbirliği davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmes," *I. Uluslararası Okulöncesi Eğitim Kongresi/1st International PreSchool Education Conference Cilt II*: 9-22. İstanbul: YA-PA Yayın Pazarlama A.Ş., 2006.

Korkut, Fidan. "Önleme ve İyilik Hali," *Eurasian Journal of Educational Research*. 15: 79-87, 2004.

Koscelinkova, Katarína, Viera Lethoska & Marek Dobes. "Effectiveness of social skills trainings (review of literature)," *Internetový časopis pre pôvodné teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied.* 12, 3, 2009.

Köse, Begüm, Özge Zeybekoğlu Dündar, Sevinç Güçlü, Gönül Demez & Elife Kart. "Değişen ve Değişemeyen Yönleri ile Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri," *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar*: 49. Ed. Nurşen Adak. 4. Baskı. Ankara: Siyasal Kitapevi, 2020.

Kumru, Asiye, Gustavo Carlo & Carolyn P. Edwards. "Olumlu Sosyal Davranışların İlişkisel, Kültürel, Bilişsel ve Duyuşsal Bazı Değişkenlerle İlişkisi," *Türk Psikoloji Dergisi*. 19, 54: 109-125, 2004.

Kuşanaç, Bahar. *20. Yüzyıl Dramasında İmjinatifKarşıt Diskur Olarak Anaerkil Mitografya*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2019.

Kutlu, Zeynep Seda. *Lise 9. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Problem Çözme Becersi ve Boyun Eğici Davranışları ileİlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2014.

Kuzgun, Yıldız. *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. 10. Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009

Küçük Şahin, İlknur & Hasan Said Tortop. "Gelişimsel Oyun Terapisinin Okul Öncesi Dönemde Kullanımı," *Üstün Zekâlılar Eğitimi* **ve**. 6, 2: 65-73, 2019.

Ladd, Gary W. "Social skill training with children: Issues in research and practice," *Clinical Psychology Review*. 4, 3: 317-377, 1984.

Lansford, Jennifer E., Rosario Ceballo, Antonia Abbey & , Abigail J Stewart. "Does family structure matter? A comparison of adoptive, two–parent biological, single-mother, stepfather, and stepmother households," *Journal of Marriage and Family*. 63, 3: 840-851, 2001.

McGinnis, Ellen. *Erken Çocukluk Döneminde Sosyal Beceri Öğretim Programı: Sosyal Beceri Öğretimi Öncesi Rehberi*. Ed. Sunay Yıldırım Doğru. 3. Basım. Ankara: Nobel Akademi, 2016

Memiş, Uğur Altay & Aysel Memiş. "Gender, Achievement and Social Skill*," **KaraelmasJournal of Educational Sciences***. 1: 43-49, 2013.

Meriç, Beyhan. *Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Uyum Düzeylerini ve Sosyal Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Bir Grup Rehberliği Çalışmasının Sınanması*. Doktora Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2007.

Mert, Abdullah & Meliha Kahraman. "Ortaokul Öğrencilerinin Aile İlişkileri Ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi," *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14, 3: 1071-1081, 2018.

Milli Eğitim Bakanlığı. *Aile Yapısı*. 1. Baskı. Ankara: 2011

Milli Eğitim Bakanlığı. *Yönetici, Öğretmen Ve Aileler İçin Özel Eğitim Güzel Gelecek*. Ed. Şükrü Bildik. 1. Baskı. Bursa: BEBKA, 2012

Neslitürk, Seviye & Mehmet Engin Deniz. "Sosyal Bceri Geliştirme Sistemi Aile Formu'nun Türk Kültürüne Uyarlanması: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması," *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11, 26: 139-149, 2014.

Nolan, Aimee Eileen. *The reinforcement and impact of social skills education in secondary school and elementary school students*. Master of Education. Washington: Pacific Lutheran University, 2003.

Oflazoğlu Göncü, Ferda. *4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Algıladıkları Aile İlişkileri ile Öz Yeterlilikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2013.

Ogilvy, Carole M. "Social Skills Training with Children and Adolescents: a review of the evidence on effectiveness," *An International Journal of Experimental Educational Psychology*. 14, 1: 73-83, 1994.

Orçan, M. & M.E. Deniz. *Anaokuluna Devam Dden 6 Yaş Grubu Çocuklarının Sosyal Uyumlarının İncelenmesi*. 2. Baskı. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitimi Fakültesi, 2004

Ortaş, İbrahim. "Bilgi ve İletişim Çağında Bilimsel Bilgiye Erişimin Önemi ve Türkiye'nin Bilgiye Erişim Potansiyeli," *Türk Kütüphaneciliği*. 32, 3: 223-232, 2018.

Öğretir Özçelik, Ayşe Dilek. *Çocuk Gelişimi*. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2021

Öğretir Özçelik, Dilek & Kübra Eke. "21. Yüzyıl Öğretmenlerinde Sosyal Beceriler," *Eğitimde ve Endüstride 21. Yüzyıl Becerileri*: 245-268. Ed. Ayşe Dilek Öğretir Özçelik & Mehmet Nur Tuğluk. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2018.

Ömeroğlu, Esra, Şener Büyüköztürk, Yasemin Aydoğan, Mehtap Çakan, Arzu Özyürek & Gültekin Akduman. *Okul Öncesi Çocuklar İçin Soyal Beceri Destek Eğitimi Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Fikriala Görsel İletişim Hizmetleri, 2014

Önalan Akfırat, Fatma. "Sosyal Yeterlilik, Sosyal Beceri ve Yaratıcı Drama," *Yaratıcı Drama Dergisi*. 1, 1: 39-58, 2006.

Özabacı, Nilüfer. "Çocukların Sosyal Becerileri ile Ebeveynlerin Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma," *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 16, 1: 163-179, 2006.

Özbaran, Burcu, Sezen Köse & Helin Yılmaz Kafalı. *Sosyal Beceri Duygular ve Zihin Kuramı Temelinde Sosyal Uyumu Geliştirmeye Yönelik Pratik Uygulamalar*. 1. Baskı. İstanbul: Mavi Delta Yayınları, 2020

Özdemir, Mehmet. *İlköğretim Öğretmenlerinin Aile Değerleri ve Medyanın Aile Değerlerine Etkisi Hakkındaki Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, 2009.

Özeke Kocabaş, Ezgi & Füsun Akkök. "Uluslararası Bakalorya (IB) ve Normal Lise Programına Devam Eden Öğrencilerin Aile İçi İletişimleri ve Sosyal Beceriler Açısından Karşılaştırılmaları," *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 3, 27: 1302-1370, 2007.

Özel, Erdoğan & Hikmet Zelyurt. "Anne Baba Eğitiminin Aile Çocuk İlişkilerine Etkisi," *Sosyal Politikalar Çalışma Dergisi*. 16, 36: 9-34, 2016.

Özgüven, İbrahim Ethem. *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları, 2001

Öztürk, Ayça. *Çocuklarda Engelleyici ve Destekleyici Aile İlişkilerinin Öz Anlayış Düzeylerini Yordayıcı Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, 2020.

Özyürek, Arzu. "Okul Öncesi Çocukların Sosyal Bceri Düzeyleri İle Anne tutumları Arasındaki ilişkinin İncelenmesi," *Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*. 44, 206: 106-119, 2015.

Özyürek, Arzu, Zuhal Begde & Nadire Ferah Yavuz. "Okul Öncesi Çocukların Sosyal Becerileri ile Yakın Çevresindeki Yetişkin Etkileşimleri Arasındaki İlişki," *Sosyal Bilimler Dergisi*. 16, 2: 115-134, 2014.

Özyürek, Arzu & Şeynaz Ceylan. "Okul Öncesi Çocuklarda Sosyal Becerilerin Desteklenmesi Konusunda Öğretmen ve Veli Görüşlerinin Belirlenmesi," *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1, 35: 99-114, 2014.

Özyürek, Arzu & İsa Özkan. "Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Tutumu ile Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi," *International Journal of Science Culture and Sport*. 3: 73-88, 2015.

Pala Özçelik, Fatma Nur. *6-10 Yaş Aralığındaki Çocukların Sosyal Beceri Gelişim Düzeyleri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, 2020.

Parish, Thomas S. & Joycelyn G. Parish. "The effects of family configuration and support system failures during childhood and adolescence on college students' self-concepts and social skills," *Adolescence*. 26, 102: 441-447, 1991.

Pekdoğan, Serpil. "5-6 Yaş Çocukların Sosyal Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi," *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 16, 4: 1946-1965, 2016.

Phillips, Tommy M. "The Influence of Family Structure Vs. Family Climate on Adolescent Well-Being," *Child and Adolescent Social Work Journal*. 29, 2: 103-110, 2012.

Pırtık, Şenay. *Boşanmış ve Tam Aileden Gelen Okul Öncesi Çocukların Sosyal Beceri ve Akran Tepkilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya: Selçuk Üniversitesi, 2013.

Pray, Jr., Bruce S., Cathy W. Hall & Robert P. Markley. "Social Skills Training: An Analysis of Social Behaviors Selected for Individualized Education Programs," *Sage Journal*. 13, 5, 1992.

Radley, Keith C., Roderick D. O'Handley O'Handley, Emily J Ness, Traci Taber & W. Blake Ford. "Promoting social skill use and generalization in children," *Sage Journals*. 8: 669-680, 2014.

Roseberry, Lea. *An Applied Experimental Evaluation of Conflict Resolution Curriculum and Social Skills Development*. Dissertations. School of Education. Chicago: Loyola University, 1997.

Sak, Uğur. *Özel Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Duygusal ve Akademik Gelişimi*. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2021

Saka, Ayşenur. *Farklı Aile Yapısına Sahip Ergenlerin Öz-Yeterlilik ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin İncelenmesi*. YüksekLisans Tezi. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı. Karabük: Karabük Üniversitesi, 2017.

Salmon, Catherine A. & Todd K. Shackelford. *Family relationships : An Evolutionary Perspective*. New York: Oxford University Press, 2007

Samancı, Osman & Ziya Uçan. "Çocuklarda Sosyal Beceri Eğitimi," *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 21, 1: 281-288, 2017.

Samar, Yasin. *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Öz Düzenleme Becerileri ile Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Gazi üniversitesi, 2019.

San Şentürk, Sema. *Liseli Ergenlerin Yalnızlık Algısının Sosyal Beceri, Benlik Saygısı ve Kişilik Özellikleri Bağlamında Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, 2010.

Sarı, Elif. *Anasınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının,Çocuğu Sosyal Uyum ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek LisansTezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2007.

Seven, Serdal. *Çocuk Ruh Sağlığı*. 8. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2008

Snowdon, Anne W., Sheila Cameron & Dunham Katherine. "Relationships between stress, coping resources and satisfaction with family functioning in families of children with disabilities," *The Canadian Journal of Nursing Research*. 26, 3: 63-76, 1994.

Soylu, Özlem. *Üniversite Sınavına Hazırlanan Öğrencilerin Ailelerinden Sosyal Destek Algılayıp ? Algılamama Durumlarına Göre Psikolojik Belirtiler Yönünden Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri. Adana: Çukurova Üniversitesi, 2002.

Süleymanov, Abulfez. "Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri," *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 17, 17: 7-17, 2009.

Süt, Mehmet Akif. *Ortaöğretim öğrencilerinin spor yapma düzeylerine göre sosyal beceri özelliklerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2014.

Şahin, Seda. *Boşanmış Ailelerden Gelen Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Becerilerinin ve Akran İlişkilerinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana: Çukurova Üniversitesi, 2015.

Şahin, Dilara & Ayşe Türkmen. "Çocuklara Göre Aile İlişkileri Ne Durumda? How Are Family Relations According to Children? ," *Pediatric Practice and Research*. 7, Ek: 398-403, 2019.

Şatıroğlu, Ayşen. *Aile Sosyolojisi*. Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2010.

Şekercioğlu, Güçlü. *Çocuklar İçin Benlik Algısı Profilinin Uyarlanması Ve Faktör Yapısının Farklı Değişkenlere Göre Eşitliğinin Test Edilmesi*. Doktora Tezi. Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2009.

Şenol, Fatma Betül & Emine Nilgün Metin. "Kaynaştırma Uygulaması Yapılan Okul Öncesi Sınıflarında Drama Eğitim Programının Çocukların Etkileşimleri ve Sosyal Becerileri Üzerindeki Etkililiğinin İncelenmesi ," *Eğitim ve Bilim*. 46, 208: 189-212, 2021.

Şenol, Emel & Ünal Türkçapar. "Öğretmen Adaylarının Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi," *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 40: 445-456, 2016.

Şentürk, Sema San. *Liseli Ergenlerin Yalnızlık Algısının Sosyal Beceri, Benlik Saygısı ve Kişilik Özellikleri Bağlamında Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Psikoloji Anabilim Dalı İnsani Bilimler Felsefe Bilim Dalı. İstanbul: İstanbul Maltepe Üniversitesi, 2010.

Şirin, Hatice Deveci. "Ailelerde Sosyo-Demografik-Ekonomik Değişkenlerin Aile Yaşam Kalitesine Etkileri," *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*. 2, 1: 31-46, 2014.

Şirin, Ahmet, Gülşen Özgen, Fatma Akca Erol & Dilek Akça Koca. "İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Aile İlişkilerinin Empatik Eğilimlerine Etkisi," *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 48, 48: 59-72, 2018.

T.C. Kalkınma Bakanlığı. *Kırsal Kalkınma Onbirinci Kalkınma Raporu*. Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Özel İhtisas Komisyonu. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, 2018.

Tabachnic, Barbara G. & Linda S. Fidell. *Çok Değişkenli İstatistiklerin Kullanımı*. Ed. M. Boloğlu. 6. Basımdan Çeviri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2015

Tabachnick, B. G. & L. S. Fidell. *Using multivariate statistics*. 6. Baskı. Boston: Allyn and Bacon, 2013

Taffe, Richard & Ian D. Smith. "Behavioural and cognitive approaches to social skills training with young children," *Australasian Journal of Special Education*. 18, 1: 26-35, 1994.

Tagay, Özlem, Yaprak Baydan & Nilüfer Voltan Acar. "Sosyal Beceri Programının (BLOCKS) İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyleri Üzerindeki Etkisi," *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2, 3: 19-28, 2010.

Tanrıöğen, Yasemin. *Okul Öncesi Dönemi Çocukların Yaşadıkları Sosyo Kültürel Ortamların Sosyal Beceri ile Olan İlişkisinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, 2014.

TAYA. *Türkiye Aile yapısı Araştırması TAYA 2011*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014.

TAYA. "Tüik," *Türkiye İstatistik Kurumu*. *https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2021-45632*. 2021. (2022).

TDK. "Türk Dil Kurumu Sözlükleri," *https://sozluk.gov.tr/*. [t.y.]. (2022).

Tezcan, Mahmut. "Gençlerin Aile İçinde Anne Baba İle Anlaşmazlıkları," *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 17, 1: 377-384, 1984.

Tezel Şahin, Fatma & Fatma Nilgün Cevher Kalburan. "Türk Toplumunda Aile Çocuk İlişkilerine Genel Bir Bakış ," *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi 38. ICANAS*: 775-790. Ankara: 2007.

Tokcan, Zehra. *Ortaokul Öğrencilerinde Davranış Problemleri ile Sosyal Beceriler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2015.

Toktamış, Ahu. *Erinlik Dönemi Öğrencilerin Ebeveyn Tutumları ile Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, 2008.

Topçuoğlu, Serpil. *Çekirdek ve Geniş Ailelerde Aile Fonksiyonlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2021.

Tosun, Ülkü, Kemal Güdek & Aziz Zorlu. "İlkokul Öğrencilerinin Sosyal Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi," *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries*. 2, 2: 55-63, 2018.

Tosuntaş Karakuş, Fatma. *Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar ile Sosyal Beceri Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbuş: Marmara Üniversitesi, 2006.

Tuğrut, Faruk. "Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar," *Medeniyet ve Toplum Dergisi*. 1, 1: 93-117, 2017.

Turan, Esin Evren. *9-10 Yaş Çocuklarının Evlilik Çatışması Algıları ile Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, 2014.

Turner, Bryan S. *Klasik Sosyoloji*. Ed. İdil Çetin. 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2014

Tümer, Tuğba. *9-11 Yaş Arası Çocukların Yaşam Kalitesinin Aile İşlevselliği ve Sosyo Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir: Ege Üniversitesi, 2018.

Ulu, Dilek. *Gecekonduda Kadının Durumu Elazığ- Karşıyaka Mahallesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ: Fırat Üniversitesi, 2000.

Uysal, Aylin. *Anne Destekli, Anne Desteksiz Sosyal Beceri Eğitimi Alan ve Almayan Okul Öncesi Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri ve Benlik Kavramlarının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Psikoloji Anabilim Dalı. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, 2014.

Uzbaş, Aslı. *İlköğretim 4. ve 5. Sınıfta Okuyan Öğrencilerin Sosyal Becerileri ve Okul Uyumu ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2003.

Uzun, Çisem. *Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocuklarda Depresyon ve Sosyal Becerilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Bitirme Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi, 2013.

Ünal, Vehbi. "Toplumsal Değişim Sürecinde Engeller," *Turkish Studies Social Sciences*. 13, 18: 1323-1342, 2018.

Ünsal, Fatma Özge. *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 60-72 Aylık Çocukların Sosyal Duygusal Uyumları İleDavranış Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul: Marmara Üniversitesi , 2010.

Vanflett, Rise, Andrea E. Sywulak & Cyntiha Caparosa Sniscak. *Çocuk Merkezli Oyun Terapisi*. Ed. Büke Tuncel. 2. Baskı. İstanbul: Apamer Psikoloji Yayınları, 2020

Walker, Alexis J. "Gender and Family Relationships," *Handbook of Marriage and the Family*. ss. 439-474, 1999.

Williams, Steven L., Hill M. Walker, Deborah Holmes, Bonnie Todis & Theodore R. Fabre. "Social Validation of Adolescent Social Skills by Teachers and Students," *Sage Journal.* 10, 4, 1989.

Yaşar Ekici, Fatma. "Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Sosyal Becerileri İle Aile Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi," *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. 7, 2, 2015.

Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kİtapevi, 2002

Yiğit, Ruhi. *İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Depresyon ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya: Selçuk Üniversitesi, 2008.

Yiğit, Mehmet Fatih, Sinan Keskin & Halil Yurdugül. "Ortaokullarda Siber Zorbalık ve Aile Desteği Arasındaki İlişkinin Cinsiyet, İnternet Kullanımı ve Öğrenim Düzeyi Bağlamında İncelenmesi," *The Turkish Journal On Addictions*. 5, 2: 249-284, 2018.

Yiğit, Ruhi & Hasan Yılmaz. "İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyleri İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi," *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakiltesi Dergisi*. 31: 335-347, 2011.

Yıkmış, Sezergül. *Türkiye Türkçesinde Empati Dili (Söylem Çözümlemesi)*. 1. Baskı. Ankara: Gazi Kitapevi, 2021

Yıldırım, Taşkın, Yüksel Çırak & Necdet Konan. "Öğretmenler Adaylarında Sosyal Kaygı," *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 12, 1: 85-100, 2011.

Yilgen, Öznur Halaç. *Yatılı Okulda Ve Ailesinin Yanında Kalan Kız Ergenlerin (15-18 yaş) Benlik Algısı Ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çocuk Gelişimi VeEğitimi Anabilim Dalı. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2016.

Yılmaz, Pınar. *Odaklanmış Dikkat ile Sosyal Beceri Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, 2012.

Yukay Yüksel, Müge. "Okul Sosyal Davranış Ölçeklerinin (OSDÖ) Türkçeye Uyarlanması," *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 9, 3: 1605 - 1650, 2009.

Yurdakavuştu, Yasemin. *İlköğretim Öğrencilerinde Duygusal Zeka ve Sosyal Beceri Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2012.

Yüce, İlkay. *Beden Eğitimi Dersinde Grupla Oynanan Oyunların Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Beceri Gelişimine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2019.

Yüksel, Asuman. "İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Empatik Becerileriyle Aile İşlevleri ve Benlik Kavramları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi," *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1, 25: 153-165, 2009.

Zenallı, Aysel. *Türk ve Azerbaycan Toplummundaki Bireylerin Aile Yapısı ile Başa Çıkma Tutumları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Klinik Psikoloji Anabilimdalı. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, 2018.

Zoral Yücebaş, Mutlu Yelda. *Müşteri Memnuniyetsizliğinde Ağızdan Ağıza İletişimin Sonuçları Üzerine Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010.

EKLER

Ek- 1. Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği (ÇAİÖ)

ÇOCUKLAR İÇİN AİLE İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ

Sevgili Çocuklar,
Aşağıdaki ölçek aile ilişkileri ile ilgilidir. Toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Her bir maddeyi okuyun ve ailenize uygunluk derecesine göre; *her zaman, bazen, hiçbir zaman* seçeneklerinden **yalnızca birini** işaretleyin. Tüm maddeleri okuyun ve hiçbirini **boş bırakmayın**. İlginize teşekkür ederim.

Selen DEMİRTAŞ-ZORBAZ

	Her zaman	**Bazen**	**Hiçbir zaman**
1. Ailemin bana ayıracak vakti vardır.			
2. Ailemin birbiriyle hiç konuşmadığı zamanlar olur.			
3. Evde bir eşya kırıldığında / kaybolduğunda bu büyük bir sorun olur.			
4. Annem ve babam temizlik, yemek yapmak, tv izlemek vb. bir işle meşgulken benimle ilgilenmezler.			
11. Ailem, kıyafet, okul gereçleri gibi ihtiyaçlarımın farkına varır.			
12. Ailemdeki herkes duygularını karşıdakini kırmadan ifade eder.			
17. Ailem yaptığım etkinliklerle yakından ilgilenir.			
18. Ailem notlarımı diğer çocukların / kardeş(ler)imin notlarıyla kıyaslar.			
19. Hak ettiğimden daha çok ceza alıyorum.			
20. Ailemde duygularımızı rahatlıkla gösterebiliriz.			

Ek- 2. Matson Çocuklarda Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği (MESSY)

MADDELER	Bana hiç uygun değil.	Bana pek uygun değil.	Bana biraz uygun.	Bana oldukça uygun.	Bana tamamen uygun.
1. İnsanları güldürürüm.					
2. İnsanları korkuturum veya kabadayı gibi davranırım					
3. Kolayca sinirlenirim.					
12. Diğer çocuklara tehdit eder gibi bakarım.					
13. Bir başkası iyi bir şey yaptığında öfkelenirim veya kıskanırım					
14. Bir başkası iyi bir şey yaptığında mutlu olurum.					
20. Biri benim için bir şey yaptığında mutlu olurum ve teşekkür ederim.					
21. İnsanlarla konuşmaktan korkarım.					
43. Benimle iyi geçinen insanlara iyi davranırım.					
44. Başkalarına hal hatır sorarım.					

Ek-3. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu

Değerli Katılımcı, Bu çalışma, Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkileri ile sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yapılmaktadır. Sizden her maddeyi dikkatli bir şekilde okuyarak, kendinize uygun bulduğunuz bir seçeneği işaretlemeniz beklenmektedir. Cevaplarınız araştırma amacıyla kullanılacak ve bilgiler saklı tutulacaktır. Yardımcı olduğunuz ve içtenlikle yanıtladığınız için teşekkür ederim.

1. Cinsiyetiniz: ( ) Kadın ( )Erkek

2. Yaşınız:

3. Sınıfınız: ( )5. sınıf ( )6. sınıf ( )7. Sınıf ( )8. Sınıf

6. Aile yapınız hangisine uyuyor ise işaretleyiniz:

( )Çekirdek Aile (Anne-Baba ve Kardeşler)

( )Geniş Aile (Anne, Baba, Kardeşler dışında başka akrabaların olduğu aile)

7. Anne ve babanızın birliktelik durumu:

( ) Evli
( ) Resmi olarak boşandılar
( ) Boşanmasalar da ayrı yaşıyorlar
( ) Annem vefat etti
( ) Babam vefat etti

8. Geniş Aile ile yaşıyorsanız ailenizde bulunan diğer akrabalarınızı işaretleyiniz:

( )Büyükanne ( )Büyükbaba ( )Amca ( )Teyze ( )Hala ( )Dayı
( ) Diğer(Kim olduğunu Belirtiniz):.....

Ek- 3. Ölçek Kullanım İzinleri

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

Ek- 4. **Etik Kurul Onayı**

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

Ek- 5. MEB Araştırma İzni Onay Belgesi

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Halime Birsel KANTARCIOĞLU

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Ana sanat Dalı*
Y.Ls.	2022	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı
Ls.	2013	Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı
Lise	2009	Altınbaşak Koleji

İş/İstihdam

2013	*Muhsin Özdamar İlkokulu*
2014	*Murat Hüdavendigar İlkokulu*
2017	*Şehit Er Hasan Genç İlkokulu*

Mesleki Birlik/Dernek Üyelikleri

Yıl	*Kurum*
2021 -	Üye: Fahri Üye Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği

Alınan Burs ve Ödüller

Yıl	*Burs/Ödül*
2014	Karacabey Kaymakamlığı- Başarı Belgesi
2019	Sancaktepe Kaymakamlığı- Başarı Belgesi
2022	Millî Eğitim Bakanlığı- Başarı Belgesi
2022	Sancaktepe Kaymakamlığı- Üstün Başarı Belgesi
2022	Millî Eğitim Bakanlığı- Başarı Belgesi